

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2015

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

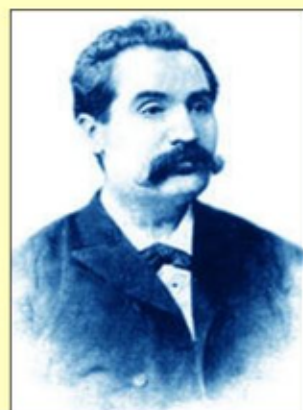
FEBRUARIE 2015

SUMAR

februarie 2015

4 Unirea
care ne închistează
J. ORTEGA Y GASSET

5 Păcătuind
față de Eminescu
I.-A. POP

9 Numărând morții
la 1907
Mărturia inedită
a căpitanului
Gheorghe Dabija
I. BULEI

14 Întruparea
Palatului Universității
din București
N. NOICA

ISTORIE TRĂITĂ

19 Parabola Poștei
din Sarajevo
V. LECA

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

24 Cea mai fericită zi
din viața
reginei Victoria
T. STĂNESCU-
STANCIU

EXCLUSIVITATE

29 A pactiza
pe spinarea istoriei
Muzeul de la Berlin-
Karlshorst
A. GOGUN

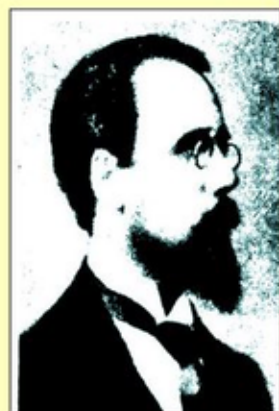

33 „Eminentul
să fie dat afară”
Cum am fost exmatriculat
din facultate, în 1959
R. THEODORESCU

38 Prin America
românilor
M. CARP

41 Un avion,
două soluții
Soarta MiG-ului 29
în Polonia și în România
P. OPRÎȘ

46 Datoria
față de neamul
din care mă trag
P. N. HALIPPA,
M. ȘTEFAN

51 ASTRA
Basarabiei
Contracurarea
propagandei sovietice
în perioada interbelică
C. NICHITA

55 Călători
în Lumea de Apoi,
din greșală
Istории adevărate
cu oameni îngropați
de vii
M. CAZACU

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 2 (575)

februarie 2015

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Zeița Fortuna păstorea la etrusci și apoi la romani soarta oamenilor, înclinând cornul abundenței spre unii mai mult, spre alții mai puțin sau deloc. Frumoasa fiică a lui Jupiter, capricioasă și schimbătoare precum toate zeitățile, patrona trecerea de la o etapă a vieții la alta, era generoasă cu cei care o venerau și-i aduceau ofrande pe 24 iunie când era sărbătorită, dar și rea și nemiloasă, aducând ghinion celor care îi nesocoteau cultul. Romanii o venerau spunând că soarta poporului roman era legată de această zeiță care i-a ales și i-a transformat în stăpâni ai lumii. Statuia, aflată la Muzeul Vaticanului, o reprezintă pe zeiță purtând într-o mână cornul abundenței, în cealaltă cârma vieții

2 Simonopetra sau Mănăstirea lui Simonos Petra, aflată pe versantul sudic al Muntelui Athos, construită pe o stâncă uriașă la 330 m deasupra mării, are nu doar o arhitectură, ci și o poveste aparte. Ridicată în secolul al XIII-lea și denumită inițial Noul Bethleem, mănăstirea a trecut prin trei incendii devastatoare, dar a renăscut și cu ajutorul domnilor români la care au făcut apel călugării atoniți secole de-a rândul. În secolul al XVI-lea, Mihai Viteazul a ajutat cu bani și moșii la refacerea mănăstirii după marele incendiu din 1581, continuând tradiția ajutoarelor moldovene și valahe trimise la Sfântul Munte

3 Castelul Peleş, simbol al istoriei regalității din România, a fost construit la inițiativa regelui Carol I pentru a fi reședința de vară a familiei regale. Piatra de temelie a fost pusă în anul 1875. Inaugurarea Peleşului a fost evenimentul anului 1883. Vederea este din perioada interbelică, realizată la Editura N.T. Dumitrescu din Sinaia și este reproducă de pe siteul Imago Romaniae

4 Regina Victoria a Angliei și prințul Albert au format o familie minunată. După nunta de poveste din 1840, au urmat în 17 ani cei nouă copii, patru băieți și cinci fete. Tabloul lui Franz Xaver Winterhalter, realizat în anul 1846, prezintă familia regală într-un decor idilic, regina purtând coroană și avându-i alături pe prințul Albert Eduard, viitorul Eduard al VII-lea, și pe prințul consort Albert, în vreme ce Victoria, prima născută, supraveghează joaca lui Alice, Alfred și a micuței Elena (cei născuți până atunci)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

STAREA NAȚIUNII ÎN EUROPA ÎNȚĂ

JOSÉ ORTEGA Y GASSET

Secolul al XIX-lea a fost, după cum se știe, secolul naționalităților [...]

Acest naționalism expansiv, acest naționalism orientat spre exterior, a dus la mari conflicte, războinice sau diplomatice, între unele națiuni și altele, trezind în ele uri și fobii. Dar e interesant de notat că aceste uri și fobii își aveau originea în lupta pentru lucruri concrete și precise. Este epoca, să nu uităm, a luptei pentru colonii sau a luptei pentru piețe. Caracterul concret al acestor conflicte nu împiedica însă popoarele angrenate în conflict să se prețuiască și chiar să se admire pentru virtuțile specifice fiecăruia. De exemplu, te luptai cu englezii, dar totodată îi și admirai.

Acest naționalism orientat spre exterior s-a terminat o dată cu cele două ultime mari războaie, dar i-a urmat altă formă cu totul stranie de naționalism de care suferim în anii noștri și pe care nu am văzut-o observată sau descrisă de nimeni, deși e atât de evidentă. Nicio națiune europeană nu pretinde azi expansiuni sau predominanțe. Cu toate acestea, atitudinea intimă a fiecăreia față de celelalte națiuni este mai negativă ca oricând. Fiecare popor trăiește parcă închis în sine. Chiar și lucrurile pe care, în virtutea obligativității situației, se vede constrâns să le facă împreună cu celelalte, rămân străine și exterioare sentimentelor sale efective.

Nimeni nu s-ar fi putut aștepta la un fenomen atât de ciudat. Fiecare popor vrea să-și trăiască astăzi modurile sale de viață proprii și specifice și resimte antipatie față de modurile de viață ale celorlalte. Regret că trebuie să o spun, dar cred că e de datoria mea să pun în evidență faptul acesta, deoarece nu l-am mai văzut formulat. Astăzi niciun popor nu admiră alt popor, ci, dimpotrivă, se simte iritat de tot ce este specific celui alt popor, de la modul de a se mișca până la modul de a scrie și a gândi. Asta înseamnă că „naționalismul orientat

spre exterior“ s-a transformat într-un surprinzător „naționalism orientat spre interior“ sau, cum am putea spune mai bine, cu o expresie franțuzească, într-un naționalism *rentré* [...]

E evident că națiunile noastre nu ar trăi închise înăuntrul propriilor moduri particulare de a fi dacă cultura europeană comună ar exercita asupra lor o mare putere de atracție care le-ar incita să iasă din izolare și să trăiască entuziast modurile europene generale. Doar asta explică acea atitudine absurdă de particularism vital.

Căci, să fie bine înțeles: azi nu se mai pune problema, ca în veacurile anterioare, ca fiecare popor să creadă că maniera sa particulară de a fi om este cea mai bună, cea mai desăvârșită, cea mai bogată. E cel puțin problematic ca astăzi să mai existe vreo națiune europeană care să se simtă pe deplin încrezătoare în ea însăși, care să-și vadă limpede viitorul ca națiune. Naționalitatea care, în secolul al XIX-lea, era o întreprindere stimulativă și-a pierdut azi forța de a impulsiona și de a proiecta în viitor. A încetat să mai fie dinamică și a devenit statică și pasivă. N-ar fi pesemne nepotrivit să spunem că azi națiunile, ostenite, se odihnesc și, ca să se odihnească, s-au zăvorât în casă, în uzurile lor tradiționale, în obiceiurile, în manierele lor [...]

Ideea mea este, așadar, că în anii aceștia – anii în care ar trebui să făurim o Europă unitară – trăim etapa în care națiunile europene se simt mai distincte și mai distante, în care fiecare popor, nu din pricini concrete, ci dintr-o antipatie gratuită și generală, nu le poate suferi pe celelalte.

(Europa și ideea de națiune
și alte eseuri despre
unele probleme ale omului contemporan;
Editura Humanitas, 2002; fragmente)

**PASTILA
DE CUVINTE**

60 Mitologia
zilelor săptămânii
M. SALA

EVENIMENT

62 Istorii în cifre
O premieră editorială
B. COSTACHE

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

66 Din
corespondența
soților Sergescu
G. FILITTI

71 Predecesorii
lui Mihail Moruzov
Când s-a înființat
Serviciul Secret
de Informații
A. SPÂNU

**A FOST ODATA
CA NICIODATA**

76 Ce trebuie
să facem
ca să putem mânca
mielul lui Dumnezeu
G. ROȘU

CLIO ANUNȚĂ

78 O idee
care nu moare
Volumul al V-lea
din Mărturii românești
peste hotare
I. FEODOROV

80 Brâncuși
în căutarea drumului
A. PETRESCU

83 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6
C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Starea emigrației
române

RUBRICI

87 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 Telex

92 Marele război...
la zi

54; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

tului ștefanian, iar în organizarea evenimentului s-a sprijinit în chip serios pe transilvăneni și bucovineni. Prima poezie i s-a publicat în Transilvania (Crișana), iar prima răsplată literară pecuniară tot de acolo i-a venit. Iată ce-i scria poetul, la un moment dat, lui Mecena al său (Iosif Vulcan): „Mult stimate

domnule și amice, Mulțumesc pentru onorariul trimis – cel dintâi pentru lucrări literare pe care l-am primit vrodată-n viață. În România domnește demagogia, și în politică și în literatură; precum omul onest rămâne aici necunoscut în viața publică, astfel talentul adevărat e înecat de buruiana rea a mediocrităților, a acelei școale care crede a putea înlocui talentul prin impertinență și prin admirație reciprocă. Iartă-mi, stimate amice, acest ton polemic, dar te asigur că a fost pentru mine o răă mângâiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colț atât de depărtat al României, din Oradea-Mare când în țara mea proprie nu voi ajunge nicicând să însemnez ceva, excepție făcând de cercul restrâns al câtorva amici. Și-apoi să nu fiu pesimist?”

Și totuși, cu toată mizeria materială și morală, cu toate nopțile de înecat amarul la „Bolta Rece“ sau aiurea, cu toată disperarea și boala, Eminescu nu s-a supărat niciodată pe România, nici pe țările care formau țara cea mare și nici pe poporul român și nici măcar

pe neamurile străine. Despre România, atunci când era mai obidit, mai revoltat și mai flămând, Eminescu a scris cele mai frumoase versuri. S-a supărat, firește, pe conducătorii răi, de toate etniile, pe prostie și răutate, pe mediocritate și rapacitate. Insinuarea de xenofobie este, cel mai adesea, gratuită, câtă vreme Eminescu îi vestejește pe aceia care stăpâneau și asupreau poporul său, mai ales poporul de jos. Natural, are unele tonuri prea aspre, confundă partea cu întregul sau pe inamicii reali cu cei imaginari, proferează critici nedrepte, mai ales atunci când, în mintea lui, realitatea interfera cu ficțiunea. Putem constata chiar printr-o formă de gândire anistorică faptul că Mihai Eminescu, judecat după normele noastre actuale, a exprimat idei xenofobe și antisemite. Dar, după nici un secol de unitate politică națională, suntem oare noi vrednici să-l judecăm pe Eminescu? Oare nu s-ar cuveni să-l lăsăm pe el să ne judece? Sau ne temem să nu coboare asupra bicusniciei noastre ful-

gerul judecății Poetului? Eminescu a fost geniu, nu sfânt, cu generoase ieșiri, cu egoisme copilărești, cu logice planuri de propășire a patriei și a universului și cu lamentabile neputințe ome-nești.

**Țara
din suflète
și minți**

Dar calitatea de arhitect (în sens spiritual) al României moderne nu i-o poate lua nimeni lui Eminescu. Mort trupestă în 1889, poetul nu a apucat să vadă Războiul cel Mare de Întregire a Neamului, nici Mărășești, nici adunările de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, nici dreptatea istorică pe care, în fine, ne-au făcut-o cei mari la Paris, în 1919-1920, recunoscând deciziile democratice ale românilor. Când a trăit Eminescu, România de pe harta politică europeană avea maxim 137.000 de km², iar la 1918-1920 Regatul României era de circa 300.000 de km², exact „de la Nistru pân-la Tisa“, cum prevestise marelă vizionar. Cu alte cuvinte, Eminescu nu apucase să vadă pe hartă nici măcar jumătate din România reală și nici nu a avut stringentă nevoie! Când a fost la Cernăuți, la Blaj și la Sibiu ori în atâtea alte părți, a pipăit țara aievea și s-a convins că ceea ce avea în suflet cores-pundea cu geografia și cu etnografia. Când a scris „Dulce Românie, asta ți-o doresc!“,

Continuăm cu partea a doua a articolului care ne înfățișează legăturile poetului național cu Transilvania.

Poetul și muza inspiratoare de har, Veronica Micle

EMINESCU ȘI TRANSILVANIA

Academician IOAN-AUREL POP

Nu se cuvine să vă spun cum a cunoscut Eminescu țara toată, pe care o avea întipărită în suflet, în ciuda vieții sale scurte de numai 33 de ani deplin lucizi. Nu pot și nu se cade să insist asupra acelor familii Eminovici (Iminovici) de pe lângă Blaj și Făgăraș, nici să spun despre Iosif Vulcan și a lui Familie orădeană ori despre emoția poetului când a văzut cu propriii ochi Mica Romă, salutată din inimă... Îmi închipui numai cât se va fi iluminat, în cea dintâi călătorie sau în cealaltă, cu trupa de teatru a lui Mihail Pascaly, sub turnul Bisericii Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, la sfat cu voievozii ctitori, apoi la Alba Iulia, la adunarea „Asociațiunii”, apoi în satul Bucerdea, pe Târnave, de unde pornise în lume familia Maiorescu, ori la Târgu Mureș sau la Sibiu, ajutat de Nicolae Densușianu să ajungă la Rășinari, la popa Bratu, bunicul dinspre mamă al lui Octavian Goga... Îl văd aieva, muștră pârîntește de Slavici la Viena, sfătuit de George Barițiu, stimulat de Vulcan, ajutat de unii, neînțeleș de alții. Poezia de dragoste de cea mai adâncă vibrație i-a fost inspirată apoi de un alt spirit transilvan (năsăudean) Veronica Micle, dătătoare de har pentru „Eminul ei iubit”.

Eminescu, purtând în suflet țara întreagă, „de la Nistru pân-la Tisa”, nu avea cum să ocolească, în viața reală și în cea recreată prin opera sa, Transilvania. A văzut în Transilvania originea statelor românești, prin voievozii descălecați, originea școlilor în limba română, prin dascălii „descălecați” la București și Iași, dinspre Sibiu, Brașov, Blaj ori Cluj, a admirat în Transilvania leagănul erudi-

ției, acribiei și dascăliei, dar, mai presus de toate, icoana românismului păstrat nealterat, cu rădăcinile lui dacoromane, cu obsesia latinității, cultivate de Școala Ardeleană și de epigonii ei. Eminescu a fost emoționat sincer în Transilvania de oameni, de port, de maniere, de nevoia deșteptării acestei părți a națiunii, ținute încă în ignoranță și supunere. A făcut chiar proiectul unui ciclu de conferințe

populare, destinate maramureșenilor și menite să cuprindă următoarele teme: 1. Geniul național; 2. În favoarea teatrului; 3. Studii asupra pronunției; 4. Patria română; 5. Poezia populară.

Suntem vrednici să îl judecăm?

La serbările Putnei, Eminescu a strâns simbolic țara la un loc, sub oblăduirea spiri-

la crearea prin cultură a adăpostului politic necesar acestui popor, adăpost numit România? În acest edificiu – văzut de Eminescu aievea și glorificat prin creația sa – Transilvania era coloană vertebrală, axă de susținere și rezervor etnic românesc.

Rațiunea de a fi ca popor

Academia Română are menirea – prin testamentul lăsat de atâția înaintași și, în primul rând, de Eminescu – să vegheze la conservarea, dezvoltarea și perpetuarea acestei realități și să nu permită punerea sub semnul întrebării a legatului unității naționale, prin voci izolate, care vor să impresioneze ori să strângă capital politic și pecuniar. De aceea, se cuvine ca insinuările evocate și altele (ce susțin că Eminescu este perimat și bun de pus în debaraua istoriei ori că limba română nu mai poate să servească pentru comunicare, ci doar pentru înjurături etc.) să fie auzite (trăim, slavă Domnului, într-o țară care respectă libertatea de opinie!), dar nu și ascultate. Să nu ne lăsăm amăgiți de visele autonomiste, care amintesc triste experiențe de discriminare medievală!

Poporul acesta, deplin format prin secolele IX-X după Hristos, atunci când apar primele știri scrise despre *blaci*, *vlahi*, *valahi*, *volohi* etc., a trăit circa un mileniu

(și mai trăiește încă, în parte) despărțit și umilit, obligat să se plece sub sabie și să se ticăloșească, a cunoscut peste patru decenii de dictatură comunistă și alte multe rele. Generații de înaintași vrednici s-au chinuit, s-au luptat și, mulți, au murit ca să făurească România, s-o apere, s-o primenească și s-o preamărească. România – visată și cântată de Eminescu în versuri – există, sub aspectul dreptului internațional și cu multe avataturi, de circa un secol sau un secol și jumătate. N-a fost aceasta o vreme edenică, dar a fost una de afirmare a națiunii, în vreme ce alte „țări și neamuri” – cum spune cântecul – „au pierit”. Ca și Eminescu – simbolul național – România nu a fost și nu este perfectă, dar există.

Eminescu nu a fost și nu este infailibil și poate fi, natural, criticat. Dar dacă Eminescu a greșit în chestiunea națională, atunci toate spiritele noastre tutelare au greșit, ceea ce este absurd, revoltător și rușinos. Mai ales când o spun unii dintre noi, românii!

Blamându-i pentru sentimentul lor național pe Eminescu și Bălcescu, pe Kogălniceanu și Alecsandri, pe Barițiu și Bărbăntuș, pe Iorga și Brătianu – chiar dacă ne vindem ușor panseurile publicate în tiraje generoase și câștigăm ușor banul –, ne dăm singuri, până la urmă, certificate de pauperitate intelectuală. Chiar și străinii lucizi și onești, pe accia dintre noi care facem asta, ne disprețuiesc în adâncul lor, ne desconsideră, ne blamează.

Nu trăim într-o societate ideală și nici măcar dreaptă și cuminte. Suntem tentați mereu să criticăm și să ne supărăm, pe bună dreptate. Dar când ne supărăm tare pe unele și pe altele, pe unii și pe alții, este bine să avem în față lecția pesimistului Eminescu și să rezistăm. O mie de ani de dezbinare și despărțire ne-au condus pe noi, românii, la un secol de unitate națională! Cum să punem semnul egalității – la scara timpului pământesc – între 1.000 de ani de singurătate și 100 de ani de unitate? Deocamdată trebuie să fie clar pentru multe

generații viitoare că „unirea face puterea” – cum spusese alt moldovean, dar, mai mult decât atât, unirea sub semnul culturii naționale și al lui Eminescu ne dă rațiunea de a fi ca popor pe această lume.

Eminescu nu are nevoie de laude sau de elogii. Eminescu este, în sine, elogiu și lauda poporului român! ■

... și azi

s-a gândit cu siguranță la România rotundă, descrisă în *Doină*, așa cum, în pomenita scrisoare către binefăcătorul său, plasează fără ezitare „Oradea Mare” într-un „colț îndepărtat al României”. Pentru poet – prin urmare România exista demult, ca și pentru Kogălniceanu odinioară (la 1843) sau ca și pentru Nichita Stănescu (cu mult după, prin anii '70 ai secolului trecut), ca și pentru atâtea generații de români: patria română era peste tot unde se vorbea românește; patria era chiar limba română!

Nicolae Iorga, în spirit eminescian, a scris cele mai frumoase cuvinte în proză despre România și țările ei de demult: „În timpurile cele vechi, românii nu făceau nicio deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dâșii, tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia, și Moldova, și Ardealul, și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români. N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dâșii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de *Țară Românească*”. Și adaugă, lămuritor: „Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna

Mihail Pascaly

tot pământul locuit etnograficește de români”. Nu mai ignoranții sau/și răuvoitorii se pot mira de aceste afirmații. La fel scrisese pe la 1700 Dimitrie Cantemir, când vorbea despre „toată Țara Românească, care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul”, sau, cu câteva decenii mai înainte, Miron Costin, convins că „numele [nostru] cel drept din moși-strămoși este român, cum își cheamă și acum locuitorii din țările ungurești și muntenii țara lor și cum scriu și răspund cu graiul:

Țara Rumânească”. Dar ceea ce nu spun detractorii – la fel scriseseră și gândiseră și Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe, Pușkin sau Petöfi, ca și Gibbon, Mommsen sau Michelet despre țările și popoarele (națiunile) lor. Nici ei nu mai sunt citați integral azi în culturile lor și în cultura universală, dar cât de mediatizate sunt în continuare mesajele lor! Și cât de nesemnificativi și de mărunți sunt aceia care-i hulesc! Marile spirite universale – chiar dacă exprimă idei generale – nu pot reflecta decât epocile și țările lor. Toți marii scriitori ai lumii sunt mai întâi scriitori naționali, fiindcă – chiar și atunci când nu recunosc asta – exprimă chintesenta popoarelor lor, specificul local, cel mai adesea specificul național.

Cum să fi fost Eminescu „universalist”, „internaționalist” și „cosmopolit” când țara aceasta, de-a lungul vieții lui pământești, nu a existat în realitatea ei recunoscută decât în sufletele și în mințile românilor? Cum să fi predicat Eminescu unirea cu alte neamuri, când nu era făcută și

acceptată încă unirea neamului său? Cum să ne permitem să condamnăm o linie firească de gândire care, din Evul Mediu până la Ureche și Costin și de la Dimitrie Cantemir și Școala Ardeleană la Eminescu, Iorga, Constantin Giurescu, Ioan Lupaș sau Gheorghe Brătianu, a condus treptat, în chip firesc,

Pelerinaj la mormântul lui Eminescu, în perioada interbelică...

Generalul Averescu vorbea, în 1937, de 2.000-2.500 de victime, „cuprinzând și militarii asasi-nați”. Neavând la dispoziție rapoar-tele originale ale autorităților, gene-ralul a analizat statisticile morți-lor din întreaga țară din anul 1907 și le-a comparat cu anii precedenți, diferența fiind de aproximativ 2.500 de persoane.

Mărturii inedite

Aceste cifre au făcut istorie până acum. Iată însă că a apărut o altă sursă, care ne pune la dispoziție alte date. Aceste date provin de la un om care a văzut dosarele răscoalei de la Ministerul de Război și a lucrat pe ele. Este vorba de generalul Gh. Dabija, care în 1910 era căpitan, șef de cabinet al generalului Crăiniceanu, ministrul de Război. Gh. Dabija a lăsat memorii păstrate la Secția de manuscrise a Academiei Române și nepublicate până acum.

Iată ce scrie Gh. Dabija: „După terminarea răscoalelor s-au alcătuit din ordinul regelui la Ministerul de Interne mai multe dosare. La începutul lui februarie 1910, ministrul de Război g-lul Crăiniceanu, îmi spune: «Măine vei merge cu mine la Palatul Regal, la orele 11». Am întrebat pe ministru care este motivul? «Nici eu nu știu. G-lul Mavrocordat mi-a telefonat ca să vin mâine la Palat cu d-ta». A doua zi ne-am dus. G-lul Mavrocordat a spus următoarele: «M.S. Regele are un număr de dosare asupra răscoalelor din 1907, care sunt secrete și care vor fi înapoiate Ministerului de Interne, de unde au fost aduse. M.S. dorește să aibă un rezumat foarte

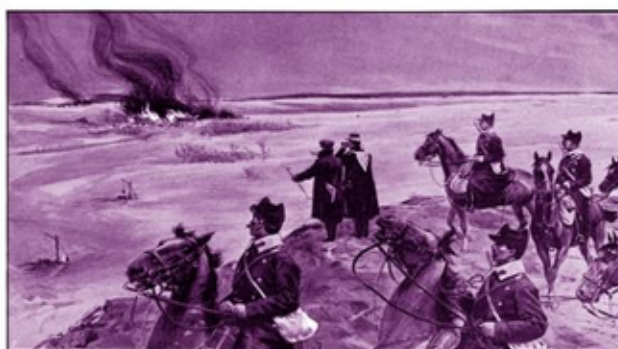

Al. Marghiloman, regele Carol I și principesa Maria

exact al acestor dosare, în cel mult 100-120 de pagini, pentru că se tot vorbește și se scrie prin ziare că ar fi fost peste 11.000 de morți. M.S. Regele dorește să cunoască adevărul și de aceea m-a însărcinat pe mine să vă rog pe D-voastră, d-l Ministru, să încuviințați ca această lu-

crare să fie făcută de căpitanul Dabija, pe a cărui discreție se poate conta». «Apoi, d-le general, eu am nevoie de căpitanul Dabija, el este șeful meu de cabinet». «Vă rog să-l cedați câtva timp numai pentru după-amiezile; dumnealui va veni la Palat și va lucra singur într-o cameră. D-sa va păstra cheia de la dulapul în care sunt puse dosarele. Acesta este înaltul ordin al M.S. Regelui». Ministrul a trebuit să se supuie. Mă miram foarte mult de însărcinarea ce mi se dăduse și care putea să fie încredințată foarte bine unui aghiotant regal. Mai târziu am aflat motivul; a fost o inițiativă personală a g-lului Mavrocordat. Domnia sa mă cunoștea bine de la Batalionul 4 Vânători (1893-1895) și de la Școala Superioară de Război (1897-1899).

A doua zi m-am apucat să execut lucrarea ordonată. M-am trezit cu 32 dosare mari, rău ordonate, rău clasate, unele fără inventare. A trebuit să fac două lucrări preliminare: a) – să clasez materia din nou, astfel ca să urmeze aceeași ordine în toate dosarele; b) – să fac inventar pentru fiecare dosar. Apoi să mă apuc de lucru, pentru a face un rezumat. În trei săptămâni, lucrând de la 3-7 după-amiază, am terminat lucrarea, scrisă fiind și la mașină de către un bun dactilograf de la Ministerul de Război; ea avea 114 pagini. Trebuie să spun că numărul total al celor ce fusese[ră] împușcați în toată țara se ridica la

Patrulă de cavalerie observând cum ard moșiile din zona Bujeu, desen realizat de Rook Carnegie și apărut pe prima pagină a The Illustrated London News

„Răscoala din 1907”, lucrare de Ștefan Luchian

Nu se știe nici astăzi câți morți a lăsat în urmă răscoala din 1907. Regele Carol I a ținut un timp în arhiva sa personală documentele referitoare la represiune. În 1912, P.P. Carp l-a întrebat pe suveran unde

sunt dosarele răscoalei de la Ministerul de Interne, deoarece fusese întrebat în Parlament. Regele a răspuns: „Sunt acolo unde trebuie să fie” și i-a cerut lui Carp să comunice acest răspuns în Parlament.

Ziarul Adevărul despre evenimentele din 1907

ADEVĂRATUL NUMĂR AL VICTIMELOR RĂSCOALEI DIN 1907

Prof. univ. dr. ION BULEI

Știa însă foarte bine, cum o știa și Carp, că nu la rege trebuia să stea documentele statului, ci în Arhivele Centrale, pentru că ele nu se refereau la problemele interne ale Coroanei și nici la Domeniile Regale. Se refereau la țară. Regele voise în acest fel să scoată răscoalele din confruntările politice dintre partide și mai voise să nu se pună din nou în evidență caracterul lor antisemit în Moldova. S-a înșelat însă regele nelăsând să fie cercetate, în 1912, documentele aceluia tragic eveniment. O discuție în Parlament ar fi oprit fanteziile diversilor gazetari plătiți, precum cele ale lui C. Mille, din *Adevărul*.

Un instrument politic și de manipulare

În Parlament, în aprilie 1907, prim-ministrul I.I.C. Brătianu dădea cifra de 419 victime. Cifra pusă în circulație de Ministerul de Război era de 421 de morți, ambele considerate mincinoase de C. Mille și de ziarul *Adevărul*, *Dimineața* și *Le Courier européen*. C. Mille menționa diferite cifre, oscilând de la 13.000, 12.000 de morți, stabilindu-se în final la 11.000.

Cifrele lui Ionel Brătianu, care se bazau pe rapoartele oficiale ale Ministerului de Interne și ale Ministerului de Război, erau cele oficiale. Ale lui Mille pe ce se bazau? „Pe documente ale propriului său director”, cum anunța *Le Courier européen* din 20 martie 1910. Dar Mille nu avea niciun document serios, ci doar interesele celor care îi finanțau ziarul.

Ministrul de Interne avea tot interesul să reducă numărul victimelor, la fel și ministrul de Război, astfel cifra dată de Brătianu și de Sturdza în Parlament a fost dezmințită de însuși regele Carol, care-i mărturisea ministrului Angliei la București că numărul victimelor ar fi de „mii”.

Intuitiv o cifră intermediară a propus Iorgu Iordan, redând o discuție mai veche cu G. Ibrăileanu. „Când Ibrăileanu a înțeles că sunt dispus să accept, mai degrabă, fie și cu o simțitoare reducere, numărul dat de Mille, s-a oprit din mers și mi s-a adresat, cu reproș și puținel cu durere: «Bine, Iordan, și dumneata crezi ce scrie *Dimineața*?» – «Domnule Ibrăileanu, n-am posibilitatea de a verifica, dar mi se pare neverosimil de mică cifra oficială»”.

Mareșalul Averescu
la Mărăști

Alexandru Averescu (1859-1938) fusese voluntar în 1877, sublocotenent în 1881, locotenent în 1886, după ce absolvise întâiul Școala Superioară de Război de la Torino, căpitan în 1889, maior în 1894, grad în care e trimis ca atașat militar în Germania, colonel în 1901, general de brigadă în 1906. Vorbea bine limbile franceză, italiană, germană, engleză și rusă (se născuse în Basarabia). Fusese profesor de geografie, excelent profesor de tactică generală la Școala Superioară de Război. Autor al multor scrieri militare de valoare.

mulți oameni politici. Dintre ei doar Al. Marghiloman a consemnat discuțiile purtate.

La 9 martie, într-o zi de vineri, Carol I convoacă un Consiliu de miniștri la Palat. Era încă guvernul conservator condus de Gh.-Gr.

O parte dintre aceste documente, adunate în dosare, câte unul pentru fiecare județ, ajung, după 1947, în mâinile lui Mihai Roller, „istoricul” de tristă amintire al primei perioade comuniste din România. El a publicat trunchiat o parte dintre aceste documente; altele au fost reluate și publicate după 1960.

În anii imediat următori colectivizării agriculturii, la împlinirea a 60 de ani de la răsccoală, un grup de cercetători a întreprins investigații în satele răsculate, urmărind numărul morților, al tuturor morților, nu doar al acelor dovedit împușcați, din februarie-martie 1907, înregistrați de catastifele bisericești sau de acelea ale primăriilor, atâția câți au fost înregistrați.

Cu toată dorința conducerii comuniste de atunci de a ajunge astfel la cifra de 11.000, pe care propaganda regimului o vehicula în toate împrejurările pentru a învinui „burghezo-moșierimea”, rezultatul cercetării de teren a fost dezamăgitor.

Cercetătorii nu au reușit, cu toate „eforturile statistice”, să depășească cifra de circa 3.000 de morți. Și atunci s-a renunțat la publicarea cercetării. A circulat și zvonul că tocmai din această cauză au dispărut atunci mărturiile oficiale, câte mai rămăseseră. Documentele istorice trebuia îndepărtate și să rămână astfel, contestată sau nu, cifra de 11.000 de victime.

Regele la un pas de abdicare

Regele a încuviințat represiunea în calitatea sa de cap al forțelor armate. El a primit în acele zile mai

Cantacuzino, un Guvern slab, măcinat de contradicții interne între cantacuzini și takiști (adeptii lui Take Ionescu) și atacat cu violență din afară de junimiști, neprezenți în guvern, și de liberali.

Cu prilejul acestui Consiliu, unde pe ordinea de zi e problema răscălei, Take Ionescu propune retragerea conservatorilor și aducerea liberalilor. Gh. Cantacuzino combate ideea, după cum combate și o listă de măsuri propusă de rege de ieșire din situație pe motiv că „miniștrii aveau să propună măsuri, nu Coroana”.

După Consiliu, Gh. Cantacuzino se întâlnește cu P.P. Carp, liderul junimiștilor, și ei propun o nouă formulă de guvern. Dar regele are mai multă încredere în liberali și la Interne și la Război sunt puși doi oameni de viitor și de energie: I.I.C. Brătianu și generalul Averescu. Acesta din urmă, pentru prima oară ministru, venea aureolat de studii militare strălucite în Italia și de fama de energie și foarte capabil.

Averescu îl înlocuiește în postul de ministru pe generalul Manu, bătrân politician. Nici Manu, nici Cantacuzino nu se așteptaseră ca răscălea să fie atât de întinsă și de violentă și nici nu se gândiseră să ia măsuri din timp.

Generalul Averescu, în 48 de ore, întocmește o hartă a distribuirii trupelor. „Pentru ca familia regală să nu aibă niciun amestec direct

în acțiunea de potolire am pus diviziile direct sub ordinele mele”, declara Averescu în 1937.

Și de îndată trupele trec la potolirea răscălei, cu o rapiditate și cu o îndărjire neașteptate. Răs-

Muncitorii ceferiști din Pașcani îi eliberează
pe țărani răsculați închiși în vagoane,
o imagine mult utilizată în perioada regimului comunist

1.786 morți, iar nu la mai mult, după cum se vorbea în public și cum se scria prin o parte din presa noastră. Cel puțin aceasta era cifra ce reieșea din cele 32 dosare, ce am avut atunci la îndemână. Toate aceste dosare au rămas atunci la Palatul Regal; eu le-am predat cu un inventar general, în care am trecut

numărul dosarului, cuprinsul și câte pagini are [avea -n.n.] fiecare dosar. Ce s-o fi făcut în urmă cu toate acele dosare nu mai știu“.

Gh. Dabija aduce în discuție această cifră și în 1937, după interviul acordat de Averescu revistei *Vremea*, scriindu-i mareșalului. În amintiri notează: „Deci, susține mareșalul că victimele răscoalelor din 1907 în ceea ce privește pe țărani revoltați, cât și soldații căzuți la datorie, poate fi de maximum 2.500, iar nu de 11.000, așa cum circula legenda. Această legendă era pusă în circulație de politicieni, care voiau să-l pună pe g-lul Averescu într-o lumină rea, odioasă, atribuindu-i numai lui personal răspunderea unor asasinat în masă. Eu pot afirma că cifra indicată de general nu era justă. El nu a avut rapoartele răscoalelor, eu însă le-am avut și le-am studiat în 1910, ajungând la concluzia că au fost omorâți 1.786 țărani revoltați. Atât și nimic mai mult, iar până la exagerata cifră de 11.000 de morți lipsesc 9.214.

Deci, din cei așa-ziși 11.000 au fost realmente numai 16% și au rămas vii 84%. Cifrele vorbesc de la sine. La 12 mai 1937 eu am comunicat Mareșalului aceste date, după ce citisem articolul lui Vițianu în ziarul *Vremea*, reprodus de *Îndreptarea*.

Mareșalul mi-a reproșat că de ce nu i-am spus mai demult acest lu-

Infanteriștii îi escortează pe țărani arestați pe străzile din Piatra Neamț; desen realizat de Rook Carnegie și apărut în The Illustrated London News

ținut în toată țara de la 15 februarie la 21 martie 1907, deci 34 de zile; eu am venit ministru de Război la 13 martie, așa că numai de la 13 martie la 21 martie, adică în opt zile, am liniștit țara. Dacă eu nu curmam repede răscoalele, Austro-Ungaria era gata să intre cu două corpuri de armată pentru a potoli răscoalele. Se poate ușor vedea ce complicațiuni puteau interveni“.

Cu aceste considerații, Averescu oferă și motivul pentru care represiunea din 1907 s-a făcut cu atâta rapiditate și violență.

De la Ion I.C. Brătianu la Mihai Roller

Așadar 1.786 de răsculați au murit la 1907. E singura cifră fără aproximație care ni s-a păstrat. Și e singura care provine de la un militar cunoscut al armatei române, un general de încredere, de mare probitate. E și singura dedusă din cercetarea directă a arhivelor statului.

Ce s-a întâmplat cu dosarele răscoalei existente în aceste arhive în 1910? Când a plecat de la Guvern în 1910, Ion I.C. Brătianu, ministru de Interne în 1907, a luat cu el dosarele răscoalei de la acest minister, pentru a nu fi folosite de adversarii politici împotriva lui, a motivat el.

Palatul Regal, locul în care Gh. Dabija cerceta documentele răscoalei

Caimacul Alexandru D. Ghica (stânga), cel care a pus piatra de temelie a viitorului palat, și Alexandru I. Cuza (fotografie de Alexandru Szathmari), cel care a înființat Universitatea București

PALATUL UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI

NICOLAE NOICA

În anul 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza întemeia Universitatea din București. Această instituție de învățământ a fost găzduită într-un adevărat Palat, a cărui construcție începuse înainte de înființarea ei.

Între secolul al XVII-lea și prima decadă a secolului al XIX-lea, pe locul unde este astăzi Piața Universității se aflau clădirile și grădina Mănăstirii „Sfântul Sava”. Acolo a funcționat „Școala înaltei Societăți”, care a devenit în 1709 „Academia Domnească”, un centru cultural renumit în Sud-Estul Europei, întemeiat de Constantin Brâncoveanu, la îndemnul învățatului stolnic Constantin Cantacuzino. După 1817, Mănăstirea „Sfântul Sava” a găzduit Colegiul „Sf. Sava”, cu predare în limba română.

Construirea viitorului sediu al Universității București a început la 10 septembrie 1857, atunci când caimacul Alexandru D. Ghica (1856-1858) aproba proiectul și devizul pentru „înființarea unei Academii”. Diriginte de șantier, responsabil cu coordonarea și urmărirea lucrărilor, a fost numit profesorul Alexandru Orăscu, pe atunci arhitectul orașului București.

În ofisul principelui caimacam se preciza: „Văzând planurile alcătuite de comisia instituită și compusă din Al. Orăscu, Șlater și Beneș, pentru clădirea unei academii pe

locul Colegiului „Sf. Sava” după programa ce s-a dat acelei comisii.

Văzând devizul aproximativ care se urcă la suma de 1.892.692 lei, aprobăm raportul celui departament pentru clădirea academiei.

Ca arhitect al clădirilor sub directă priveghere și controlare a Eforiei, noi orânduim pe dl. Al. Orăscu, inginerul și arhitectul statului [...]

Suma de 1.892.692 trebuincioasă pentru clădirea academiei se va lua treptat după trebuință din casa centrală,

coale mai fuseseră în Vechea Românie, dar se stinseseră destul de repede, fără să fie necesare intervenții atât de masive și de rapide ale armatei. Armata fusese folosită și în timpul răscoalei din 1888 (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/ 1988, 11/2001), dar numai Corpul 2 de Armată, chemat în Muntenia din Moldova.

În cinci zile 16.000 de soldați fuseseră deplasați în județele unde izbucnise revolta. În 1888 liniștea a fost restabilită în 14 zile, deci într-o perioadă mai lungă decât în 1907. Și nu se folosiseră tunuri! Pentru ce în 1907 această concentrare de forțe și transformare a țării în zonă de operațiuni militare? Pentru ce această grabă, această precipitare în acțiunea represivă?

Există o singură explicație, aceea pe care o dă Averescu în 1937. Serviciile de informații ale armatei anunțau în martie 1907 concentrări de trupe austro-ungare la granițele de vest și de nord ale țării. La Ministerul de Externe se primesc vești, pe canale diplomatice, despre intențiile austro-ungare de a-l ajuta pe regele Carol în reprimarea răscoalei prin trimiterea de trupe în România.

Al. Marghiloman crede că „Austria, sprijinită de Germania, ar fi oferit participarea trupelor ei – și sub imperiul acestei propuneri de o înfățișare apăsătoare, guvernul a făcut să vorbească tunul și a luat măsuri expeditivă”.

Barbu Știrbei confirma faptul spunându-i lui Marghiloman: „Trebuie să fie adevărat, căci Szekulicz [bancherul confident al lui Carol] mi-a spus

Secvență din filmul Răscoala, în imagine primul din stânga Ilarion Ciobanu, primul din dreapta Constantin Rautchi

asa se explică numărul mare de victime, număr dat de Gh. Dabija. Până astăzi cifra stabilită de el pe baza cercetării arhivelor este cea mai veridică, este singura pe care o propunem și o susținem. E cazul să se renunțe la improvizații.

Răscoala din 1907 demonstrează că, într-un stat civilizat, actele oficiale trebuie să rămână acolo unde le este locul, în arhivele statului. Ele n-au ce căuta în arhive particulare, de unde se pot „rătăci”, cum s-a întâmplat și în cazul acesta. O învățătură ce n-a servit istoriei noastre (de obicei învățăturile istoriei nu servesc). E de ajuns să amintim rezultatele alegerilor din noiembrie 1946, numărul și identitatea „teroriștilor” din 1989.

că regele amenințase cu abdicarea dacă un soldat austriac ar fi trecut granița”.

Era într-adevăr de neînchipuit în ce poziție s-ar fi pus țara, regele ei și, dincolo de toate, cât de mult ar fi avut de suferit conștiința națională românească cu prezența trupelor ungurești și austriece în țară, împușcând țărani români!

Așa se explică rapiditatea cu care s-a mișcat armata, folosirea artileriei grele, execuțiile sumare și

1907 – statuia lui Naum Corcescu remontată în Parcul Florilor, sectorul 2 București

Cum a ajuns până la noi numărătoarea lui Mille (noi pe aceasta am învățat-o la școală) și cum a fost înmormântată aceea oficială? Prin nepriceperea onora și ura „de clasă”, întreținută politic, a altora. Indiferent de numărul de victime, răul social din 1907 rămâne desigur de neiertat. Dar și răul are dimensiunile sale. ■

comisie de „bărbați speciali“ care să examineze starea „stricăciunilor“ de la edificiul Academiei.

La 8 ianuarie 1864 se stabilește componența comisiei „de anchetă”: arhitect Alexandru Costinescu de la Lucări Publice, arhitect I. Melic de la Interne și arhitect G. Burelli de la Instrucțiune. Comisia consemnează „rezultatul cercetărilor și vizitărilor parțiale“ într-un proces-verbal, arătând că: „zidurile sunt solide“, însă „tencuielile pereților și mai ales ale plafoanelor sunt rău executate, grinzile plafoanelor sunt subțiri în raport cu lungimea și prea distante între ele, iar învelișul e construit fără artă și calcul“. De aceea ministrul numește pe arhitectii Alexandru Costinescu și G. Burelli să întocmească „programul necesar pentru îmbunătățirea și terminarea edificiului Academiei“, în care avea să-și înceapă activitatea Universitatea București.

Construcția a fost finalizată după 12 ani, în 1869, fiind integral dată în folosință și inaugurată la 14 decembrie 1869, în prezența conducătorilor statului, guvernului, profesorilor și studenților. În cuvântul rostit la inaugurare, rectorul Universității, G. Costaforu, a amintit meritul arhitectului Alexandru Orăscu, devenit decan al Facultății de Științe.

Ansamblul clădirii era format dintr-un corp central, dominant, și două corpuri laterale, unite între ele prin corpuri de legătură mai joase. În partea centrală se înălțau

Palatul Universității, desen de arhitectul construcției...

deasupra parterului șase coloane masive în stil ionic, unite în parte de sus printr-o arhitravă lată susținând frontonul triunghiular împodobit cu sculpturi alegorice. Relieful frontonului era realizat în stil clasic, din piatră de Rusciuc, și o prezenta pe Minerva încununând artele și științele. În vârful frontonului era amplasat un mare vultur cu aripile deschise și câte o himeră deasupra celorlalte două unghiuri. Decorația exterioară inițială a palatului a fost realizată de Carol Storck.

După aproape jumătate de secol s-a hotărât construcția Palatului nou al Universității din București. La 15 februarie 1912 ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Constantin C. Arion, se adresează profesorului arhitect Nicolae Ghica-Budești, în calitate sa de „vechi funcționar al instituției“, căruia îi solicită „a întocmi un serviciu special“ pentru construcția Palatului nou al Universității, „lucrând sub controlul Comisiunii Tehnice a Ministerului“. Ca urmare, a fost înființată Direcția Lucrărilor pentru Construcția Palatului Universității. Personalul acesteia, în anul 1913, era format din: N. Ghica-Budești, arhitectul diriginte, cu o tantiemă de 4% din valoarea lucrărilor; Duiliu

Marcu, arhitect pentru planurile construcției, cu o diurnă de lei 700 lunar; H. Iancovici, arhitect pentru planuri și devize, cu o diurnă de lei 400 lunar; G.I.Ch. De Goede, conducător arhitect, cu o diurnă de lei 300 lunar. Toate chestiunile de ordin tehnic,

prețurile unitare și cheltuielile bănești erau supuse Comisiei Tehnice a Ministerului Instrucțiunii.

Din comisie făceau parte: profesorul inginer Ermil Pangrati, profesorul inginer arhitect Grigore Cerkez și inginerul inspector general Mihai M. Romniceanu.

Lucrările de construcție ale noului Palat încep în 1913, dar sunt întrerupte de război în anul 1916. În acel moment, stadiul realizării lucrărilor era următorul: aripa Fizico-Matematici – subsol, parter și etaj I –, aripa Litere și Filosofie – subsol și parter –, aripa Științe Geologice – subsol și parter.

După Marea Unire, execuția Palatului nou al Universității a fost reluată. Mai întâi a fost întocmit devizul de către arhitectul H. Iancovici, care a trebuit „să măsoare din nou toate cuburile, toate suprafețele și să facă toate calculele“. Devizul a fost predat în luna mai 1920.

În baza acestui deviz general continuarea lucrărilor a fost încredințată antreprizei inginerului Constantin M. Vasilescu, cu care se încheie contractul 71.849/10 septembrie 1920. Imediat aceasta prezintă Consiliului Tehnic

venind și Eforia Școalelor în trebuință cu suma ce va chibzui că poate dispune de capitalurile sale.

Pe aceste terenuri acel departament va invita pe Eforia Școalelor de a lua îndată cuviincioasele măsuri pentru dărâmarea îndată a vechii zidării și punerea fundațiilor noii academii”.

In scurtă vreme, Alexandru Orăscu primea fondurile necesare pentru dărâmarea vechiului local de la „Sf. Sava”. Peste exact o lună, la 10 octombrie 1857, au avut loc festivitățile punerii pietrei fundamentale a palatului viitoarei universități. În cadrul ceremoniei, G. Costaforu, Directorul Școlilor, reaminti în cadrul cuvântului său: „Între aceste ziduri – acum supuse dărâmării – Gheorghe Lazăr predase științele pentru prima dată în limba patriei”. După cuvântul lui Costaforu, în timp ce cimentul era preparat, Alexandru Ghica, încins cu un șorț de piele peste redingotă, se apropie de groapa fundației, luă cimentul cu mistria și, așezând prima cărămidă, o bătu cu ciocanul în cele patru colțuri. Îi urma, zidind câte o cărămidă, comisarii celor șapte mari puteri sosiți la București din însărcinarea Congresului de la Paris, notabilii vremii și elevii ultimei clase a colegiului.

Cu prilejul inaugurării lucrărilor s-a bătu o medalie comemorativă, executată după desenul arhitectului Alexandru Orăscu, repre-

Gheorghe Costaforu, primul rector al Universității bucureștene

zentând fațada viitoarei academii și purtând pe o față inscripția: „Academia Română din București – Triumful științelor – 1857”, iar pe cealaltă: „În memoria fondatorilor – spre dezvoltarea spiritelor tinerimii – s-a pus temelia pe 10 octombrie”. Medalia se află și în colecția numismatică a Academiei Române.

Lucrările de construire a localului Academiei, începute în 1857 și limitate la realizarea fundațiilor, reîncep în primăvara anului 1858 și se desfășoară încet din cauza obiecțiilor ridicate de eforul Florescu față de proiectul întocmit de Orăscu.

Ruinele fostului Colegiu de la Sfântul Sava, scurtă vreme scoase la lumină și apoi reacoperite, pentru a crea un spațiu destinat kitschului de sezon

Construcția „de roșu” a palatului a fost adjudecată în aprilie 1858 „arhitectonului” Mihai David. El depune o garanție bănească, aduce din Austria (probabil din Transilvania) 70 de zidari meșteri și pregătește din vreme „provizia de material trebuincios ca începând la lucru să aibă îndestul cu ce lucra până este ziua mai mare și mai ieftină la preț”.

După Unirea din 1859 lucrările de zidărie continuă, astfel că la 16 aprilie 1862, arhitecții Schlatter și Kuhnovschi fac măsurătorile și constată că „zidăria clădirii Academiei «Sf. Sava»” reprezintă un volum de 1.471 stânjeni cubici (adică 11.180 mc) și propun a se face plata antreprenorului. Documentele arată că sumele convenite nu-i fuseseră achitate acestuia nici la sfârșitul lui iunie, din pricina dificultăților financiare.

In același timp și așezarea pietrării și marmurei, importată din Pesta, a necesitat un timp îndelungat, meșteri specialiști și procurarea unor mașini speciale.

Odată cu terminarea parțială a lucrărilor de învelitoare, a pardoselii și tencuielii au apărut o serie de discuții în privința calității și siguranței execuției clădirii. În fața acestei situații, ministrul Cultelor și Instrucțiunii, D. Bolintineanu, se adresează, la 23 noiembrie 1863, ministrului Lucrărilor Publice Petre Orbescu, cerându-i să numească o

Lucrările executate la Palatul nou al Universității, în cursul anului 1922, rezultă clar din situația de lucrări, prezentată de inginerul C.M. Vasilescu la 8 februarie 1923. Reținem că în această campanie, martie-octombrie 1922, s-au executat 5.600 mc de zidărie cu mortar de var gras și peste 1.500 mc de beton armat. Date privind elementele în care s-a turnat betonul armat, precum și cantitățile de beton și oțel beton, găsim într-un raport, întocmit de inginerul Anton Chiricuță la 3 aprilie 1923 și înaintat ministerului.

Astfel, la planșeele Facultății de Științe Fizico-Matematice cantitatea de beton a fost de 227 mc, iar cea de armătură de 28.779 kg, ceea ce înseamnă 130 kg armătură la mc de beton; iar la fermele acoperișului cantitatea de beton a fost de 954 mc, iar cea de armătură 147.517 kg, rezultând 154 kg armătură pe mc beton.

Construcția Palatului Universității continuă în anii următori în baza contractelor 12.635/1923, 26.050/1924, 28.225/1925, 12.016/1926, dar și a unor aprobări speciale vizate de Comisia Tehnică a Ministerului Instrucțiunii.

Stadiul construcției Palatului nou al Universității era, în anul 1926, următorul: construcția secției Fizico-Matematice încheiată, dată în funcțiune; la construcția secției Litere-Filosofie și Geologie urma a se aproba și executa lucrări de mobilier și completări.

Pentru toate aceste lucrări executate între anii 1922-1926 s-a cheltuit suma de 83.767.196 lei.

Palatul nou fiind finalizat, la 15 februarie 1928, Direcția construcției, sub semnătura profesorului arhitect Nicolae Ghica-Budești, transmite ministerului un raport cu „situațiile definitive ale lucrărilor” verificate între 8 octombrie și 14 decembrie 1927, spre aprobare și plată.

Trebuie arătat că printre documentele aflate la Arhivele Naționale se găsesc și aprobările pentru procurarea mobilierului necesar pentru Cancelaria profesorilor, Camera decanului, Bibliotecă și Sala bibliotecarilor. Iată care erau piesele pentru Cancelaria profesorilor: o masă în formă de potcoavă din lemn de stejar, modelul mesei de la Școala Politehnică; un cuier lung, model Școala Politehnică; 50 scaune stejar, garnisite cu

piele, modelul scaunelor actuale de la Cancelaria profesorilor de la Universitate; două canapele piele, patru fotolii; storuri pentru fiecare fereastră; perdele, draperii; un candelabru de bronz cu 15 brațe.

In paralel cu construcția noii clădiri a Universității, ministerul a hotărât transformarea aripii din partea dreaptă a vechii Universități, motiv pentru care încheie contractul de execuție nr. 9.427/29 martie 1926 cu antrepriza inginerului C.M. Vasilescu, în valoare de 16.000.000 lei. Lucrarea începută și continuată în prima parte a anului 1927 nu poate fi finalizată din lipsă de fonduri.

La începutul anului 1928 apar o serie de discuții din cauza faptului că ministerul organizează o licitație pentru ziua de 10 martie 1928 pentru continuarea lucrărilor de transformare a vechii Universități. Ingerul C.M. Vasilescu protestează, pentru că ar apărea o suprapunere peste lucrările pe care le contractase și nu putuseră fi finalizate din lipsa fondurilor. Au loc o serie de discuții și în final se cere o ofertă antreprizei inginerului C.M. Vasilescu spre „a fi studiată de Comisia de arhitecți și apoi supusă la Comisia Tehnică”, deoarece la licitațiile din 10 martie 1928 și 12 aprilie 1928 nu se prezintă niciun ofertant.

Lucrarea e încredințată antreprizei C.M. Vasilescu și finalizată în prima parte a anului 1929. ■

... și ruina rămasă după bombardamentul din 1944

Superior „prețurile pe bază de analiză pentru articolele devizului” spre aprobare.

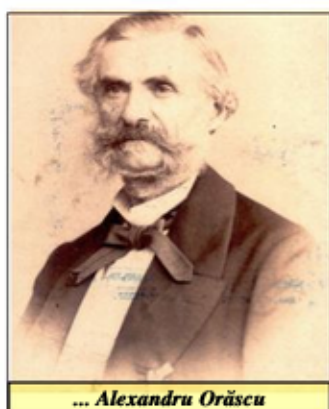
Ulterior, la 27 ianuarie 1921, inginerul Constantin M. Vasilescu prezintă ministrului „un program de lucru pentru construcția Palatului Universității în limita sumei de 2.800.000 lei, conform contractului încheiat”.

După război, profesorul arhitect Nicolae Ghica-Budești își aduce alături în Direcția construcției Palatului Universității pe arhitecții Alexandru Baucher și Ion Davidescu, retribuiți cu 3.000 lei, lunar, așa cum reiese dintr-un stat de plată pe luna iunie 1921.

Pentru „controlul lucrărilor speciale de beton armat” a fost însărcinat inginerul Anton Chiricuță, personalitate a lumii constructorilor din acea vreme.

O atenție aparte se dă verificării calității materialelor de construcții introduse în lucrare. Încercările erau făcute, pentru siguranță, la Laboratorul Școlii Politehnice, de la cărămizi și ciment până la fierul rotund și betonul fabricat. Remarcăm încercarea asupra cărămizilor livrate de diversele fabrici cu marca C și D, dar și capacitatea lor puse în operă, fabricându-se blocuri (cuburi) din cărămidă și mortar de ciment cu latura de 60 cm care erau încercate la rupere.

Lucrările de construcții avansează conform programului, apar însă o serie de probleme cu plățile. De

... Alexandru Orăscu

aceea, directorul construcției, profesorul arhitect Nicolae Ghica-Budești, se adresează la 28 aprilie 1921 ministrului Instrucțiunii, arătându-i că „până astăzi nu s-au făcut formalitățile pentru obținerea creditelor”, ceea ce va compromite grav termenele de execuție. Solicită a se lua măsurile convenite pentru deblocarea prețurilor.

Așa cum reiese din situația provizorie nr. 5 din 14 iulie 1921, antrepriza executase în patru luni o cantitate de 2.750 mc de zidărie de cărămidă presată cu mortar de var gras, la aripa Litere și Filosofie și la aripa Științe Geologice.

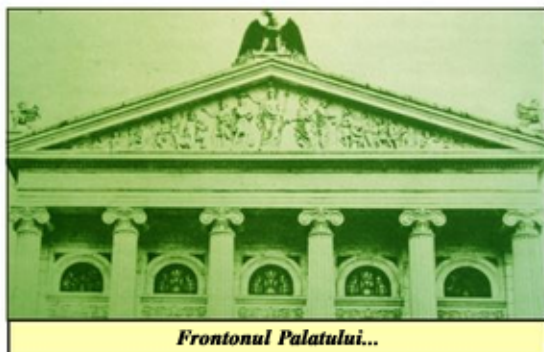
La 15 septembrie 1921, inginerul C.M. Vasilescu solicită ministrului profesor Petre P. Negulescu „a dispune recepția provizorie a lucrărilor”, contractate la 10 sep-

tembrie 1920, în limita sumei de 2.800.000 lei, ele „fiind terminate”. Imediat, la 7 noiembrie 1921, profesorul arhitect Nicolae Ghica-Budești cere aprobarea ministrului „să facă de pe acum comanda tâmplăriei necesară celorlalte două secțiuni ale clădirii dinspre Bulevardul Brătianu și dinspre str. Edgar Quinet”, pentru a putea „termina în toamna anului viitor întreaga clădire a Universității”.

In paralel s-a lucrat și la aripa destinată Facultății de Științe Fizico-Matematice în așa fel încât, în octombrie 1921, se ajunsese la execuția finisajelor interioare. De aceea, arhitectul Nicolae Ghica-Budești solicită, la 31 octombrie 1921, a se convoca „profesorii spre a hotărî amenajările și repartizările încăperilor noi”.

În vederea deschiderii campaniei de lucru pe anul 1922, profesorul arhitect Nicolae Ghica-Budești informează, la 10 martie, ministerul despre sumele necesare diferitelor lucrări. Astfel: pentru terminarea pavilionului de Fizico-Matematice, afară de mobilier și instalații speciale pentru laborator, 4.350.000 lei; pentru învelirea și închiderea secțiunilor

celorlalte două, Geologia și Litere-Filosofie, 12.700.000 lei; pentru terminarea completă a fațadei 3.900.000 lei; pentru calorifere la Geologie și Litere-Filosofie 5.000.000 lei; pentru instalații sanitare la Geologie și Filosofie 3.000.000 lei.”

Frontonul Palatului...

Întâlnire între ustași și cetnici, în Bosnia, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial

amintire grăitoare a dramelor istorice care au marcat rivalitățile aprige, renăscute la scurt timp după moartea lui Tito.

Dispariția acestuia, la 4 mai 1980, a reprezentat un șoc pentru Iugoslavia, dar și pentru occidentali, care pierdeau „mâna de fier” din calea rușilor. Și, ce era mai important, pe fundalul frământărilor naționaliste, moștenirea urma să devină o povară pentru Europa dezorientată. A reduce destrămarea Iugoslaviei numai la motive politice sau religioase ar reprezenta o sărăcire a rațiunilor ce au stat la originea disoluției statului. Un loc aparte, și ca importanță și ca influență, l-a ocupat, fără îndoială, situația economică. Iugoslavia avea un renume greu de egalat în domeniu: o creștere a produsului intern brut anual în medie de 6,1%; și elemente distinctive în economia socialistă, precum companiile cu capital privat sau asociațiile cooperatiste muncitorești. Toate aceste aspecte au așezat statul, aflat la granița dintre Vest și Est, pe o poziție de mediator. După 1980, au început frământările pentru menținerea țării „pe linia de plutire”, operațiune care nu a reușit însă.

Când americanii și-au luat mâna...

Pe plan internațional, politica S.U.A. față de Iugoslavia a început să capete o altă direcție, vizând modificarea structurii economice iugoslave și constituirea ei pe jaloane specifice celei de piață. Apariția consilierilor americani, în 1988, din rândul Fundației Naționale pentru Democrație (National Endowment for Democracy, un ONG care, cu finanțare din partea Congresului american, sprijină dezvoltarea democrației în lume), au marcat intențiile americane de a-i schimba orientarea și a-i opri drumul spre colaps. Orice încercare de ieșire din criză, majoritatea susținute de așa-numitul Grup al celor 17 economiști, nu a mai putut avea sorți de izbândă. Premierul iugoslav Ante Markovic (în funcție între 16 martie 1989 și 20 decembrie 1991), cel care a crezut, într-o primă fază, în redresare, a întreprins, în 1989, o vizită în S.U.A., pentru a cere ajutor economic de un miliard de dolari. Din păcate, solicitarea avea să fie percepută ca un semnal de alarmă de comunitatea internațională, care se întreba ce se întâmpla cu adevărat acolo. Poziția Washingtonului a fost greșit înțeleasă, grăbindu-se astfel instaurarea unei stări extrem de grave de lucruri, pe care însă liderul iugoslav a considerat-o favorabilă propriilor intenții

de a crea o Serbie mare, dirijor al întregii regiuni.

Ce a urmat a fost halucinant. În 1991, guvernul s-a aflat în incapacitate de plată, privind neputincios spre republicile ce începeau să-și declare, unilateral, independența. Era începutul dezmembrării Iugoslaviei. Primele au fost, la 25 iunie 1991, Slovenia și Croația, recunoscute internațional la 15 ianuarie 1992, sub presiunea Germaniei. A urmat Macedonia, în septembrie 1991; Bosnia-Herțegovina, în martie 1992, ultima fiind recunoscută de S.U.A. și întreaga comunitate internațională în aprilie. Serbia și Muntenegru au format, în aprilie 1992, Republica Federală Iugoslavia.

Părea că jocurile fuseseră făcute. Nimic mai fals însă, pentru că totul abia începea! A intrat în scenă un factor, ținut până atunci în latență și reînviat, cu o forță de neimaginat: naționalismul. Spațiul ex-iugoslav a devenit o zonă de manifestare a nevoii de separare culturală, etnică și religioasă. Această stare, dominantă la începutul războiului, a condus la o serioasă criză de identitate, justificare a atrocităților ce au urmat. Conflictul militar a devenit astfel un mijloc eficient de „reglări de conturi”.

Cetnici fotografiați alături de militari germani

Istorie trăită

Luptători croați; prizonieri croați sub paza unor militari sârbi și jalea la moartea lui Tito

IUGOSLAVIA: O SÂNGEROASĂ DESTRĂMARE

VALENTIN LECA

Destrămarea Iugoslaviei a reprezentat un moment complex, atât datorită particularităților balcanice, cât și felului în care a fost privit din exterior. M-am aflat printre cei care au urmărit „la cald” conflictul, asistând, astfel, la drama unor popoare care trăiseră, până atunci, în înțelegere. Deși vecini, nu mai fusesem niciodată în Iugoslavia, pe care o cunoșteam doar din poveștile altora. În noua poziție de ambasador la Zagreb, am fost obligat să învăț bine zona.

Am asistat la dispariția unui stat în care componenta multi-etnică avea să joace un rol de frunte. Pentru a înțelege cât de cât ura, furia și încrâncenarea cu care etniile acelui spațiu s-au luptat, devine obligatoriu un succint recurs la istorie. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, aproape nu a mai existat limită în tratarea minorităților, conflictul armat de eliberare națională transfor-

mându-se, încet, într-un război civil, care i-a implicat pe ustașii statului croat, susținuți de Axă; pe cetnici, naționaliștii sârbi, susținătorii monarhiei, și pe partizanii lui Tito. Urmările au fost cumplite, peste un sfert de milion de sârbi fiind masacrați de forțele ustașilor; la rândul lor, partizanii sârbi au omorât, între 1941 și 1945, musulmani și croați, cruzimea culminând, după capitularea

statului croat, cu uciderea altor 100.000 de soldați croați.

Cui a folosit atâta suferință, nimeni nu poate explica. Poate numai lui Tito, care, după venirea la putere, a instituit măsuri severe, cu scopul declarat de suprimare a oricăror tendințe naționaliste. S-a constituit, astfel, un stat centralizat după modelul sovietic. Mozaicul confesional – creștini, catolici, musulmani – a rămas o

Conferința de la Haga a reprezentat un eșec și, ceea ce a fost mai grav, fenomenul disoluției devenise unul ireversibil, luând amploare. Singura excepție a fost înființarea, la 27 august 1991, a unei Comisii de Arbitraj Europene, prezidată de cunoscutul avocat și om politic francez Robert Badinter, în scopul definirii raporturilor constituționale dintre republicile foste iugoslave. Concluziile Comisiei au venit târziu, fiind depășite de situație. Destruerea devenise inevitabilă, iar organizarea unui referendum privind independența era depășită, în condițiile în care Croația și Slovenia erau deja independente, iar celelalte se găseau în stadii avansate.

Deși, la sfârșitul anului 1991, Comisia Europeană a definit criteriile necesare obținerii independenței republicilor, situația era cu totul alta. Croația, în urma acțiunilor sârbilor, sprijiniți de armata federală, a pierdut 35% din teritoriu, iar în Bosnia totul era și mai dramatic. Sârbii proclamasera Republica Srpska, ce acoperea 70% din zonă, restul urmând să revină: 20% musulmanilor și 10% croaților. Perioada a fost caracterizată și de încercările O.N.U. și ale comisiilor europene de a găsi soluții pentru stoparea gravelor evoluții din spațiul iugoslav. În martie 1992, în Bosnia, situația a devenit explozivă. În cadrul conferinței de la Lisabona (martie 1992) s-a elaborat un plan de împărțire a țării în cantoane etnice, respins însă de sârbi, care erau pregătiți, și militar, să-și consolideze poziția.

Lawrence Eagleburger

Pe de o parte, reuniuni, pe de alta, atrocități

La 4 aprilie 1992 a început, practic, războiul civil în Bosnia. De acum am asistat la două conflicte: unul în Croația și altul în Bosnia. Dacă primul a cunoscut o desfășurare „curioasă“, din cauza contactelor permanente dintre cele două părți, care, în principal, își doreau împărțirea Bosniei, cel de al doilea a avut o derulare ce a depășit, uneori, imaginația. Purificarea etnică a devenit o intenție vizibilă. În prima fază, reprezentanții diplomatici acreditați la Zagreb nu au crezut că se pot întâmpla asemenea lucruri; mai mult, nu s-a înțeles de ce comunitatea internațională, în special cea europeană, nu s-a implicat în stoparea atrocităților. Strategia europeană abun-

da în reuniuni, întâlniri la nivel înalt, dar fără niciun rezultat. Războaiele au continuat, distrugând comunități, care, până mai ieri, trăiau în bună vecinătate.

În 1993, lordul Owen, din partea Comunității Europene, și americanul Cyrus Vance, din partea O.N.U., au elaborat un nou plan pentru împărțirea Bosniei în regiuni autonome, plan respins de sârbi, neinteresati de o asemenea variantă. Au apărut diverse scenarii de soluționare, precum propunerea Owen-Stoltenberg, care prevedea divizarea teritoriului pe schema: 30% musulmanilor, 18% croaților, restul revenindu-le sârbilor. Dar propunerea nu le-a convenit musulmanilor, care au respins-o. Cu excepția acceptării unui embargo asupra armelor, toate celelalte prevederi au fost sortite eșecului.

Cu toate că România acelei perioade se confrunta cu debutul procesului de reorganizare statală, a existat o direcție în diplomația românească, promovată de unele personalități care au sesizat pericolul dinspre țara vecină. În noile condiții, Ministerul român de Externe și Ambasada de la Zagreb (cu personal redus, datorită condițiilor de război

Premierul Ante Markovic primit la Casa Albă de președintele George Bush senior

Ambasadorul american Warren Zimmermann se întâlnește cu președintele croat Franjo Tudjman

Toată situația nu poate fi înțeleasă în afara contextului internațional, dominat, la acea vreme, de căderea comunismului. Dar ce comunism se destrăma în fosta Iugoslavia, în condițiile în care în fruntea noilor republici se aflau lideri importanți ai fostei Ligi a Comuniștilor din Iugoslavia, deveniți naționaliști înverșunați?! Prăbușirea comunismului a fost folosită pentru mascarea temporară a diferențelor naționale, în spatele cărora începuse, fără menajamente, lupta pentru separare. La începutul anilor '90, dezintegrarea violentă a Iugoslaviei și, implicit, lipsa de fermitate a comunității internaționale au arătat că Europa era departe de înțelegerea particularităților perioadei post-Război Rece, dar și necesitatea de a construi o nouă ordine după căderea Cortinei de Fier. Europa fusese surprinsă de ce se pregătea și, mai grav, nu a înțeles conceptul de „autodeterminare dintr-un stat multiethnic”.

O situație explozivă

Semnalul de la Washington a venit să suplinească indecizia europeană. Iugoslavia nu mai era importantă, pentru că „nu mai putea fi o arenă în

și cu mine am fost de acord ca, în cadrul vizitelor mele la Belgrad, la începutul anului 1989, și în capitalele republicane, să transmit un nou mesaj: Iugoslavia nu mai beneficia de importanța geopolitică pe care i-au acordat-o Statele Unite în timpul Războiului Rece”.

Disputa internă se adâncea pe zi ce trecea, pe fundalul incertitudinii și folosirii unei politici ce nu ducea nicăieri. În exterior, țara nu mai conta; în interior, toți considerau că cele mai importante revendicări sunt numai cele ale lor. Liderii croat și sloven au înțeles rapid că noul context geopolitic poate fi folosit pentru dobândirea independenței.

Evoluția evenimentelor a atras atenția Comunității Europene, care s-a manifestat însă timid. Troica formată din miniștrii de Externe ai Luxemburgului (Jacques Poos), Olandei (Hans van den Broek) și Italiei (De Michelis) a solicitat suspendarea declarațiilor de independență pe timp de trei luni, retra-

conflictul dintre Est și Vest”. În memorii, ultimul ambasador S.U.A. la Belgrad (1988-1992), Warren Zimmermann (1934-2004), nota: „Secretarul de stat adjunct Eagleburger

gerea armatei federale în cazărmi și trimiterea de observatori europeni. Revendicările au fost cuprinse în așa-numitele *Acorduri de la Brioni* (7 iulie 1991). Din păcate, nu au avut nicio șansă de reușită, în condițiile în care Comunitatea Europeană nu a înțeles sensul evoluției evenimentelor, dominate clar de opțiunea separării. Conferința de la Haga, din septembrie 1991, dedicată situației din spațiul iugoslav, a menționat, la rândul ei, faptul că „dreptul la autodeterminare al popoarelor din Iugoslavia nu se poate exercita fără a se ține seama de drepturile și interesele minorităților etnice din fiecare țară”. O rezoluție care exprima principii de drept internațional, dar nu și situația reală!

La sfârșitul anului 1991, în Europa s-au conturat două poziții: prima era favorabilă separării (Germania, Danemarca, Italia și Belgia); cealaltă susținea ideea *status-quo*ului, unei federații sau a unei confederații (Marea Britanie, Grecia, Franța și Spania). Ambele erau departe de o soluție rezonabilă, deoarece nu au luat în calcul nici prețul dezintegrării, nici conceptul separării, deja „adoptat”. În final,

Atrocități comise de sârbi

Cuplul regal, după serviciul religios
și inelul cu diamante și rubin
primit de regină ca dar din partea soțului

„Este un spectacol curent manifestarea interesului unanim provocat de o căsătorie în familia regală sau în lumea mare“, scria, în 1928, Michaela Catargi, într-un volum dedicat Angliei și poporului englez.

A fost una dintre cele mai faimoase ceremonii nuptiale, simbol nu numai al secolului în care s-a oficiat, eveniment despre care s-a tot povestit, rampă de lansare a noi tendințe și mode, care au făcut înconjurul lumii... Nu, nici pe departe, personajul central nu a fost Jacqueline Kennedy, nici Lady Diana Spencer, nici Grace Kelly, nici Kate Middleton. În urmă cu 175 de ani, în primele zile ale lui februarie 1840, pe o vreme

căinoasă, noua regină a Angliei, Victoria, își unea destinul cu prințul Albert de Saxa-Coburg și Gotha. Nunta lor a reprezentat atât un moment semnificativ din punct de vedere politic, cât, mai ales, cel mai important reper din istoria viitoare a ceremoniilor fastuoase de oriunde.

O CĂSĂTORIE DE POVESTE

THEO STĂNESCU-STANCIU

Prima întâlnire dintre cei doi nu a fost una tocmai memorabilă. Victoria, prinsă între datoriile unei viitoare regine și dorințele unui suflet de doar 17 ani, extrem de stresată, nu l-a privit cu mare interes pe vărul ei, prințul german prezentat de unchiul Leopold, regele Belgiei (1831-1865). Cu toate că erau de aceeași vârstă, Albert nu arătase niciun interes pentru petreceri sau serate dansante. Mai mult chiar, și engleza sa lăsa încă mult de dorit. Doar

înfățișarea specială i-a adus admirația Victoriei. După cum a notat în *Jurnal*: „e extrem de chipeș; părul are aproape aceeași culoare cu a mea; ochii mari și albaștri, un nas frumos, o gură foarte dulce, cu dinți fini; dar farmecul îi este dat de întreaga expresie, extrem de încântătoare [...], un chip frumos, cu spatele lat și mijloc subțire“ (18 mai 1836).

Trei ani mai târziu, următoarea întâlnire a fost decisivă. Inima Victoriei a bătut cu putere: Albert nu mai

era tânărul neîndemânatic de altădată, Europa pe care o cutreierase îl stilase și îi adusesese chiar și o engleză mult mai plăcută. Și, ceea ce a făcut-o pe noua regină a Angliei să nu-l mai lase să plece a fost, din nou, chipul frumos, de adevărat prinț de poveste. După cum era cutuma la Curte, Victoria l-a cerut de soț. Era 15 octombrie 1839, trecuseră doar cinci zile de la sosirea lui Albert la Windsor. Venise prinț german și avea să rămână rege consort.

și însărcinată și cu problemele Bosniei și Sloveniei) au organizat un turneu al șefului statului român în țările beligerante. Ideea a fost privită cu un real interes. Mai rămânea însă în suspensie modalitatea de a lansa dialogul....

În Bosnia, situația aproape scăpase de sub control: președintele musulman Alija Izetbegovic reușise să ajungă la întâlnirile cu omologul român la Zagreb (prin celebrul tunel săpat pe sub pista aeroportului de la Sarajevo, oraș încercuit de sârbi). Croația încă mai spera la împărțirea Bosniei, dar începuse „marșul” pentru eliberarea teritoriilor ocupate de sârbi, iar în celelalte părți, cu excepția Sloveniei, nimic nu era clar. Delegația română, dacă nu a reușit efectiv să inițieze un dialog extins, a reușit să convingă (în ciuda tuturor speculațiilor) că România nu a sprijinit și nici nu va sprijini nicio parte împotriva celeilalte, ci va opta ferm pentru stoparea războiului și ajungerea la o înțelegere amiabilă. Poziția statului nostru a fost apreciată pe plan internațional, deoarece situația pe fronturi se înrăutățise, iar comunitatea internațională încă nu reușise, prin seria de conferințe și întâlniri, să realizeze ceva concret.

În Bosnia trebuia aplicat un plan concret de încetare a ostilităților. S-a format un Grup de Contact, compus din Rusia, S.U.A., Franța, Germania și Marea Britanie, dirijat de americani, care a forțat impunerea unei

soluții favorabile croaților și musulmanilor, sprijinită și de Rusia. În martie 1994 a luat naștere Federația Croato-Musulmană, căreia i s-a permis înarmarea, dar și o anumită coordonare cu forțele NATO, poziție care va favoriza recucerirea teritoriilor ocupate de sârbi, rămași, de acum, singuri în fața comunității internaționale. Croația a înțeles importanța momentului și, în discuțiile separate cu sârbii, a renunțat la ideea împărțirii Bosniei, concentrându-se pe cucerirea teritoriilor ocupate de sârbi. Constituirea Federației Croato-Musulmane și a Republicii Srpska au condus la o anumită deschidere spre finalizarea conflictului. Acordurile de la Dayton s-au încheiat cu greutate, deoarece cele

Copii din Sarajevo privesc cerul, parcă așteptând de acolo ultima speranță

final fragil, din păcate, și lipsit de viabilitate statală.

Dezmembrarea a avut rădăcini în antagonismele economice ce au frământat Iugoslavia după moartea lui Tito. Ele ar fi fost însă insuficiente pentru disoluție, dacă nu ar fi fost favorizate de revenirea, fără precedent, a naționalismului. Într-o discuție cu fostul consilier al președintelui Alija Izetbegovic, avută cu prilejul negocierilor de la Dayton, Kasim Begic a remarcat una dintre dificultățile majore intervenite la reuniune: „fiecare parte dorea să cunoască, de la început, cum va fi pedepsită cealaltă și apoi [urmas] negocierile”. Ideea eminentului profesor exprima, în esență, un fapt bine cunoscut: conflictele balcanice au creat legenda, transformată în adevărată dramă balcanică, potrivit căreia fiecare etnie se considera primejduită de existența celeilalte, creându-se un climat de eternă susceptibilitate, interlocutorul fiind mereu „Celălalt”, care trebuie ținut la distanță. O realitate prin care se poate explica dăinuirea suspiciunii, chiar și astăzi, la aproape două decenii de la încetarea conflictului.

(Continuare în p. 28)

Poșta din Sarajevo

trei etnii refuzau să-și vadă vreun viitor împreună. Insistența S.U.A., dar și situația de-a dreptul dezastruoasă în care se ajunsese au împins negocierile de pace spre un

spre intrare. Regina mamă Victoria de Saxa-Coburg-Saalfeld (1786-1861), i-a sugerat să se așeze alături și să aștepte împreună. Lordul șambelan a părăsit sala pentru a o aduce și pe regină.

În sunet de muzică diafană, procesiunea a urmat traseul dinainte stabilit pentru a ajunge în Capelă: Sala Tronului, antecamera Tronului, Camera de desen a reginei Anne, Camera Gărzii, Armureria, Marea Scară și Sala coloanelor. Toate încăperile fuseseră somptuos decorate, în toate fiind pregătite scaune destinate celor care doreau să vadă de aproape ceremonia – 2.100 de locuri. Lor li s-au alăturat numeroși oaspeți strânși deja în Capelă, încă din timpul dimineții. Cea mai impresionantă adunare a momentului: crema nobilimii locale, dar și importanți reprezentanți ai statelor lumii. În spațiul destinat ambasadiorilor puteau fi văzuți, printre alții: trimisul special al Statelor Unite; ambasadiorul Imperiului Otoman; prințesa Esterhazy, Maria Theresia (1794-1874); ambasadiorul Suediei, Jean Sylvain Van de Weyhr (1802-1874), cu soția, Elizabeth Anne Sturgis Bates; ambasadiorul Rusiei; contele Horace François Bastien Sébastiani de La Porta (1771-1851), reprezentantul Coroanei Franței. Atâta strălucire aproape că te lăsa fără suflare: de la bijuteriile bogate, cu diamante, smaralde sau safire, la rochiile special comandate la cele mai mari

Broșa dată cadou domnișoarelor de onoare ale miresei, desenată de prințul Albert

case de modă și decorațiunile interioare.

O mireasă de vis

Intrarea miresei a fost vestită de sunete de trompetă. A reprezentat o adevărată apariție; toată asistența a tresărit, uimită. Victoria a pășit maiestuos, cu rochia sa albă, de mătase grea și dantelă, ornată cu flori de portocal, simbol al fertilității, și purtând în mână un suav buchet de ghiocei (floarea preferată a iubitului). Un murmur a străbătut sala: până atunci albul nu fusese aproape deloc asociat cu nunta. Era culoarea regală a doliului, permisă mireselor doar în cazul în care pierduseră, de curând, pe cineva apropiat! Persoane din anturajul reginei au sugerat că tocmai această culoare fusese selectată de specialiste de modă ale vremii, astfel încât să se asorteze și să scoată în evidență minunatul ei colier de perle.

Nu era pentru prima dată când o mireasă se îmbrăca în alb – istoria pomenește, de pildă, de căsătoria Annei de Bretania (1477-1514) cu

regele Ludovic al XII-lea al Franței (1498-1515), contractată în 1499... Dar, de astă dată, întreaga sa înfățișare a fost cu totul și cu totul specială. Numai dantela utilizată a costat 1.000 de lire. Era cunoscută în acele vremuri ca dantela de Honiton, dar în realitate ea era lucrată în sătucul Beer, situat pe coastă, la

vece 10 mile de Honiton! A fost executată sub atenta supraveghere a unei anumite Miss Bidney, o localnică din Beer, care a fost chemată la Londra să primească instrucțiunile direct de la regină. Efortul depus a fost unul uriaș: numai volanul conținea patru metri de dantelă!

Satinul, alb ca laptele, a fost realizat în atelierele din cartierul londonez Spitalfields. Modelul a fost unul bogat, exclusivist, depășind cu mult tot ceea ce se lucrase până atunci la Londra sau la Bruxelles. Din dorința ca Victoria să aibă o rochie perfectă, dar și unică, totodată, proprietara casei de modă care a lucrat-o a distrus toate schițele, odată terminată munca.

Și bijuteriile purtate au depășit toate așteptările. Inelul de logodnă primit în dar de la Albert era stilizat în formă de șarpe – simbol al iubirii eterne –, ce purta pe cap un smarald – piatra prețioasă corespondentă reginei. A intrat în istorie ca primul inel de logodnă în pur stil victorian, impunând, la rândul lui, o nouă modă – a inelelor personalizate, prin montarea

O zi de luni, cu vreme rece și ploioasă, nimic nu părea să prevestească fastul care avea să impresioneze o lume întreagă. „Regina Victoria a fost o adevărată creatoare de mode [...]”. Îi plăcea la nebunie când se vorbea despre ea, despre hainele sau acțiunile sale, așa că și-a pregătit cu mare minuțiozitate nunta, realizând, probabil, că evenimentul va influența mapamondul (Le-titia Baldrige, *Legendary Brides*, Mirese legendare, 2000).

Ceremonia religioasă s-a oficiat la Capela Regală de la St. James Palace, iar banche-tul de nuntă, la Palatul Buckingham, devenit reședința monarhiei britanice cu câțiva ani în urmă, în 1837, odată cu încoronarea Victoriei.

Era prima căsătorie a unei regine din 1554 încoace și totul trebuia organizat cu atenție și mare fast. Se spune chiar că Palatul însuși a trăit o adevărată transformare. Altădată prost ventilat și plin de misme deloc îmbietoare și fum, de la coșurile necurățate, cu servitori leneși și tone de mizerie, Buckinghamul a intrat în zodia luxului, devenind un palat de basm.

prințesa Sophia Matilda de Gloucester, ducesa de Cambridge, prințesa Mary și prințesa Augusta de Cambridge sau ducesa de Gloucester.

Grijulie, Victoria a notat în jurnal aproape toate detaliile: cum și-a gândit rochia, buchetul sau tortul. „Am dormit bine, am luat apoi micul dejun la 9 și jumătate. Mama mi-a adus un buchet de flori de portocal și draga de Lehzen [baroneasa Luisa Lehzen (1784-1870), guvernanta, consiliera și companioana reginei] mi-a dăruit un inel micuț. Am scris în jurnal [...] Mi-am îmbrăcat rochia și mi-am aranjat pe cap o coroană de flori de portocal. Atât tiara, cât și voalul erau după desenele mele. M-am văzut, pentru extrem de scurt timp, cu prea iubitul meu Albert, pentru ultima dată, înainte de ceremonie. La 12 și jumătate am ieșit. Mama, împreună cu ducesa de Sutherland, m-au însoțit în calească. Albert plecase deja. Am purtat o rochie de satin alb, cu o bordură de mătase de Honiton, creată după un desen mai vechi. Ca bijuterii – doar colierul meu de diamante turcesc și cercei și prea

frumoasa broșă de safire, pe care mi-a dăruit-o dragul de Albert. Niciodată nu am mai văzut atâta lume adunată în Park [St. James's Park] și atât de entuziasată.”

Mulțimea se strânsese încă din zori, venind din toate părțile Londrei, dar și din întreg regatul. Toată zona din jurul Palatului Buckingham, străzile care duceau spre intrarea în St. James's Park erau înțesate încă de la ora 8. Ploaia mărunță și rece nici nu a fost băgată în seamă. Cu fiecare minut care trecea, nerăbdătoarea asistență devenea din ce în ce mai numeroasă. Plecarea reginei din palat a fost anunțată prin 21 de salve.

Odată ajunsă în St. James's Palace, Victoria a fost primită în Cabinetul regal, unde a rămas aproximativ jumătate de oră. De afară, pregătirile au fostacompaniate cu urale. Mai întâi a intrat cortegiul mirelui, întâmpinat de lordul șambelan și de alte oficialități. Albert a purtat o uniformă de mareșal, decorată cu rozete mari de satin alb pe umeri. Ținuta dreaptă, eleganța înăscută, manierele plăcute și un zâmbet larg au cucerit,

pe loc, toate inimile. Mulți și-au spus, fără nicio urmă de îndoială, că era alesul perfect pentru tânăra regină.

S-a apropiat de regina mamă, i-a sărutat, respectuos, mâna și apoi s-a alăturat grupului de demnitari ai Bisericii, strâns în jurul arhiepiscopului de Canterbury, aruncând ocheade nerăbdătoare

Flori de portocal, dantelă ca spuma laptelui și safire

Încă de dimineață, suita reginei s-a adunat în apartamentele personale ale Victoriei: ducesa de Kent și cele 12 domnișoare de onoare, alături de

Căsătoria reginei Victoria cu prințul Albert, pictură realizată de George Hayter

tei“, în amintirea cli-
pelor minunate de la
ceremonia din 10 fe-
bruarie. Cu toate că
în noaptea nunții,
tânăra ocupantă a
tronului Marii Brita-
nii s-a luptat cu o te-
ribilă durere de cap,
impresionată, nu a
uitat să-și noteze în
Jurnal: „Am fost atât
de împlinită când
dragul de Albert mi-a
dăruit inelul [...]

Niciodată, niciodată nu am
mai petrecut o asemenea
seară. Prea iubitul meu Al-
bert... dragostea sa fără limite
și afecțiunea lui mi-au adus o
asemenea fericire pe care n-am
crezut niciodată că o voi pu-

*O bucată din tortul regal de la 1840,
păstrată în cutiuța originală*

tea trăi! M-a strâns cu atâta
putere în brațe și m-a să-
rutat cu pasiune, o dată și încă
o dată, și încă o dată! Frumu-
sețea, dragălașenia și gentile-
țea sa – oare cum aş putea eu
vreodată să mulțumesc că am

primit un asemenea
soț! Să-mi aud nu-
mele șoptit cu atâta
tandrețe, cum nu l-am
mai auzit niciodată
până atunci, mi-a
produs o fericire fără
marginii. Oh, a fost
într-adevăr cea mai
fericită zi a vieții
mele! Două zile mai
târziu, s-a confesat
din nou hârtiei: „Ce
n-aș da ca toate fe-
meile să fie binecu-

vântate așa cum am fost eu“...

Femeia, atât de mică de
statură, a devenit, de atunci,
un adevărat simbol: al unei
Marii Britanii împlinite, al unei
epoci, dar și al noilor obicei-
uri de căsătorie. ■

IUGOSLAVIA: O SÂNGEROASĂ DESTRĂMARE

(Urmare din p. 23)

Aici este Europa!

Anul 1995 a însemnat fi-
nalul ostilităților, dar nu și al
frământărilor. Problemele
esențiale au rămas!

Indiferent de argumente și
variante, s-a impus o întrebare:
„De ce disoluția a fost
una așa de violentă?“. După
cum a arătat filosoful Her-
mann Keyserling (1880-1946),
„dacă Balcanii nu ar fi existat,
ar fi trebuit inventați, pentru
ca Europa să își poată evacua
latura întunecată spre Orient“. Evenimentele de după 1990
au confirmat dacă mai era
nevoie că au fost chiar inven-
tați. Nu se poate explica – dacă
nu se dorește! – pasivitatea de
care Comunitatea Europeană

și cea internațională au dat
dovadă. Necesitatea unei in-
tervenții a apărut în momentul
în care interesele occidentale
și, în special, cele americane
au fost amenințate de posi-
bilitatea apariției unei alte
hărți, cu un stat islamic pre-
zent în mijlocul Europei de
Sud-Est.

Eșecul politicii occiden-
tale în fața crizei iugoslave a
fost unul evident. S-a dovedit
că civilizația balcanică și-a
creat o imunitate la toate so-
luțiile șablon, că nu mai reac-
ționa la același tip de logică
occidentală, pentru că s-a in-
dividualizat într-o asemenea
măsură, încât oricine ar în-
cerca să ajute Balcanii ar
trebui, mai întâi, să cunoască
cultura, tradiția și... mândria
acestor popoare! Dezmem-
brarea Iugoslaviei a repre-

zentat un moment deosebit
care, fără îndoială, va ocupa
un loc aparte în istorie. Dar,
dincolo de orice, rămâne do-
rința de a nu se mai repeta ase-
menea atrocități.

Într-o seară, în Sarajevo, pe
străzile pustiite de război, în
preajma unei clădiri monu-
mentale, ornată cu „vulturii
imperiali“, profesorul Begic
mi-a povestit: „Aceasta este
fosta Poștă centrală. În timpul
războiului, într-o noapte, a
apărut un grafitti: «Aici este
Serbia!». A doua noapte, in-
scripția a fost ștearsă și în-
locuită: «Aici este Bosnia!». A
treia noapte totul a fost din
nou șters: «Idioților, aici este
clădirea poștei!»“.

Poate, pentru liniștea unor
oameni care au pățit destul,
viitorul va aduce un alt gra-
fitti: „Aici este Europa!“ ■

unor pietre reprezentative pentru cea căreia îi era destinat.

La rândul ei, și Victoria i-a oferit alesului, înainte de nuntă, două jartiere, decorate cu diamante, pe care Albert le-a purtat în timpul ceremoniei oficiale: una, pe umăr, iar cealaltă peste pantalon, în dreptul genunchiului de la piciorul stâng. Ele au fost realizate în vestitele ateliere londoneze Rundell și Bridge, bijuterii regali, și reprezentau însemnele celui mai înalt ordin cavaleresc britanic, Ordinul Jartierei, instituit în Anglia de regele Eduard al III-lea (1327-1377), în jurul anului 1340.

Trena Victoriei, ce măsoara 5,5 metri lungime, a fost purtată cu grație de cele 12 domnișoare de onoare, îmbrăcate tot în alb și cu trandafiri de aceeași culoare. Fiecare dintre ele a primit câte o broșă, reprezentând o pasăre, cu ochi de rubin (simbolul pasiunii) și cioc de diamant (simbol al eternității), odihnindu-se pe o perlă. Desenul inițial fusese gândit de Albert însuși. Corpul păsării a fost încrustat cu turcoaze, culoarea albastru-păun fiind preferata reginei. Cortegiul a produs un „minunat efect”, după cum a notat în seara acelei zile Victoria în jurnal.

Impresionat, Albert și-a luat aleasa de mână și a condus-o spre locul ei, din partea dreaptă a altarului. Pe toată durata serviciului religios, cei doi nu și-au putut dezlipi ochii unul de la altul. Dragostea plutea în aer... La încheierea slujbei,

Victoria s-a apropiat de mamă și a sărutat-o. Înălțuiți, cei doi miri au părăsit capela, în ovațiile unei mulțimi extrem de entuziaste. Au urcat în trăsură care o adusesse cu câteva ore înainte pe regină și s-au îndreptat spre Palatul Buckingham.

Un tort pe măsura evenimentului

A urmat o petrecere de vis. Și, din nou, Victoria și-a pus amprenta inconfundabilă, lansând și moda tortului miresei, alt element de atracție al nunții de atunci încolo!

După cum l-au descris participanții la recepție, „a fost făcut din cele mai rafinate ingrediente ale vremii, maestrul cofetar transformându-le într-o armonie încântătoare”. A cântărit aproape 135 kg, având o circumferință de 3 m. A reprezentat o construcție elaborată, o „superstructură”, aproape de neimaginat pentru timpurile

acelea, pudrată cu cel mai fin zahăr – laborios pisat în mojar de câțiva lucrători timp de zile bune. În vârf, trona Britannia, protectoarea Imperiului, binecuvântându-i pe miri. Figurinele aveau cam 30 cm înălțime. La picioarele lui Albert a fost reprezentat un câine – simbol al fidelității –, iar la cele ale Victoriei, o pereche de turturele – fericirea cuplului. Câțiva Cupidonii întregau complicatul decor, unii purtând însemnele Angliei, iar altul, surprins notând, conștiincios, într-un volum frumos ornamentat, data căsătoriei. Lateralele tortului erau ornate cu numeroase buchete de flori de portocal și mirt, crenguțe similare, de astă dată naturale, fiind oferite oaspeților ca dar de nuntă.

La mai bine de un veac și jumătate, în 2007, în cadrul unei expoziții dedicate familiei regale, la Castelul Windsor, una dintre piesele care au atras cele mai multe priviri a fost... o bucată din tortul regal de la 1840, păstrată în cutiuța originală, una dintre sutele împărțite, ca suvenir, tuturor participanților la banchet. După cum a declarat unul dintre curatori, ea arăta „mai degrabă mumificată, decât putrezită”!

Un alt aspect interesant este și cel legat de plantarea de către Victoria, la foarte puțin timp, după cum arată unele surse contemporane, în grădina palatului de pe Insula Wight, a unor arbuști de mirt, cunoscuți și ca „arboarele dragos-

Tortul de nuntă (reconstituire)

în 2010 și în Ucraina conducerea a fost luată de cealaltă tabără. Ca urmare, s-au modificat și dorințele fracțiunii est-europene a colaboratorilor și consulțanților de la Muzeul Karlshorst. În final, știința a fost învinsă.

La parter, intrarea spre expoziția principală este acum barată cu vitrine de sticlă – trebuie să le ocolești, dacă vrei să ajungi în sala unde s-a semnat capitularea. Pe geamurile acestor vitrine sunt lipite inscripții uriașe – „Capitularea“, „Pierderile“, „Bucuria“ și „Eliberarea“. În primul rând, acest procedeu, mai nou la modă, sugerează că vizitatorul singur, fără panourile agitative, n-ar înțelege că încheierea războiului a presupus o suită întreagă de evenimente și emoții. În al doilea rând, cuvântul „eliberare“ vine de la „libertate“. Muzeul se concentrează nu pe, să zicem, războiul din Europa Occidentală, ci pe confruntarea sovieto-germană. Iar limba se împletește dacă trebuie să numescă „libertate“, fără a lăsa o pauză pentru un oftat adânc, procesul de instalare în Germania de Est a Armatei Roșii și a NKVD.

În vitrine primele exponate sunt din perioada lui Putin. Astfel, apare panglica Sf. Gheorghe, de tristă amintire, purtată cu mândrie de un tineret care n-a luptat niciodată. Acel element pe care Armata Roșie „l-a împrumutat“ fără jenă de la Armata Rusă; sau banala reanimare a sovietismului, sub forma retipăririi *bannerului* „victoriei“ pe o cutie de bomboane. Dar dacă, în 1946, imaginea originală a ofițerului care-și îmbrățișează soția pune accentul pe refacerea familiei – „Ei și-au regăsit fericirea“ –, astăzi, prin schimbarea unui cuvânt, se ridică în slăvi stalinismul antebelic: „Ei au adus fericirea“.

Clădirea în care a avut loc, în mai 1945, ceremonia capitulării necondiționate...

În descrierea acțiunilor celor două tiranii, în toate sectoarele expoziției domină caracterul părtinitor. Împărțirea Europei Centrale și de Est între dictatori, în anii 1939-1941, este prezentată prin exemplele Poloniei și Țărilor Baltice: de partea Germaniei a fost „război“, de cea a Uniunii Sovietice –

„ocupație“ și „anexare“. Politicii germane de strămutare a populației din Polonia centrală și apuseană i se alocă un stand întreg, deportării a sute de mii de „elemente burgheze“ – niciun spațiu.

Ordinului comandamentului Wehrmachtului de executare a comisarilor i se acordă atenție, dar apelul din 6 noiembrie 1941 al lui Stalin pentru ducerea unui război de nimicire nu este menționat. Chiar dacă a fost rostit în fața întregii țări: „Începând de astăzi misiunea noastră [...] va consta în nimicirea nemților pătrunși pe teritoriul Patriei noastre până la anul [...] Nicio milă pentru ocupanții germani!“

Mărturiile despre prizonierii de război sovietici și germani reprezintă cea mai evidentă probă de denaturare a adevărului. Despre soarta celor din urmă, expoziția precedentă spunea următoarele: „în prizonieratul sovietic au ajuns 3,15 milioane de militari germani. Aproape fiecare al treilea dintre ei nu a supraviețuit prizonieratului“. Adică, un milion.

Putem avea încredere în această cifră. După război, Germania democratică i-a căutat decenii întregi pe cei căzuți fără urmă, inclusiv la cererea rudelor.

Cum sună adnotarea germană din muzeul actual? „Aproximativ 2,6 milioane de militari ai Wehrmachtului au căzut în prizonieratul sovietic,

...și sala respectivă

Exclusivitate

1945. Mareșalul Gheorghe K. Jukov (1896-1974), cel care a comandat ultimul asalt asupra Berlinului, citește actul de capitulare a Germaniei fasciste

Din partea Germaniei semnează feldmareșalul Wilhelm Keitel (1882-1946)

„DESPRE MARELE RĂZBOI DE APĂRARE A PATRIEI AL UNIUNII SOVIETICE“

ALEKSANDR GOGUN (Berlin)

Ghilimelele din titlu nu sunt întâmplătoare - nu vreau să fiu acuzat de plagiat. Acesta este titlul culegerii de articole și ordine ale lui Stalin din perioada războiului. Ea îți vine în minte când străbați sălile expoziției permanente actualizate din Muzeul Germano-Rus Berlin-Karlshorst. Ziua semnării Pactului Molotov-Ribbentrop - 23 august - este marcată de țările Uniunii Europene ca ziua comemorării victimelor celor două totalitarisme. Dar recent deschisa expoziție, refăcută, reflectă o variantă de export, adică filtrată, a propagandei neosovietice.

Curând după căderea Zidului și după prăbușirea Uniunii Sovietice, acest muzeu a fost închis, iar în perioada transformărilor radicale care au urmat instituția a căpătat o conducere bicefală și o nouă denumire: „Muzeul Germano-Rus“. Apoi, în adoptarea deciziilor în cadrul conducerii instituției, au obținut drept de vot și oficiali ucraineni și belaruși.

La începutul anilor '90 Rusia era condusă de demo-

crați postsovietici; în 1995 expoziția actualizată a muzeului reprezenta un fel de compromis între ideologie și știință. Fusese realizat un soi de consens între o reprezentare a războiului ce reflecta renunțarea parțială la mitologia militaristă sovietică a cercurilor conducătoare de la Moscova și nivelul cunoștințelor istorice la care ajunseseră specialiștii din diferite țări.

Dar, mai întâi în Belarus, apoi în Federația Rusă, iar

Articol scris cu sprijinul
Institutului internațional pentru
studiul Holocaustului Yad Vashem

În primul rând, nu este clar de ce trebuia să fie o înscenare. În al doilea, dacă această fotografie pare îndoielnică din nu știu ce motive, de ce n-a putut fi expusă imaginea reală? De exemplu, până și în catalogul cine-fono-foto-arhivei „Pșenicinî” din Kiev, publicat acum zece ani, se menționează că acolo se păstrează cronică cinematografică a execuției a doi colaboraționiști de către luptători ai unității lui Saburov. Pelicula a fixat chiar și focul de siguranță tras în cap. Scoaterea unor cadre de pe film lua câteva minute.

Armata Roșie se ține cu îndârjire departe de critică. Referitor la relativ cunoscuta problemă a prizonierilor germani, explicația corespunzătoare spune: „Lagărele pentru prizonierii de război au fost subordonate nu Armatei Roșii, ci Ministerului [Comisariatului poporului – A.G.] pentru Afaceri Interne.” Despre faptul că execuția inamicilor de ieri a fost o practică curentă a ostașilor roșii pe tot parcursul războiului – niciun cuvânt.

De asemenea, tot în ceea ce privește cunoscutele excese de pe front și din spatele apropiat al acestuia, propagandiștii neosovietici îi apără pe Stalin și pe apropiații lui și aruncă întreaga vină pe soldații simpli și pe ofițeri. Despre distrugerile provocate de învingători în Germania la sfârșitul războiului, într-una dintre explicații se spune că asemenea fenomene au fost combătute de comandamentul Armatei Roșii. Alături, la exact un metru distanță, un extras din ordinul dat unei armate pătrunse pe teritoriul Reichului. Acest ordin se încheie cu neechivocul îndemn: „Moarte ocupanților germani!” Chiar și fotografia expusă tot aici a celebrului indicator de circulație din 1944 – „Iat-o, blestemata Germanie!” – te face să gândești că șefia armatei executa ceva premeditat.

Este trecut sub tăcere ordinul Comitetului de Stat pentru apărare nr. 7.192 din 23 decembrie 1944, care a legiferat jaful, deoarece permitea expedierea de pachete către casă, o dată pe lună,

pentru soldați – de maxim 5 kilograme, pentru ofițeri – 10, pentru generali – 16.

Asimetria este prezentă până și în reprezentarea vieții cotidiene a militarilor Wehrmachtului și Armatei Roșii. Sticla de coniac din rația ofițerilor germani este arătată. Dar în ceea ce privește Armata Roșie, putem crede că ea era antialcool. Deși cum să nu-ți amintești de celebrele „100 de grame ale comisarilor poporului”, sau, în altă perioadă, „150 ale comisarilor poporului”. Chiar și directivele oficiale situau Armata Roșie pe primul loc în lume în privința beției.

În actuala expoziție se pune pe ucraineni și pe bieloruși stigmatul principal al trădătorilor – folosind limbajul sovietic: „În toamna anului 1941, Wehrmachtul a constituit formațiuni militare locale în care au fost înrolați mai ales prizonieri de război neruși și voluntari din teritoriile ocupate de Germania [...] La începutul anului 1943 penuria acută de resurse umane l-a determinat să atragă în armată și ruși”. Deși doar Armata populară rusă de eliberare (A.P.R.E.) a lui Bronislav Kaminski era compusă la sfârșitul anului 1942 din 14 batalioane de pușcași, un divizion blindat și o companie motorizată de nimicire.

În centrul expoziției a fost expusă „propaganda grozăviilor”. O asemenea concentrare de fotografii naturaliste de cadavre nu am văzut nici la muzeul Yad Vashem, nici în memoria-lul american al Holocaustului din Washington. Iar ambele aceste instituții se concentrează nu asupra întregului război, adică a confruntării, ci doar asupra genocidului, asupra uciderii

în masă a populației civile. Despre crimele Armatei Roșii și NKVD, la Karlshorst nu există nicio fotografie. În schimb, sunt prezentate în toată diversitatea atrocitățile germane, moartea populației civile din U.R.S.S. Pentru copii, o asemenea „educație patriotică” este sigur contraindicată, chiar și pentru a nu le traumatiza psihicul crud. ■

*Momentul inaugurării Muzeului,
pe fondul unui panou
cu cele două date ale capitulării,
8 mai pentru vestici, 9 mai pentru estici*

Muzeul Germano-Rus Berlin-Karlshorst (*Deutsch-Russische Museum Berlin-Karlshorst*) este consacrat relațiilor germano-sovietice și germano-ruse, cu precădere războiului de pe Frontul de Est din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Se află în sud-estul Berlinului, în clădirea unde s-a semnat capitularea forțelor germane la 8 mai 1945, actul care a pus capăt războiului în Europa. Clădirea a fost

popota ofițerilor Școlii de genști a Wehrmachtului, apoi, după ocupația sovietică, cartierul general al administrației militare sovietice în Germania. Între anii 1967 și 1994 a găzduit o filială a muzeului central al forțelor armate sovietice, cea consacrată capitulării necondiționate.

După retragerea sovieticilor, prin acordurile din 1990, au urmat restructurarea totală a expoziției permanente și, în mai 1995, la 50 de ani de la sfârșitul războiului, deschiderea pentru public a Muzeului Germano-Rus Berlin-Karlshorst.

marea majoritate spre sfârșitul războiului. Atitudinea față de ei a corespuns în general normelor dreptului internațional [curată ipocrizie – A.G.] [...] Cel puțin 410.000 de germani au murit în prizonierat“.

Informația despre „milionul de prizonieri pierduți“ a intrat nu numai în știință, ci și în conștiința colectivă a locuitorilor Germaniei Occidentale, încă de la mijlocul anilor '50, când s-au întors acasă ultimii prizonieri. Partidul comunist a interzis oficial vehicularea acestei cifre.

O notă din actuala expoziție se oprește asupra tragediei din cealaltă parte a frontului cu totul altfel: „Aproximativ 5,7 milioane de militari ai Armatei Roșii au căzut în prizonieratul german [și în continuare, fără vreun scrupul față de „minimizarea“ sau „maximizarea“ cifrei – A.G.], 3,3 milioane dintre ei au murit... Pentru [prizonierii] sovietici, Wehrmachtul a refuzat să respecte standardele dreptului internațional“. Evident că cifrele totale privind prizonierii și morții nu sunt de necontestat. Numărul prizonierilor putea fi exagerat și de unii și de alții. Dar o vitrină uriașă ne comunică cu cifre mari, categorice, procentul

mortalității prizonierilor sovietici: „au murit 60%“.

Este uimitor faptul că textele explicațiilor la fotografii și exponate, în limbile rusă și germană, diferă între ele. Este evident caracterul tendențios al „dificultăților de traducere“. De exemplu, varianta rusă a explicației nu spune „cel puțin [mindestens – în germ. – A.G.] 410.000 au murit“, ci „în prizonierat au murit aproximativ 410.000 de germani“. Ce să spunem despre „rotunjirea“ cu un milion?

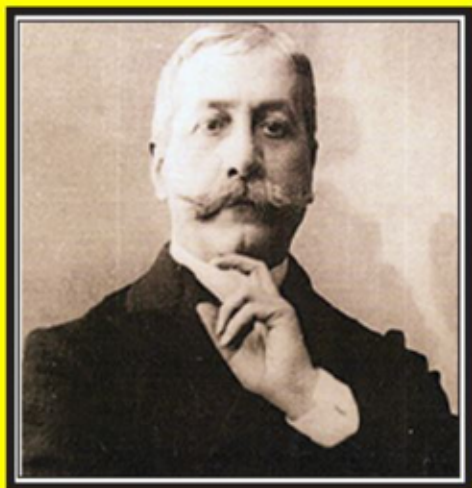
La fel se întâmplă cu explicația germană referitoare la luptătorii din spatele frontului Wehrmachtului. Ne spune că „partizanii acționau împotriva locuitorilor [*Einheimische* – A.G.] care colaborau cu administrația de ocupație“, iar textul rusesc sună astfel: „partizanii au luptat împotriva colaboraționiștilor care cooperau cu autoritățile germane de ocupație“. Dacă avem în vedere că nu de puține

ori „răz bunătorii în numele poporului“ ardeau sate întregi și omorau femei și copii, atunci textul german este mai exact.

Alături, fotografia executării „unui trădător de patrie“ de către partizani. Textul însoțitor în limba rusă cuprinde o propoziție absentă complet din explicația germană: „Situația din fotografie pare contrafăcută“.

Vitrină cu obiecte

Ermil Pangrati (stânga) și Grigore Cerkez

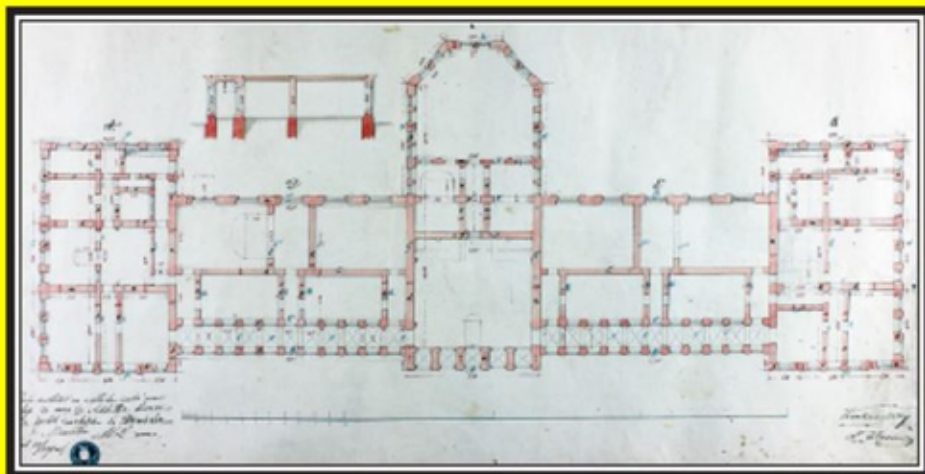
Fotografie aeriană a Bucureștiului, realizată de un aviator german, probabil în 1916, în care apare, în colțul din dreapta jos, și Palatul Universității

ALBUM ISTORIC

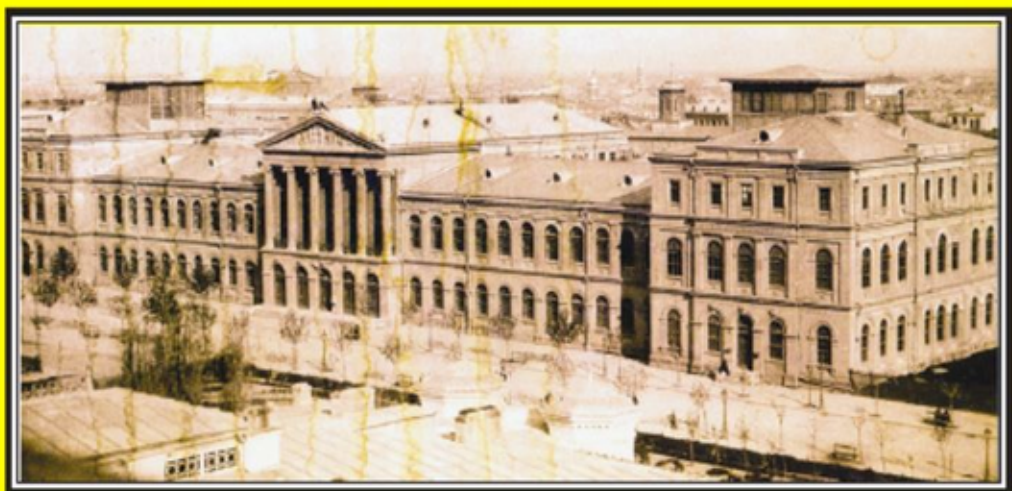
Iată câteva documente și imagini legate de construcția
Palatului Universității, pe care vi le putem prezenta
prin bunăvoința domnului prof.univ. Nicolae Noica

Actul de inaugurare a Universității București, semnat de regele Carol I

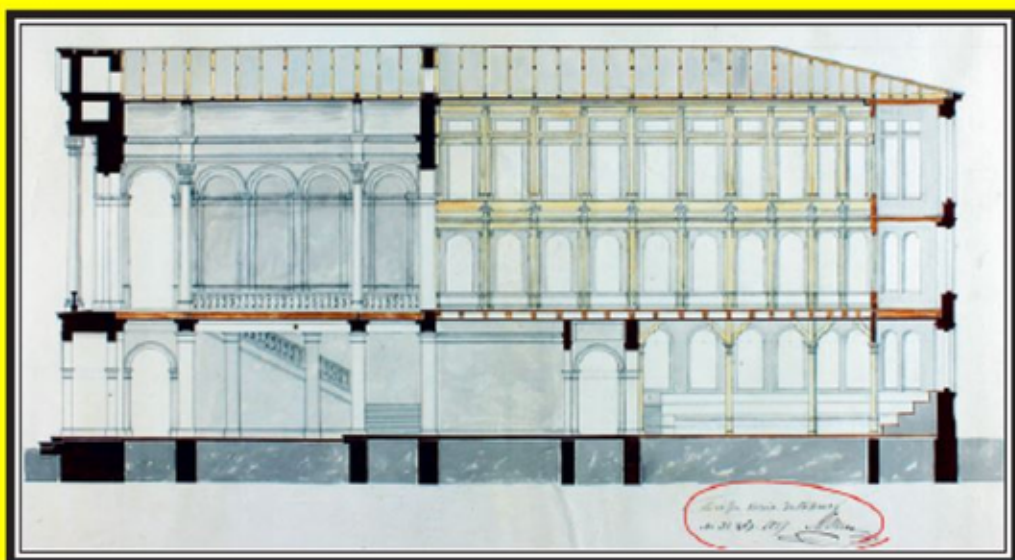
Planul Palatului Universității

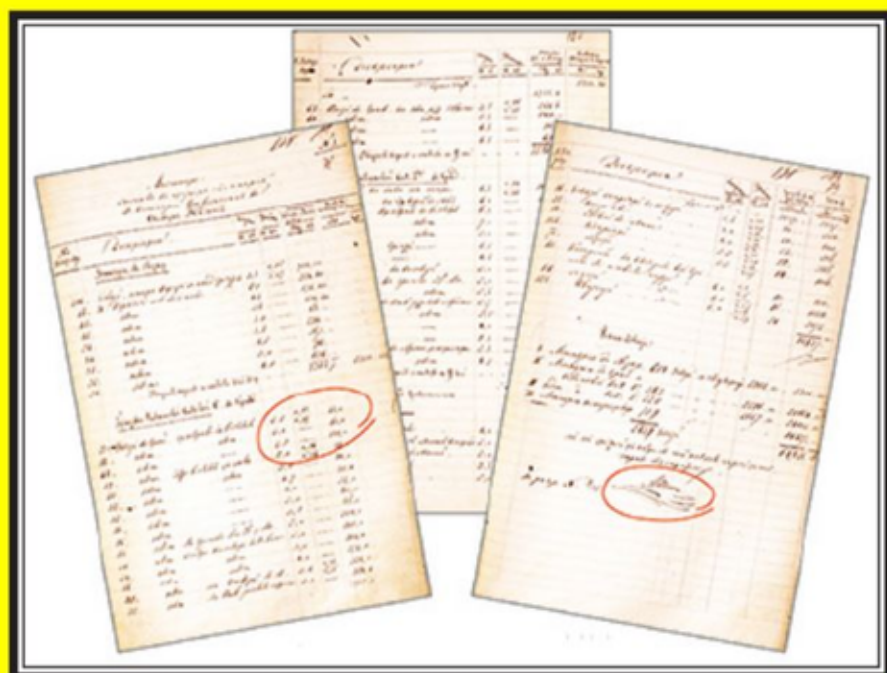
*Palatul Universității, fotografie de Franz Duschek
(Biblioteca Academiei)*

*Universitatea azi
(foto Petre Mitrea)*

*Secțiune prin planul Palatului, desen semnat la 31 octombrie 1857
de arhitectul Alexandru Orăscu*

*Antemăsurătoarea întocmită de Al. Orăscu privind
caracteristicile grinzilor de lemn din care s-au executat planșeele*

tem judeca doar bucăți de istorie.

Profesorii noștri

Niciodată în istoria ei Facultatea de Istorie nu a adunat, ca în acei ani, o mai strălucită pleiadă de profesori. Nu a existat așa ceva nici în vremea lui Iorga, a lui Brătianu și a lui Giurescu. Nu s-a repetat și probabil că multă vreme nu se va repeta. Era o generație – sigur, cu diferențe de vârste, nu notabile –, o generație extraordinară, formată înainte, formată la Școlile de la Paris (Fontenay-aux-Roses) sau Roma (Valle Giulia) sau în alte locuri de peste hotare.

Din motive strict personale, încep cu Emil Condurachi, cel care a fost zâna bună a vieții și a carierei mele. Continui cu Mihai Berza, cel cu care aveam să îmi dau doctoratul, Ion Nestor, cu care mi-am dat licența, Dionisie Pippidi, Andrei Țetea, Aurelian Sacerdoțeanu, Emil Vârtoșu, Damian Bogdan. Totdeauna o să îmi amintesc de eruditul Gh.T. Ionescu sau de alții dintre cei care erau, să zicem, garnitura a doua.

Cu totul opuși primilor erau cei care formau un trio al facultății: Sașa Mușat, Florența Rusu și Nathan Lupu. Sașa Mușat venea în pardesiu francez, elegant, întotdeauna de o eleganță masculină puțin chiar ciudată; se știa că și-a făcut studiile în Franța. Un grup mic de colegi remarcabili, Sandu Bogdan, Sandu Badea, ne-am dat seama că unii asistenți, dar și unii conferențieri erau atât de pe din-

Dionisie Pippidi...

Andrei Țetea...

și Iorgu Iordan

afară, mai ales în domeniul istoriei universale, încât ne-am apucat în seminarii să inventăm nume de personaje istorice și să le aruncăm pe piață. Sașa Mușat, care era un evreu remarcabil de inteligent, total incult, și-a dat seama. Cred că ne-a și turnat cineva, din cauza unui nume inventat de prințesă, infanta spaniolă. După incident i-a mărturisit lui Edgar Reichmann – activist de partid, care a plecat la Paris și a devenit un mare editorialist la *Le Monde* –, că este un anume Răzvan Theodorescu, pe care el voia să îl dea afară din facultate, pentru că este insuportabil. Edgar Reichmann a povestit acest episod într-un roman al lui, *Le Dénonciateur* (Denunțatorul).

„Ne provoacă, studentul Theodorescu ne provoacă!”

Au venit cercurile științifice studențești din anul al II-lea, în 1957. Studenții făceau recenzii unor cărți nou apărute și le citeam la cercuri. Enthusiast, recenzasem pe Albert Soboul, istoric de stânga, rudă cu unul dintre istoricii noștri. Vorbind de Soboul, Sașa Mușat a început să strige: „Ne provoacă, studentul Theodorescu ne provoacă, inventează nume!”. Andrei Țetea se ridică și spune, „Tovarășe Mușat, dumneata nu știi cine este Soboul?”. Profesorul Țetea mi-a mărturisit mai târziu că atunci a început să cerceteze ce este cu Sașa Mușat.

Doi ani mai târziu, Sașa Mușat era în echipa care dădea

MOMENTUL 1959

LA FACULTATEA DE ISTORIE

RĂZVAN THEODORESCU

Șașa Mușat în timpul anchetei jafului asupra mașinii B.N.R. (stânga) și Răzvan Theodorescu la începutul anilor '60 (dreapta)

În ziua de 18 aprilie 1959, la avizierul Facultății de Istorie, era pus următorul anunț: „Studentul Theodorescu Răzvan din Facultatea de Istorie, anul IV, se exmatriculează din facultate pentru atitudini politice dușmănoase, incompatibile cu calitatea de student al unui institut de învățământ superior de învățământ superior din Republica Populară Română”.

Intrasem în facultate în septembrie 1955, spunând adevărul. Nu pentru că nu știam să mint, ci pentru că îmi era frică să nu uit ce minșisem. Tatăl meu a fost membru al Partidului Național-Țărănesc, bunicii – liberali, fratele bunicii meu, ministru liberal în guvernul Tătărescu.

Destalinizarea

Ne aflam la trei luni după Conferința de la Geneva (*Magazin istoric*, nr. 12/2013). Pentru puștiul care eram – aveam exact 16 ani și jumătate – nu însemna aproape nimic. În zilele când susțineam examenul de admitere la Facultatea de Istorie, la 4 septembrie 1955, apărea hotărârea de lichidare a ultimelor sovromuri (*Magazin istoric*, nr. 3/

2003). Apoi eram deja în anul al II-lea, când comentam cu unii colegi ceea ce aflasem de la posturi de radio străine despre raportul secret de la Congresul al XX-lea al P.C.U.S., prezentat de Hrușciiov. Simțeam că destalinizarea începuse.

Fusesem elev la Liceul „Dimitrie Cantemir”, în epoca stalinistă, și fusesem exmatriculat pentru 24 de ore, cu multă grijă, de directorul liceului, nepotul rabinului Șafran. M-a exmatriculat și mi-a explicat: „o zi nu vii aici, când se ține ceremonia de doliu, cine știe ce faci tu și ce mai fac cei din jurul tău, la instigarea ta”.

La 25 iunie 1957, tuturor studenților ni s-a dat să citim o hotărâre a Consiliului de Miniștri, care vorbea despre

înbunătățirea situației și structurii sociale a studenților. Spiritul Genevei, apărut după 1955, a făcut ca efectiv ușile să se deschidă, nu numai la Istorie, ci și la alte facultăți de științe sociale, umaniste.

Eram vreo 200 de studenți în anul I și II, dar foarte diferiți, de o structură socială foarte amestecată, cum era colegul și prietenul meu până astăzi Alexandru Badea, fost deputat țărănist, care era băiatul redactorului șef al ziarului P.N.Ț. *Dreptatea*, Nestor Badea. Unii colegi aveau chiar părinți cu antecedente legionare cunoscute și nu existase nicio opreliște în calea intrării la facultate. Alchimia momentului '55-'56 va trebui odată studiată bine în contextul istoriei contemporane; nu pu-

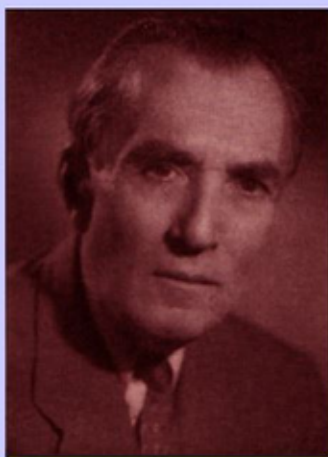
răscoale țărănești, reprimare de Ceaușescu, care era general în armată. În martie '60 începea procesul Noica, Pillat, Vladimir Streinu, Marietta Sadova, Paleologu, Steinhart.

Acesta era cadrul în care în martie 1959, în urma plenerului din 1958, începeau demascările. Demascarea lui Mihail Andricu de la Conservator, pe motiv că asculta muzică de jazz și împrumuta și altora. Era un colecționar cunoscut, împătimit de jazz. Demascarea sculptoriței Mihaela Petrascu și a grupului ei, precum și demascarea profesorului Nasta, de la Medicină. Între timp, la Iași se întâmplase cazul Alexandru Zub.

„Eminentul“ să fie dat afară

La 12 martie 1959, 4.000 de studenți au fost convocați la căminul 303, acolo unde fuseseră grajdurile regale. S-a reușit să se țină un secret teribil în privința a ceea ce avea să se întâmple. Se știa că urmau niște demascări. Ședința a fost condusă de Florian Dănilache, care era prim-secretar al Comitetului Municipal București al P.M.R. De la început, calul de bătaie a fost profesorul Dionisie Pippidi care, invitat în Grecia, nu a semnat apelul pentru militantul comunist Manolis Glezos. A motivat că nu poate, deoarece este invitat în Grecia de autoritățile grecești. Asta a fost scânteia!

Facultatea de Istorie era un loc unde se făcea carte foarte multă. În ciuda a ceea ce s-a

Mihail Andricu

spus despre ea, facultatea era un loc unde existau numai câțiva politrucci, precum Vasile Hurmuz. Mai era pașnicul profesor cu cămăși roz Gheorghe Ștefan, care asculta ce îi spunea partidul, dar era temperat.

Ședința a început sinistru. Eram cu Zoe Petre, stăteam alături, ne uitam unul la altul și nu ne venea să credem. „Mă, tu să spui...“, se adresase Dănilache profesorului Pippidi. Profesorul Pippidi era un om elegant. A fost chemat după aceea profesorul Berza, alt om de o eleganță teribilă. A venit

Academicianul Emil Condurachi

și rândul lui Nestor, care era acuzat de neonazism. De ce? Când s-a întors de la studii, împreună cu Petre Pandrea și Sorin Pavel, a scris *Manifestul crinului alb*, care a fost o utopie socială și cu puține ecouri nemțești, de care Călinescu și-a bătut joc în *Istoria literaturii*. Nestor a început să îi ardă prin răspunsurile lui. Aproximativ 2.000 de studenți dintre cei 4.000 prezenți au început să îl aplaude pe Nestor. Dănilache era exasperat.

A început sarabanda atacurilor. „Studenții de la facultățile X, să se ridice... acești profesori trebuie să se facă acest lucru și aici intervine momentul. Eu am plătit în atmosfera aceasta pentru un cuvânt rostit de Nestor. Dănilache le-a cerut celor trei împričinați, care erau considerați ultimele loaze ale societății, să dea ca exemplu un singur student pe care ei l-au educat în spiritul adevărat. Ei s-au înțeles în pauză. Nestor a trecut pe lângă Zoe și pe lângă mine și a zis așa: „Am să vorbesc despre tine!“ Eu mă gândeam: „Ce vrea să facă?“ Nestor le-a spus, „Noi, vă dau un exemplu, este vorba de studentul Răzvan Theodorescu“. A făcut o pauză și a adăugat, „eminentul student Răzvan Theodorescu“. Acest eminent a fost pentru mine ghilotina. Ședința s-a terminat spre miezul nopții.

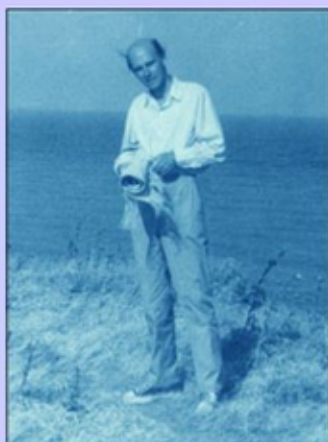
Nu s-a întâmplat nimic atunci, pentru că cei de la partid, Lupu și Hurmuz, erau personaje mai curând medi-

lovitura la o mașină a Băncii de Stat a Republicii Populare Române. Dar și eu eram dat afară. Mă duceam în audiențe și povesteam că fostul secretar de partid a vrut să mă dea afară, dar el între timp a fost condamnat la moarte. Cei care mă ascultau erau confuzi, pentru că nu toată lumea știa atunci cine era Sașa Mușat.

Nathan Lupu era un personaj foarte ciudat. Venind de la Iași, mi-a mărturisit că el știe că bunicul meu a fost socialist și a salvat la Iași o serie întreagă de evrei. Era puțin mai școlit decât Sașa Mușat și Florența Rusu.

Mai târziu am aflat că Sașa Mușat strângea informații în legătură cu mine; a fost o poveste cu Basarabia, în care eram acuzat de antisovietism. La sala de lectură puteam citi cărți de-ale lui Iorga, care nu erau catalogate interzise, precum și literatură așa-zis nazistă. De fapt, eu citeam din geopoliticienii nemți, fiindcă citeam în germană, în special pe Rupert von Schumacher, care studiasse Sud-Estul european.

„Cireșa de pe tort“ a fost momentul în care a apărut în R.D.G. lucrarea lui Marx, *Forme premergătoare producției capitaliste*. Am comparat ediția germană cu ediția românească apărută la Editura „Cartea Rusă“, care preluase textul lui Marx din versiunea sovietică, și un anumit pasaj despre structura socială era prost tradus în românește și bineînțeles am sem-

**Răzvan Theodorescu
la Constanța, mai 1963**

nalat. Și am devenit... anti-marxist!

Demascările

Povestea exmatriculării mele mi-a explicat-o Gheorghe Gaston Marin, președintele Comitetului de Stat pentru Prețuri. Prin anii '80, „Europa Liberă“ a transmis un text al meu și al lui Dinu Giurescu. Eram cu mai multe cunoștințe, printre care și Gheorghe Gaston Marin. El mi-a propus la plecare – nu prea erau taxiuri, ninsoare – să mă ducă cu mașina. Am stat o oră în mașină și Gaston Marin mi-a povestit: „Uite ce s-a întâmplat atunci cu

voi“... Știa bine cazul meu. Întâmplător era actorul unei piese care începuse în biroul lui Hrușciiov, la care participaseră el, Dej și Bodnăraș.

La Moscova s-a hotărât retragerea trupelor sovietice, pentru că România nu avea granițe cu niciun spațiu nesocialist, și, în iunie-iulie '58, retragerea a început.

După întâlnire, Gheorghiu-Dej i-a spus lui Gaston Marin că acum cei din țară trebuie să asigure stabilitate. Trebuia strânse șuruburile. Rădăcinile îndepărtate ale momentului aprilie '64 se găsesc în vara lui '58.

După discuția cu Gaston Marin, m-am aplecat puțin asupra perioadei – nu era zona mea de competență, dar era zona mea de biografie – și am văzut lucrările Plenarei Comitetului Central, din 9-13 iunie 1958, pregătită de Leonte Răutu, în care a folosit un cuvânt de care râdeam cu colegii mei; era semantic o imbecilitate – împăciuitorism. Astăzi nu spune nimic, dar în documentele plenarei erau condamnate: apolitismul, neutralismul, servilismul, snobismul, intelectualismul și împăciuitorismul.

În august 1958 am aflat despre arestarea grupului „Rugul Aprins“. Virgil Cândea mi-a povestit mai târziu că și el fusese cercetat, iar Teodora Voinescu, cercetătoarea istoriei artei noastre medievale, arestată. Nu știam atunci că în septembrie 1959 avuseseră loc masivele

**Iulian Cârțână alături de studenții
de la Facultatea de Istorie**

1951-1973

Mircea Carp, o voce auzită ani de zile pe calea undelor, de dincolo de Cortina de Fier, deapănă noi amintiri din experiența sa americană.

ROMÂNI ȘI COMUNITĂȚI ROMÂNEȘTI DIN AMERICA

MIRCEA CARP

In aceste comunități ale românilor începuseră să se formeze deja mici asociații de ajutor reciproc, financiar sau economic, de asemenea biserici, adică parohii, căci biserica era un loc de întâlnire nu numai la slujbe religioase, dar și în cele mai diferite ocazii: duminica, sărbătorile, căsătoriile, botezurile etc. Și atunci biserica era nu numai un centru religios, ci și un centru social. Și pentru că distanțele sunt mari în America și oamenii trebuie să le parcurgă pentru a veni la biserică, au luat ființă asociații sau organizații feminine, formate mai ales din soțiile enoriașilor, care se ocupau de pregătirea unor ospățuri sau măcar mese pentru toți cei care veneau din depărtări. Dar aceștia veneau și cu copii, uneori copii mici, altelei ceva mai marișori. Tuturor trebuia să li se ofere diverse posibilități de a-și petrece duminica, nu numai în fața altarului. Bărbații cu ale lor, femeile, după ce terminau gospodăria, formau adevărate cercuri, unde aflau tot ce este nou în rândul comunităților învecinate. Copiii se puteau juca între ei, tinerii să danseze, să cânte, să se cunoască. Aceste centre cu adevărat religioase, cultural-naționale, au devenit cu vremea și primul popas al multor refugiați sau emigranți de după Al Doilea Război Mondial. De aici unii

Biserica „Sf. Maria”,
din Cleveland

au pornit în universități, în școli, instituții, birouri administrative, guvernamentale etc. De aici au pornit diverși oameni: scriitorii ca Virgil Nemoianu, care cu vremea a preluat chiar conducerea organizațiilor românești de pe lângă Vatra Românească, Michigan. Sau atomistul Mircea Fotino, de la Universitatea Denver, statul Colorado. De aici a pornit Miron Butariu, lider P.N.Ț.-ist de la Arad, care a fost unul dintre stâlpii Comitetului Național Român de la Washington-New

York, pentru ca apoi să se stabilească la Los Angeles, California, și acum, la rândul lui, să fie un stâlp al bisericii și comunității românești în California de Sud. Și mulți alții.

Matei Cazacu, Mircea Eliade și Virgil Nemoianu
(de la stânga la dreapta), la Paris

ocre. Lupu avea niște relații importante în structurile de partid, decan era Gheorghe Ștefan, care era un om blând. Dumitru Berciu și Dumitru Tudor și-au sfătuit copiii să fie liniștiți și să nu vorbească nimic la facultate, să tacă.

Cei din conducerea facultății au fost chemați la Dănălache. Au fost chemați și întrebați: „Ați început curățenia?” Din câte știu, au răspuns: „Nu!” „Auzi, dar pe eminent nu l-ați dat afară? Eminentul să fie dat afară!” Țsta a fost ordinul lui Dănălache.

Acum lucrurile devin foarte interesante. Iulian Cârțână un om care avea o influență importantă și care era student în ultimul an, mai mare decât mine – a condus ședința pentru exmatricularea mea. După aceea, s-a dus la șeful lui ierarhic pe linie de mișcare studentescă, la Ion Iliescu, și i-a spus că a avut de condus o ședință exagerat de dură.

În ședință, la acuzele deja menționate s-a mai adăugat o acuză, aceea că nu am fost pionier. Am întrebat pe un coleg, care era în Biroul de Partid: „Ce s-a hotărât?” „Măi, te exclude, te exclude!” „Bine, dar cu facultatea?” Nu mi-a dat un răspuns clar. Câțiva colegi au refuzat să vorbească. A fost o masă mută, niciun coleg nu a vorbit contra mea, trei sau patru au vorbit pentru mine și

Nicolae Iorga în mijlocul studenților de la Fontenay-aux-Roses

au primit vot de blam. Unul dintre ei a fost exmatriculat odată cu mine, Alexandru Bogdan, care acum este în străinătate. În final s-a votat exmatricularea.

Reabilitarea

Am muncit pe șantier doi ani și jumătate, la „Sala Palatului”. Am fost reprimat în facultate în 1961, iar în 1963 absolveam cursurile. În 1965, la câteva luni de la venirea lui Ceaușescu, a fost o acțiune generală de reabilitare a studenților. Din câte mi s-a spus, a fost un ordin, nu știu în ce context, prin care toți cei care au fost în perioada 1959-1961 exmatriculați sau anchețați să fie reabilitați. Ședința

în care s-a produs reabilitarea mea, cel care a fost acuzat de antisovietism, a fost condusă de fostul ambasador la Stalin, Iorgu Iordan. Academicianul Oțetea a ținut să fie prezent. În aprilie 2012 Tribunalul București a dat sentința civilă prin care s-a recunoscut că împotriva mea s-a luat o măsură represivă politică.

Concluzia cea mai importantă pentru mine este că Facultatea de Istorie a avut în acei atât de crunți ani cei mai buni profesori, fapt irepetabil.

I-am putut asculta la cursuri și ăsta este un lucru pentru care îi mulțumesc lui Dumnezeu. Colegii nu erau îndoctrinați, de aceea am amintit de episodul cu Iulian Cârțână. Oamenii care reprezentau partidul au avut totuși o anumită decență. Dacă veți citi toate textele publicate de Ioan Opriș în cele două volume *Istorie și Securitatea*, veți vedea că dintre cei cu dosare de Securitate numai doi mai suntem în viață, Șerban Papacostea și cu mine. Veți vedea

ce rol important au avut chiar și în salvarea profesorilor noștri doi oameni care sunt îndeobște defăimați, nu de elevii lor, ci de mulți alții, care nu prea știu nimic despre ei: Constantin Daicoviciu și Emil Condurachi, care au vorbit foarte apăsător unde trebuia.

Aceasta este povestea! ■

Viorica Cortez

neric mă urmărea o pereche de ochi, când ridicam tonul mărea ochii și această arătare, când coboram tonul, cobora și ea privirea. Când am ridicat foarte mult tonul, la un moment dat, arătarea mi-a sărit drept pe piept. Era o pisică, ce s-a agățat pur și simplu de decolteul rochiei. Am simțit niște împunsături foarte delicate, dar prezente. Profesioniștii, nu puteam să mă predau și am continuat să cânt cu pisica agățată de mine, care își acorda ghearele după melodie. Publicul nu a observat nimic, aria a fost primită cu aplauze tumultuoase, iar eu am fugit după cortină. Pisica fugise și pieptul meu era acoperit de sângele provocat de zgârieturile tandre ale pisicii – și-a încheiat Stella Roman povestea adevărată a unei pisici melomane.

Tare aș fi vrut să întâlnesc și pe unul dintre principalii tenori ai Operei din San Francisco, originar din Iași. E vorba de Dimitrie Onofrei, născut în anul 1897, în treacăt fie spus bun coleg de școală cu tatăl meu, originar tot din Iași. Când am luat legătura prima oară, și-a exprimat acceptul, urmând ca la o viitoare călătorie a mea în California să-l vizitez. Nu a mai fost posibil, deoarece Dimitrie Onofrei se îmbolnăvise și nu mai primea

pe nimeni. A încetat din viață în 1991.

Marea majoritate a emigranților români la sfârșitul veacului al XIX-lea – începutul veacului al XX-lea s-a stabilit în regiunile de nord, acolo unde, datorită industriei și agriculturii, se găseau multe locuri de muncă. E vorba mai ales de statele Ohio și Michigan. Cu vremea, au coborât puțin și spre Pennsylvania. Dacă despre Pennsylvania, cu orașul Pittsburg și Universitatea cu o clasă românească, am vorbit, să mă opresc acum mai pe larg asupra românilor din cele două state amintite mai sus, cu deosebire asupra orașelor Cleveland și Detroit. Profund credincioși, ieri ca și astăzi, românii se strâng în jurul bisericilor lor. Lăcașuri de închinăciune erau ctitorite de noii emigranți, mai întâi în căsuțe transformate în biserici, apoi, cu vremea, biserici sau biserici clădite cu bani proprii și împrumuturi de la bancă. N-am să uit niciodată un eveniment. La o biserică din statul Pennsylvania am asistat, într-o duminică, la o ceremonie caracteristică. După primirea oaspeților, dar înainte de prima slujbă religioasă, a fost ars, în văzul tuturor, contractul de împrumut de la bancă, împrumut ce tocmai fusese achitat. Lăcașul de închinăciune devenea acum proprietate exclusivă a parohiei.

La Cleveland am reîntâlnit așa pe fostul paroh al Bisericii ortodoxe din New York, părintele Vasile Hațegan. Fostul meu coleg și prieten era acum parohul Bisericii „Sf. Maria”. Noua biserică, în stilul bisericuțelor din lemn din Maramureș, era opera arhitectului Horia Georgescu, o adevărată bijuterie arhitecturală, o adevărată comoară în interiorul ei religios, de la altar, la icoanele de pe pereți, până la mobilier.

Stella Roman

Mândru, părintele Hațegan mi-a dat explicațiile necesare, după care, având alături și pe doamna preoteasă Hațegan, mi-a arătat modesta bibliotecă religioasă și laică, începutul unei biblioteci mai atotcuprinzătoare. Am găsit acolo publicații apărute în limba română în Statele Unite și Canada (de pildă, ziarul *Solia*, al Episcopiei Ortodoxe Române, vechi de zeci de ani, sau publicații din țara de baștină). Mi-au vorbit apoi amândoi de corul bisericii, format în bună parte din oameni tineri. Majoritatea – a treia generație născută în Statele Unite – nu știa limba română, dar știa să cânte și să danseze românește. În paranteză, voi spune aici că la serbările și întrunirile românești, la care participasem, se jucau dansuri tradiționale, mai ales hore și hațegane. Când muzica își schimba tonul și trecea, spera conducătorul ei, la muzică modernă, tinerii se opreau, se așezau să se odihnească și așteptau să revină dansurile tradiționale. Dacă nu se vorbea deseori limba română de către acești tineri, preoți români, în frunte cu episcopul Valerian Trifa, își dădeau toată osteneala să-i învețe limba strămoșilor, să le vorbească despre țara de acasă.

(Va urma)

La început, cum spuneam, emigranții români s-au stabilit în Cleveland, Detroit și alte regiuni nordice. Apoi, alții au luat drumul Californiei însoțite, în urmărirea unor obiective ale lumii moderne: cinematograful, muzica, televiziunea. Alții s-au dus în sud, în Florida, la căldură, ca să scape de gerul nordului. Peste tot au luat cu ei sau au clădit în primul rând lăcașul de rugăciune, oricât de modest, dar cu vremea tot mai impunător.

În misiunile mele în California am avut prilejul să stau de vorbă cu emigranți sau fii de emigranți, ca și cu alții mai noi. Mi-a fost prezentat astfel căpitanul John Pop, fost ofițer de marină. A ieșit la pensie benevol la 40 de ani, așa cum prevede regulamentul în armata americană. Și împreună cu un coleg italian au pus bazele unui serial pentru televiziune, intitulat „Jurnal de bord”. În baza adevăratelor jurnale de bord de pe diferitele nave au creat povești, jumătate adevărate, jumătate fictive, care au delectat publicul american multă vreme.

Tot la Hollywood am întâlnit un alt român, Jean Negulescu. Inițial a venit în Lumea Nouă nu ca emigrant, ci a fost chemat de cinematografia

hollywoodiană. S-a afirmat repede ca regizor și voi reaminti în treacă unu dintre filmele care a fost propus pentru Oscar, iar melodia a primit premiul chiar la categoria cel mai reușit film: *Three Coins in the Fountain* (Un bănuț într-o fântână). A fost o întâlnire la casa lui din Beverly Hills, unde mi-a povestit viața lui, de când s-a născut la Craiova, a fost pictor, a ajuns la Paris și apoi a „sărit” Atlanticul. Îl aștepta și pe el „visul american”.

Un alt om al cinematografului, tot originar din România, a fost Edward G. Robinson, cunoscut nu numai pentru filmele în care juca roluri reușite de gangster. Desigur, nu este intenția mea de a mă opri asupra unor astfel de vizite, ci mai degrabă de a scoate în evidență că și în mijlocul mult râvnitei cetăți a filmului au reușit să pătrundă români talentați și apreciați. Mă refer bincîntes la perioada anilor 1950-1970, când am colindat Statele Unite în lung și lat, pentru „Vocea Americii”. Cu vremea, au apărut și alți actori sau regizori români, care s-au afirmat la Hollywood, dar nu despre ei vorbesc în acest articol.

Am găsit în California de Sud pe vechiul meu prieten Mircea Ionnițu, fostul secretar particular al Majestății Sale Regele Mihai. După ce a lucrat câțiva ani la „Vocea Americii”, din motive de sănătate s-a retras în California de Sud. A fost angajat la firma de motoare de rachetă „Rocketdyne”, unde a rămas până la sfârșitul vieții. Paralel s-a angajat în activitatea Academiei Româno-Americane de Artă și Știință (A.R.A.), devenind unul dintre pilonii acesteia selecte instituții de cultură a exilului româ-

nesc. Aici îi vom găsi, de asemenea, pe Alexandru și George Ciorănescu, pe dr. George Palade (Premiul Nobel), atomistul Mircea Fotino etc.

Președintele A.R.A., doamna Maria Manea-Manoliu, a condus cu multă destoinicie această instituție, în timpul în care a funcționat, conform situației din România, numai în Statele Unite și Canada. După evenimentele din decembrie 1989, a ținut congrese speciale atât la București, cât și în alte orașe din România și chiar la Chișinău.

Mi-a făcut o deosebită plăcere să o pot cunoaște la ea acasă pe una dintre cele mai celebre cântărețe de operă, originară din România, pe Viorica Cortez. Celebre cântărețe au fost și Virginia Zeani, Ileana Cotrubaș sau acum, în urmă, Angela Gheorghiu, ca să pomenesc doar câteva dintre ele.

Stella Roman, retrasă la pensie, dădea lecții de canto și invita la ea acasă melomani din Los Angeles. Am petrecut împreună cu Mircea Ionnițu o după-amiază încântătoare în salonul ei, unde, cu mult haz, ne-a descris momente din viața ei de acasă, din Italia și apoi din Statele Unite. Cu umor ne-a povestit o scenă care a avut loc, într-o vară, la Termele lui Caracalla, din Roma. Era seară și cânta o arie al cărei nume nu mi-l mai amintesc. „Am început să simt – povestea Stella Roman – cum din întu-

... și interviul luat de Mircea Carp regizorului peliculei

Nicolae Ceaușescu în vizită la Uzina de avioane din Craiova și prototipul avionului IAR 93, cu piloții de încercare

nia exportase în anul precedent 52.535 de tone de carne în țările socialiste, în valoare totală de 56,9 milioane de ruble convertibile, precum și 10.164 tone de unt (12,4 milioane de ruble).

Concomitent, autoritățile poloneze se pregăteau să recepționeze din Uniunea Sovietică nouă MiG-29 A și trei MiG-29 UB. Acestea înlocuiau avioanele MiG-21 PF, uzate moral și fizic, primite de Regimentul 1 Aviație de Vânătoare începând din anul 1964. Livrarea noilor aparate de luptă a avut loc în perioada iulie-octombrie 1989.

La 21 decembrie 1989, un prim lot de patru MiG-29, pilotate de ofițeri sovietici (două MiG-29 A și două MiG-29 UB), a sosit la baza de la Mihail Kogălniceanu (jud. Constanța). Ulterior, 14 MiG-29 A și un MiG-29 UB au fost aduse din U.R.S.S. pe același aeroport; în anul 1992 a aterizat în România un MiG-29 S (oferit de Republica Moldova), iar doi ani mai târziu s-a primit un MiG-29 UB din Federația Rusă, pentru a-l înlocui pe cel prăbușit la 6 iulie

1992. În total, autoritățile de la București au primit 16 MiG-29 A, patru MiG-29 UB și un MiG-29 S în perioada 1989-1994. Acestea au intrat în înzestrarea Regimentului 57

Aviație Vânătoare (escadrilele 1 și 2), pentru a înlocui aparatele MiG-23 MF și MiG-21 M/MF.

Incetarea existenței Organizației Tratatului de la Varșovia (1 iulie 1991), la inițiativa autorităților de la Praga, Varșovia și Budapesta, a generat o schimbare politico-militară esențială pe continentul european. Din anul 1995, autoritățile de la București au renunțat, forțate de împrejurări, la orice fel de achiziție de armament, muniții și echipamente de luptă din Federația Rusă (succesoarea Uniunii Sovietice). Prețurile produselor militare rusești deveniseră brusc prohibitive pentru România, inclusiv la piesele de schimb pentru avioanele MiG-23 și MiG-29 – probabil din cauza inițiativei autorităților de la București de a participa primele la „Parteneriatul pentru Pace“

(proiect lansat oficial la summitul NATO de la Bruxelles, din 10-11 ianuarie 1994) și de a deveni stat membru al NATO.

La 15 noiembrie 1993 conducerea Ministerului Apărării Naționale a autorizat, cu acordul factorilor politici, cooperarea cu firma israeliană „Elbit System Ltd.“ pentru a transforma 34 MiG-21 M, 30 MiG-21 MF și șapte MiG-21 MF-75 într-o variantă compatibilă cu sistemele NATO de navigație tactică aeriană și utilizare a armamentului de bord.

La rândul lor, autoritățile de la Varșovia au dorit la începutul anilor '90 să găsească o soluție politico-militară adaptată la noul context geo-strategic din Europa Centrală și de Est. Inițiativele politicianilor polonezi au fost considerate normale la Moscova și președintele rus Boris Elțin a afirmat în cursul vizitei sale la Varșovia (24 august 1993) că nu va obiecta în cazul în care Polonia adera la NATO.

În aceeași perioadă, liderii politici și militari din Polonia au continuat să mențină relații de colaborare cu reprezentanții Federației Ruse și acest lucru a facilitat, printre altele, transferul în Polonia a unor avioane MiG-29 provenite din Republica Cehia (decembrie 1995-ianuarie 1996) și Germania (septembrie 2003-august 2004). În schimbul celor nouă MiG-29 A (tip 9.12) și un MiG-29 UB (tip 9.51), recepționate din U.R.S.S. de armata cehoslovacă în 1988-

MIG-29 EXPERIENȚA ROMÂNEASCĂ ȘI CEA POLONEZĂ

● Ștefan Andrei, Vasile Milea și Victor Stănculescu ocolesc pe Elena Ceaușescu ● La 21 decembrie 1989 sosesc primele MiG-uri ● Polonia poate intra în NATO, România nu ● Scandal în Cehia: Germania ne-a distrus aviația militară ● 22 avioane pentru 22 euro

Dr. PETRE OPRIȘ

Începând cu anii '60 ai secolului trecut, autoritățile comuniste de la București au întreprins mai multe demersuri pentru dezvoltarea unei industrii aeronautice (Magazin istoric, nr. 10/2014). În același timp, s-a continuat importul de avioane de luptă din U.R.S.S. Cel mai performant avion obținut a fost MiG-29, de interceptare, care s-a aflat și în dotarea aviației militare din Polonia.

Prima informație pe care am descoperit-o în arhivele românești privind aparatele MiG-29 – care urma să fie trimise în perioada 1988-1995 în R.D.G., Polonia, Cehoslovacia, România, Bulgaria și Ungaria – provine din raportul mareșalului sovietic Viktor G. Kulikov. La 29 mai 1987, în cadrul reuniunii de la Berlin a Comitetului Politic Consultativ al statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V.), comandantul-șef al Forțelor Armate Unite ale O.T.V. arăta: „În anii următori, în trupele de apărare antiaeriană vor fi introduse avioane de vânătoare-

interceptare din noua generație MiG-29”.

În luna aprilie 1989, Elena Ceaușescu a intervenit în procesul de achiziționare a avioanelor MiG-29 pentru armata română cerând anularea acestuia, în condițiile în care general-locotenentul Victor Stănculescu era la Moscova și semnase deja contractul de cumpărare a avioanelor, având aprobarea lui Nicolae Ceaușescu. Situația respectivă a fost rezolvată în cele din urmă printr-o colaborare secretă a generalilor Victor Stănculescu și Vasile Milea cu viceprim-ministrul Ștefan Andrei. Nicolae Ceaușescu a re-

analizat situația și a aprobat al doilea raport al generalului-colonel Vasile Milea privind contractul de cumpărare a 16 MiG-29 A (tip 9.12 A, cu simplă comandă) și trei MiG-29 UB (cu dublă comandă, tip 9.51), precum și achitarea acestora în trei ani, în paralel cu livrarea lor de către uzina constructoare (1989-1991).

În scopul achiziționării și menținerii în exploatare a 14 aparate noi MiG-29, autoritățile de la București erau pregătite în luna aprilie 1989 să accepte un preț maxim de 231 milioane de ruble. Pentru a avea un element de comparație, amintim faptul că Româ-

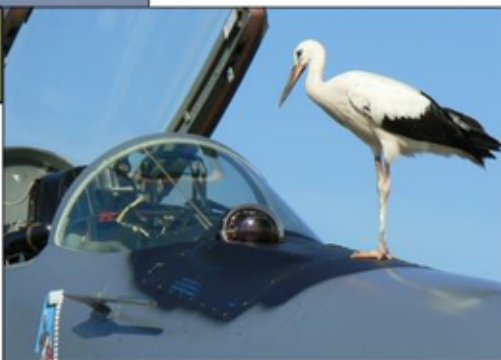
Polonezii le-au dat cehilor elicoptere PZL W-3 A „Sokol” și au luat de la aceștia avioane MiG-29

diferite căi să obțină sprijin extern atât pentru creșterea numărului de aparate MiG-29 din înzestrarea propriilor forțe aeriene, cât și pentru achiziționarea de avioane americane de vânătoare F-16, astfel încât să poată îndeplini toate obligațiile care le reveneau în NATO.

Deoarece operațiunea respectivă era foarte costisitoare, polonezii au beneficiat de un ajutor militar acordat de Germania. În schimbul unui euro pentru fiecare avion, autoritățile de la Berlin au vândut celor de la Varșovia 18 MiG-29 G și patru MiG-29 GT – versiuni de tipul 9.12 A, respectiv 9.51 (UB) primite de armata est-germană în 1988-1989 și modernizate conform standardelor NATO în perioada 1993-1996 pentru a fi utilizate de aviația militară germană. Până în anul 2003, fiecare MiG-29 înregistrase o medie de 1.500 de ore de zbor, 66% fiind efectuate în perioada 1996-2003.

Deși autoritățile de la Berlin și Varșovia au subliniat în anul 2002 faptul că Polonia urma să achite doar 22 de euro pentru 22 de avioane de luptă

uzate, acestea au evitat să menționeze suma care trebuia să fie plătită de statul polonez pentru ca 14 dintre aparatele respective să fie menținute în

stare operativă. În plus, a fost necesar să se obțină în prealabil acordul autorităților ruse și sprijinul companiei care le fabricase în U.R.S.S., deoarece 11 avioane au avut nevoie de o revizie capitală înainte de a fi utilizate de Escadrila 41 Tacticală poloneză.

Din păcate pentru România, modernizarea MiG-ului 29 în varianta „Sniper” nu a avut succesul scontat din cauza costurilor mari pe care le presupunea punerea în practică a proiectului respectiv. Deși acel avion avea calități tehnico-tactice superioare MiG-ului 21 „Lancer”, factorii politici de la București nu au fost de acord să investească în revitalizarea a 12 MiG-29 și compatibilizarea lor cu standardele NATO.

În paralel cu discuțiile privind transferarea în Polonia a MiG-urilor 29 din dotarea aviației militare germane,

autoritățile de la Varșovia se aflau în negocieri pentru achiziționarea a 48 de avioane de vânătoare F-16. Primele intenții au fost dezvăluite în 1997 și Ministerul polonez al Apărării a propus în decembrie 1998 închirierea a 36 aparate F-16 direct din S.U.A. După noi runde de discuții polono-americane și apariția ofertei germane privind 24 MiG-29, autoritățile de la Varșovia au semnat la 18 aprilie 2003 un contract în valoare de 3,5 milioane de dolari, în scopul achiziționării a 36 de avioane noi F-16 C și 12 F-16 D (variante Block 52+).

In momentul în care autoritățile germane au anunțat vânzarea celor 22 de MiG-uri 29 Poloniei, Grupul 57 Aviație de Vânătoare „Constantin Băzu Cantacuzino” deținea 18 aparate similare, în variantă standard, la baza aeriană de la Mihail Kogălniceanu. Acestea aveau nevoie de o revizie generală și modernizare, turbinele motoarelor trebuia înlocuite și era necesară o împropățare a muniției pentru a le menține în stare operativă. Din cauza lipsei suportului logistic minim, a cheltuielilor de întreținere a aparatelor MiG-29 (de trei ori mai mari, comparativ cu cele efectuate pentru MiG-21 „Lancer”) și a invitării oficiale a României pentru a deveni stat membru al NATO (Praga, 21-22 noiembrie 2002), autoritățile de la București au

1989, autoritățile de la Varșovia au furnizat celor de la Praga 11 elicoptere poloneze noi, de tipul PZL W-3 A „Sokol” („Șoimul”) – zece dintre acestea fiind echipate pentru desfășurarea unor misiuni de căutare-salvare, în conformitate cu solicitarea militarilor cehi.

Schimbul respectiv a stârnit multe comentarii negative în Cehia. Au fost voci care au considerat că polonezii au fost avantajați, în timp ce autoritățile de la Praga au pierdut foarte mulți bani. La 27 martie 1997, deputatul Jan Vik l-a interpellat într-o ședință a Parlamentului ceh pe Miroslav Vybírný (ministru Apărării) și a afirmat că un MiG-29 costa aproximativ 20 de milioane de dolari, în timp ce un elicopter PZL W-3 A „Sokol” avea un preț maxim de 1,5 milioane de dolari, iar calitățile sale tehnice erau mai slabe, comparativ cu elicopterele similare americane și franceze. Totodată, discursul lui Jan Vik a avut un caracter antigerman, deputatul afirmând într-o manieră populist-extremistă, fără a prezenta vreo dovadă, că serviciile secrete germane erau implicate în lichidarea forțelor aeriene ale Republicii Ceha.

Ministrul Miroslav Vybírný a răspuns interpelării, precizând că avioanele respective nu mai corespundeau provocărilor strategice din anul 1995, iar costurile de operare erau exorbitante pentru Cehia: circa 700 de milioane

de coroane pentru toate aeronavele, anual (o sumă echivalentă cu 25,9 milioane de dolari). De aceea, Ministerul Apărării a hotărât retragerea de la zbor a MiG-urilor 29 la 27 februarie 1995 și a organizat o licitație internațională pentru vânzarea acestora. Ulterior, Guvernul de la Praga a aprobat o derogare propusă de ministrul Apărării, astfel încât să fie posibil schimbul dorit și de autoritățile de la Varșovia: cedarea celor zece MiG-29 uzate în favoarea a 11 elicoptere noi PZL W-3 A „Sokol”, echipate cu sisteme electronice moderne de navigație, precum și expedierea de piese de schimb și materiale tehnice pentru deservirea elicopterelor la sol și în aer. Tranzacția respectivă a fost aprobată la 13 decembrie 1995.

Deputatul Jan Vik a insistat să afle de ce nu a fost încheiat un acord cu Federația Rusă, așa cum s-a întâmplat în cazul Ungariei care a primit MiG-uri 29 pentru stingerea unei daatorii financiare a

autorităților de la Moscova față de cele de la Budapesta. Miroslav Vybírný a răspuns că un acord trebuia acceptat de către ambele părți, fapt ce nu s-a întâmplat din motive pe care a evitat să le menționeze.

Deși politicienii de la Varșovia își manifestau la mijlocul anilor '90 dorința pentru aderarea țării lor la NATO, cooperarea militară cu Federația Rusă a continuat în scopul menținerii în exploatare a tehnicii de luptă și echipamentelor achiziționate din U.R.S.S. în perioada existenței Organizației Tratatului de la Varșovia, precum și pentru utilizarea în condiții optime a celor zece avioane MiG-29 primite din Cehia. Hotărârea privind invitarea Poloniei, Ungariei și Cehiei pentru a deveni membre ale Alianței Nord-Atlantice (Madrid, 8-9 iulie 1997) nu a fost influențată în mod negativ de colaborarea militară care exista între Polonia și Federația Rusă în perioada respectivă. Ulterior, autoritățile de la Varșovia au încercat pe

Avioane MiG 21 zboară pe deasupra aerodromului Borcea și MiG 23 pe „Mihail Kogălniceanu”

Odată cu declanșarea Primului Război Mondial, dar mai cu seamă după intrarea României în conflict, granița artificială a Prutului începe a se topi sub presiunea evenimentelor. Revoluția rusă din februarie 1917 le-a dat basarabenilor ocazia exprimării opțiunilor cu privire la viitor. În atmosfera fremătătoare creată atunci în Rusia, au început prin a-și lua soarta în mâinile proprii. Faptele sunt povestite chiar de către unul dintre cei care s-au aruncat în vâltoarea lor.

Marian ȘTEFAN

MĂRTURISIRI

PANTELIMON N. HALIPPA

De altfel, *Cuvânt moldovenesc* trăgea o brazdă adâncă în pârloua basarabeană și din această brazdă au răsărit un Simion Murafa, răzeș de la Cotingenii Mari ai Sorociei, care s-a asociat la munca noastră și a scris și a alergat în toate părțile, unde se cerea o minte vie și o inimă plină de dragoste pentru om și neam. S. Murafa a scris *Cine sunt moldovenii*, a organizat concerte de muzică

românească împreună cu Anastasia Dicescu. Ambii au cântat cu atâta foc, că au uimit lumea basarabeană și străină. Și aceste concerte s-au produs nu numai la Chișinău, dar și în alte centre ale Basarabiei și României. Și când România a intrat în război, Simion Murafa, ca [cuvânt indescifrabil – M.Șt.] în armata rusească, s-a cerut și a ajuns pe frontul românesc. Dar un crunt destin a făcut ca Simion Murafa să

nu moară pe front, ci în via inginerului hotarnic Andrei Hodorogea, care îl invitase la primul must din anul 1917. S. Murafa s-a dus la acea petrecere, ca și alți invitați ai stăpânului vici. Și acolo, la 17 august, a venit și o bandă de soldați ruși înarmați, cari au intrat în vie și au început să rupă struguri la întâmplare: nu știau să deosebească strugurele verde de cel copt și cum nu le-a plăcut, căci erau acri,

decis în anul 2002 ca toate MiG-urile 29 să fie retrase treptat de la zbor. Consiliul Suprem de Apărare a Țării a hotărât după doi ani scoaterea lor din înzestrare și vânzarea tuturor prin firma „Romtehnica”.

Deciziile respective au fost influențate de stadiul scăzut al relațiilor politice româno-ruse, după ce România a devenit stat membru al NATO (5 februarie 2004). Autoritățile de la București au ținut cont și de faptul că Federația Rusă a încetat în anul 1995 toate livrările de piese de schimb și materiale de întreținere pentru aparatele achiziționate de România în timpul existenței Organizației Tratatului de la Varșovia, iar echipamentul de luptă la mare altitudine al aparatelor MiG-29 cumpărate din Uniunea Sovietică nu a ajuns niciodată la Regimentul 57 Aviație de Vânătoare.

Nouă ani mai târziu, conducerea Ministerului Apărării Naționale a anunțat că mai are în administrare 12 aparate MiG-29 la baza de la Mihail Kogălniceanu, în timp ce Polonia deține 32 avioane similare. Anterior lunii aprilie 2008, autoritățile de la Varșovia au solicitat aprobarea Serviciului federal rus de cooperare tehnico-militară și companiei ruse „Rosoboronoexport” pentru a repara în Polonia motoare Klimov RD-33, apoi au cumpărat din România cel puțin cinci motoare ale unor MiG-uri 29 primite din U.R.S.S. de armata română. În aceste condiții, se poate presupune că propul-

soarele respective aveau o resursă de funcționare semnificativă și s-au montat pe MiG-urile 29 poloneze. Apoi, Baza Regională nr. 3 de Logistică din Cracovia a comandat repararea în Polonia a celor cinci motoare Klimov RD-33, resursele lor fiind prelungite cu 800 de ore.

In concluzie, armatele română și poloneză au primit în 1989 primele aparate de vânătoare sovietice MiG-29, în scopul modernizării unităților pe care urma să le pună la dispoziția Organizației Tratatului de la Varșovia în caz de război.

Încetarea existenței Organizației Tratatului de la Varșovia a generat probleme în privința aprovizionării cu piese de schimb și materiale de întreținere pentru tehnica de luptă sovietică existentă în armata română. Cert este

mic. În consecință, începând din anul 1993 a fost dezvoltat un program special de modernizare a avioanelor MiG-21 cu ajutorul unei firme israeliene. În aceeași perioadă, autoritățile de la Varșovia au menținut anumite legături cu Federația Rusă și au achiziționat în două etape avioane MiG-29 uzate (din Republica Cehă și Germania), având acordul autorităților de la Moscova și al uzinei constructoare.

Aderarea Poloniei la NATO nu a blocat colaborarea cu Federația Rusă, în timp ce relațiile româno-ruse au fost afectate de acțiunile pe care autoritățile de la București le-au întreprins pentru admiterea României în Alianța Nord-Atlantică. Programul „MiG-21 Lancer” și-a dovedit eficiența, în condițiile unor resurse limitate alocate de statul român pentru armată. Programul „MiG-29 Sniper” nu a trecut de faza de proiect demonstrativ și, în momentul în care autoritățile de la Berlin au hotărât să retragă MiG-urile 29 din înzestrarea aviației militare germane (2002), politicienii de la Varșovia au avut pregătită o soluție mai bună decât cei de la București. ■

faptul că prețurile tuturor produselor militare rusești au crescut foarte mult și România nu a acceptat condițiile Moscovei, atât sub raport militar, cât și din punct de vedere politic și econo-

Modernizarea MiG-29 „Sniper” nu s-a mai realizat și avioanele au rămas la sol

șune, islaz – M.Șt.] satului de toloaca Leonârdoaiei, câinii de la turma de oi s-au năpustit asupra lui și până să alerge ciobanul turmei, tatăl meu era de-acum la pământ. Din asta i s-a tras moartea.

Intorcându-mă la Chișinău, după îngroparea tatei, și aflând despre nenorocirea care se întâmplase la via lui Hodorogea, a trebuit să-mi încordez toate puterile ca să pot presta mai departe munca mea de luminător și conducător al moldovenilor din Basarabia, din Transnistria și al celor din toată Rusia. Eram mult prea angajat la munca aceasta pe care o făceam și de aceea n-am putut să mă duc nici la Vornovița lui Nicolae N. Alexandri, unde mă îndemna să vin și să petrec măcar o săptămână de odihnă în colonia lui tolstoiană de pe malul Nistrului, unde altă dată petrecusem așa de plăcut. Noi probleme erau la ordinea zilei și eu trebuia să fac față. Eram

Agentul Siguranței române, Cătărașu

conferințele universității populare, pe care le organizasem cu ardeleanul Onisifor Ghibu și cu bucovineanul Ion Nistor și cu cei câțiva intelectuali basarabeni, ca Nicolae Popovschi (Visterniceanu) și cu vechiul refugiat Sergiu Cujbă, chemat de mine să vie cu o echipă de învățători și profesori din Regat. Era atâta elan în treaba pe care o făceam, că de odihnă nu putea să fie vorba. Trebuia ca anul școlar

1917-1918 să-l începem la vreme și nu era timp de pierdut. Cursurile pentru învățătorii și profesorii moldoveni basarabeni erau susținute de bugetul Zemstvei guberniale și lucrul acesta mereu trebuia să aibă aprobarea comisiei școlare, iar mijloacele bănești ale Zemstvei, ca și ale tuturor instituțiilor publice, erau mereu în scădere din pricina revoluției. Guvernul revoluționar de la Petrograd în frunte cu Kerenski nu își bătea capul cu aceste treburi. Eu avusesem chiar și un conflict cu Kerenski pe tema transformării școlilor rusești în școli moldovenești și-i propusesem popularului revoluționar rus să consimtă la o colaborare culturală cu România, cum se colabora între Rusia și România pe frontul militar al războiului. Kerenski a refuzat soluția propusă de mine, ca să ne procurăm manuale școlare la Iași, căci noi, moldovenii basarabeni, nu avusesem sub țări școală în limba națională

Octavian Goga, cari erau în drum spre Odessa: pe primul l-am și convins să rămâie la Chișinău, ca să mă ajute în atâtea chestiuni care trebuia inițiate. Onisifor Ghibu a și scos la Chișinău ziarul *Ardealul* și apoi *România nouă*, tipărite cu litere

latine, pentru care s-a adus și o tipografie din România. Noi însă am tipărit *Cuvânt moldovenesc* cu literă rusească, pe care am schimbat-o numai după actul de unire a Basarabiei cu România, pe care Sfatul Țării l-a votat la 27 martie 1918. Această mare schimbare în publicistica noastră basarabească s-a făcut cu întârziere, căci revoluția din Rusia ne-a silit pe noi cei de la *Cuvânt mol-*

Нувинт Молдовенеск

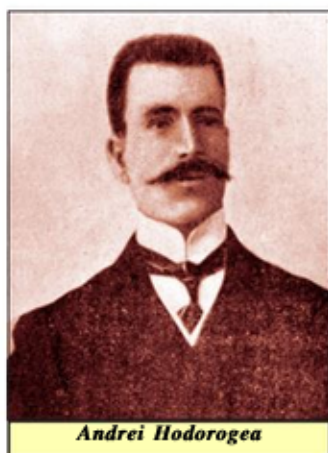
Frontispiciul ziarului Cuvânt moldovenesc cules cu chirilice

dovenesc să ne ocupăm cu toată mișcarea moldovenească basarabească. Redacția *Cuvântului moldovenesc* din strada Jucovskaia n. 15 (preschimbată după unire în strada Iașilor) a fost locul unde se puneau la cale toate acțiunile de orga-

nizare a moldovenimei noastre. Aici s-au organizat Partidul Moldovenesc și Societatea culturală basarabească. De aici a pornit ideea de convocare a congreselor țărânimii, cooperativelor, preoților, învățătorilor și militarilor.

Toată vara ceea 1917 ne-a fost prinsă cu aceste congrese, care se țineau în sala eparhială și se răsfrângeau în manifestații de

au început să rupă mai departe, aruncând tot ce nu le plăcea pe jos și călcând munca omului cu cizmele lor de oameni nepricepuți și mojici. Stăpânul vici a protestat într-un chip cu totul pașnic și firesc, spunându-le că dacă ei nu au avut în gospodăria lor vie, de bună samă că nu știu să aleagă struguri dulci. Dar el roagă să nu-i strice munca și roada și a adăugat că el singur le alege struguri buni și dulci. A fost de ajuns această intervenție a stăpânului, ca soldații bolșevici să se năpustească asupra lui cu vorbe sacramentale, că ei nu primesc învățături de la nimeni, că ei sunt revoluționari și nu-i pot tolera pe anti-revoluționari, iar un soldat i-a și băgat baioneta în burtă lui Andrei Hodorogea, care a căzut la pământ în groaznice chinuri. Simion Murafa, când a văzut lucrul acesta, a strigat: soldați și ostași ai revoluției, ce faceți? Asta nu mai este revoluție, ci o crimă, care nu poate fi admisă în numele

Andrei Hodorogea

libertății și acțiunii revoluționare. Iarăși o baionetă a intrat și în pânțele lui Simion Murafa, care avea pe el haina de ofițer... Toți musafirii lui Andrei Hodorogea s-au îngrozit și au căutat să-și salveze viața prin fugă. Până ce victimele au fost transportate la spital, cei doi martiri ai cauzei naționale basarabene au și murit.

Fusesem și eu invitat la via lui Andrei Hodorogea, dar n-am fost acolo,

fiindcă primisem o telegramă din Cubolta mea natală, prin care eram anunțat că tatăl meu a murit și eu sunt chemat la înmormântare. Firește că m-am dus la Cubolta, unde, cu mama și cu cele trei surori venite de la Țiplești [cuvânt indescifrabil – M.Ș.] și Țira, am asistat la îngroparea tatei. Și numai după ce m-am întors la Chișinău am aflat despre tragicul sfârșit al lui Simion Murafa și al lui Andrei Hodorogea. Moartea tatei mi-a salvat viața, căci dacă nu primeam telegrama și rămâneam la Chișinău, cu mine s-ar fi întâmplat ceea ce s-a întâmplat cu S. Murafa și A. Hodorogea.

De altfel, și moartea tatei a fost tragică: el a fost sfârtecat sau încolțit de câinii turmei de oi ai cucoanei Anastasia Leonard; tatăl meu se ducea la biserică și când trecuse de râpa care despărțea toloaca [loc necultivat, pârloagă; teren liber, neîngrădit, între case sau la marginea satului; pă-

Așa cum am amintit în introducerea la primul episod (Magazin istoric, nr. 12/2014), există un al doilea manuscris, de 14 pagini, datat 20 iunie 1975. În acesta apar o serie de elemente în plus față de textul principal, pe care le prezentăm în continuare.

M. ȘT.

Declanșându-se Primul Război Mondial în 1914, iar din 1916 intrând în acțiune și România, frontul ruso-român a jucat un mare rol în schimbarea mentalității și atmosferei sociale în problema mare a raporturilor dintre Rusia și România. Nu mai putea să dăinuiească tradiția politică prin care se crease un hotar de netrecut la Prut. Ostașii basarabeni s-au convins că românii vorbesc aceeași limbă pe care o are majoritatea covârșitoare a Basarabiei. Prizonierii români din Ardeal, ajunși în Rusia, au constatat că România este datoare să îmbrățișeze și problema Basarabiei, cum o

îmbrățișase și pe aceea a Ardealului și Bucovinei. Prizonierii ardeleni din lagărul de la Darnița au luat contact cu studenții basarabeni de la Kiev și s-au convins că România nu mai poate rămâne nepăsătoare față de Basarabia, care, îndată ce s-a început revoluția rusească în 27 februarie/12 martie 1917, a și formulat ideea autodeterminării poporului moldovenesc din Basarabia și de peste Nistru.

Numărul de Paște al ziarului *Cuvânt moldovenesc* a fost scris de mine în colaborare cu ardelenii refugiați Onisifor Ghibu și

ginesc la amintirile lui Alexandru Marghiloman și C. Kirițescu [de fapt, lucrarea acestuia *Istoria războiului de întregirea neamului – M.Șt.*], la mărturisirea că Sfatul Țării a fost recunoscut de toată populația Basarabiei, în afară de câțiva boieri reacționari în frunte cu familia trădătoare de neam Krupenschi și un grup de dezertori de pe frontul ruso-român care, în frunte cu câțiva jidani de teapa lui Perper și Kabac, ce nu aveau nici în clin nici în mănecă cu Basarabia, dar cari au fost susținuți de politicianul român-bulgar doctor Cristian Racovski, pe care dezertorii ruși de pe frontul ruso-român îl eliberaseră din închisoarea din Iași și care, ajungând la Odessa, a reușit, nu se știe pe ce cale, să ajungă și președinte al Republicii Ucrainene și apoi ambasador al Sovietelor la Londra, unde s-a agitat mult, dar fără succes în problema recunoaș-

influența tendințelor locale basarabene a ajuns să fie ales și președinte cu unanimitate de voturi al Sfatului Țării, iar Pantelimon

Erhan a fost primul președinte al Consiliului de Directori, care era organul executiv al Sfatului Țării. Moldovenii organizați în Blocul Moldovenesc din Sfatul Țării au vrut să-l aleagă ca președinte pe marele și iscusitul luptător basarabean Ion Pelivan, dar calculele făcute ne-au arătat că votul de alegere a președintelui nu va fi unanim și noi a trebuit să ne îngrijim de pe vremea aceea la unitatea teritorială a Basarabiei. Minoritățile etnice trebuia tratate cu toată atenția și Ion Inculeț a fost acela care a întrunit toate voturile. Ca vicepreședinte al Sfatului Țării

Ecaterina Arbore

terii actului unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918. E foarte curios că la agitațiile acestea au participat un agent de Siguranță română Cătărau (*Magazin istoric*, nr. 3/2011) și un hoț de cai basarabean Kotoyschi (*Magazin istoric*, nr. 1/2013). Dar așa este tragi-comedia

vieții și noi nu putem să o scutim de elementul acesta tragic-comic. Și mai curios pare faptul că eu, împreună cu doctorul Nicolae Lupu, am intervenit, pe timpul parlamentarismului României Mari, ca guvernul român să nu se opuiască la plecarea în Rusia Sovietică a doctorei Ecaterina Arbore și a Mariei Codreanu. Prima era fiica marelui basarabean Zamfir Arbore, iar a doua prietena intimă a lui Racovski. Ajungând în Rusia, Ecaterina Arbore a devenit ministru al Sănătății în Ucraina sovietică, iar Maria Codreanu a ajuns soția președintelui Republicii Ucrainene, Racovski, administrația Kievului obligându-l pe Racovski să o legalizeze prin actul comunal, conform legii în vigoare. (Acest amănunt îl cunosc din cronica vieții lui

Zamfir Arbore, în casa căruia am locuit cândva.)

(Va urma)

Membrii Sfatului Țării

am fost ales eu, iar ca prim-secretar Ion Buzdugan.

Sfatul Țării, după schema noastră, adoptată la Congresul general al

militarilor basarabeni, ținut la Chișinău în zilele de 20-27 octombrie/2-9 noiembrie 1917, trebuia să aibă 120 deputați, din care 70% moldoveni, iar 30% minoritari: ruși, ucraineni, evrei, bulgari, găgăuzi, greci și nemți. Asupra procentajului de reprezentanți în Parlamentul basarabean a căzut de acord toată lumea și toate instituțiile de stat. Deputații au fost aleși de congresele militare și țărănești și de toate instituțiile publice și de organizațiile politice naționale. Singurii care nu s-au învoit cu acest procentaj și schemă au fost moșierii basarabeni. ■

și deci nu am fi avut timp să ne compunem manualele; și apoi unde să le tipărim, fără tipografie cu literă latină, la Chișinău? Revoluționarul rus Alexandru Kerenski a început să-mi vorbească argumentat că naționalizarea școlii basarabene este o problemă pe care o va putea soluționa numai Constituanta imperiului rusesc, deci în zadar eu umblu cu ideea colaborării culturale cu România. I-am obiectat că el, Kerenski, nu-i așezat la conducerea statului de Constituanta, ci de revoluție, deci problema școlară să n-o amâie la Constituanta, căci altfel noi, basarabeni, vom căuta să ne înțelegem cu partidul comunist al lui Vladimir Lenin și al lui Troțki. Cu L. Troțki, de altfel, eu în prealabil tratasem problema și găsisem formula: să procedăm cum ne dictează

convingerea națională și interesul politic, dar actul de autodeterminare să-l facem prin Sfatul Țării. Vladimir Lenin a consimțit și el la formula găsită și lucrul acesta s-a petrecut în fața lui Ion Sinicliu, care era și el deputat ca și mine la Primul congres al Sfatului muncitoresc, țărănesc și militar, care s-a ținut la Petrograd în vara anului 1917.

In legătură cu cele de mai sus, trebuie să spun că primul decret al guvernului Vladimir Lenin a fost acela care sancționa dreptul popoarelor Rusiei la autodeterminare. Ideea era

în mintea tuturor oamenilor de pe vremea aceea. Așa o formulase și președintele Statelor Unite ale Americii, Wilson, și revoluționarii ruși nu puteau să se lase mai prejos de americani. Noi, basarabeni, am pus în aplicare această idee a autodeterminării și, ca revoluționari adevărați, prin congresele țărănești, învățătoarești, cooperatiste, profesionale de tot soiul și cu participarea organizațiilor zemstvelor și orașelor, deci a instituțiilor de bază ale administrației gospodărești a Basarabiei, ne-am și creat acel Sfat al Țării, care trebuia să conducă toate treburile republicii noastre moldovenești.

În chestiunea aceasta s-a scris atât de mult, încât perioada Basarabiei sub Sfatul Țării este cea mai bogată în fapte și documente. Eu aici trebuie să mă mă-

Manifestație bolșevică la Iași

mii de moldoveni în Chișinău, la Odessa, la Tiraspol și în toate centrele județene din Basarabia și de pe frontul român.

Teza autonomiei politice a Basarabiei se îmbrățișa de toată lumea moldovenească. S-au organizat sfaturile țăranilor, muncitorilor și profesiunilor libere. Eu și Ion Sinicliu am fost aleși ca deputați la primul congres al sfaturilor din toată Rusia, care s-a ținut la Petrograd. Teofil Ioncu a fost trimis la congresul naționalităților, ce s-a ținut la Kiev [...] La Kiev, T. Ioncu a formulat clar chestia că moldovenii sunt români și deci să se înțeleagă că întovășirea moldovenilor cu românii din România, din Ardeal și din Bucovina este un lucru firesc și revoluționarii ruși nu au dreptul să împiedice mersul normal al istoriei omenirii.

Problema organizării Sfatului Țării care, ca un parlament revoluționar, să conducă toată viața provinciei basarabene, a fost una care a angajat atenția tuturor basarabenilor. Încă la Petrograd fiind, eu i-am convins pe Ion Inculeț și pe Pantelimon Erhan să vie în Basarabia și acasă la noi să-și puie în aplicare concepția socialist-revoluționară. Și ei au venit: Ion Inculeț cu mandatul de ajutor de comisar al Basarabiei, postul de comisar fiind ocupat de Vladimir Cristi încă de pe vremea guvernului prințului Lvov, care reprezenta curentul progresist al Dumei imperiale.

Ion Inculeț, cari la Petrograd nu juca niciun rol politic, în Basarabia s-a impus ca un agent guvernamental al lui Kerenski, dar sub

Ion Inculeț, cari la Petrograd nu juca niciun rol politic, în Basarabia s-a impus ca un agent guvernamental al lui Kerenski, dar sub

Alex. Vertinski
și coperta
unui disc al său

lei. În ziua de 7 aprilie 1929, la spectacolul cu *Cazacii de pe Don*, cu trupa Rusiei și actrița Plevițkaia (*Magazin istoric*, nr. 11/2013), locurile se vânduseră cu 50-80 de lei, în vreme ce restul sălilor din oraș (cu locuri de 20-60 de lei) rămăseseră goale.

În ambele cazuri, artiștii plătitiseră impozitul la București, încât Basarabia nu s-a ales nici măcar cu un câștig material. Locuitorii, dornici doar de distracții ieftine, își amanetaseră icoanele ca să-și poată plăti spectacolele.

Cel care orchestra totul, cu imens succes, era Moişă Ladesman, venit sărac lipit pământului în 1921 la Chișinău. Atunci luase în antrepriză sala de cinema „Odeon” și, ajutat de contrabanda cu mătase și importul de presă sovietică, devenise milionar. Își permitea să aducă o listă întreagă de artiști, majoritatea agenți ai poliției secrete bolșevice, GPU: Iza Kremer și Maria Treum (din Odessa), Leova Cernov și Osip Cernov (acesta din urmă, Runici, își luase cetățenia sârbă pentru a scăpa de militărie; în 1918 o ucisese pe Vera Holodnaia, care se

manifestase față de țarul Nicolae al II-lea. Acum era membru de onoare al Uniunii ziariștilor din Chișinău); Alex. Vertinski evolua cu pașaport grecesc – Vertidis – și câștiga 70.000 lei pe seară; Victor Heneatkin, din Paris, cu pașaport sovietic vizat de Liga Națiunilor, era în realitate curier rus. Restul artiștilor aveau pașapoarte Nansen, sârbești, cehe, poloneze, germane, lituanene.

Alt organizator de spectacole, Moldaver, apăsese la Tineretul Comunist și își făcuse o trupă din muncitori și funcționari de la C.F.R. și P.T.T. Tighina. Mai apăreau, cu mare succes, la Chișinău, Trupa ucraineană de stat din Moscova și Ivan Zaikin din Ismail. Acesta se declara „luptător” și își vindea o poză alături de Rasputin și de călugărul Iliodor, cu legenda „Grupă rară de oameni renumiți din lume”.

Cântecul favorit al trupei de cazaci era *Signal*, cu versurile: „Pentru sfântul pământ al sfintei Rusii, cu toții suntem gata a plăti cu sânge și cu viață. Vom lupta și o vom apăra”. Propagandă comunistă față de conțineau și spectacolele *Miss Dales*, *Basmul iubirii*, *Rabinul a poruncit să fii vesel*.

Ce era de făcut? Cum se putea lupta cu o propagandă atât de agresivă, finanțată confortabil și cu un public inert, incult și ca atare ușor manevrabil?

Conferințe, festivaluri, comemorări

După ce, plin de năduf, condamnă „politicianismul nenorocit” care „dă pe moldovean peșcheș pe mâna dușmanilor interni ai țării și neamului pentru un simplu vot la alegeri”, autorul memoriului înșiră piedicile ce stau în calea progresului cultural real al societății basarabene: lipsa unei presei românești locale (cea din Chișinău era scumpă, stângace, lesne concursată de foile rusești), indiferența generală și absența fondurilor. Să precizăm totuși că acestea existau.

Într-o dare de seamă a activității ASTREI basarabene, semnată de Ion Pelivan, sunt amintiți sponsorii și donatorii asociației: Băncile Chrissoveloni, Blank, „Creditul românesc”, a Basarabiei, „Dacia”, „Albina”, „Românească”; Ministerul Instrucțiunii și Cultelor, Ministerul de Război, Uzinele „Reșița”, primăriile Constanța, Târgu Secuiesc, prefecturile Ismail și Ilfov, Camera de Comerț, Fabrica de bere „Azuga”, „Tiparul românesc” din București. Apoi donațiile în cărți oferite de: ASTRA Sibiu, Academia Română, Editura „Cartea Medicală”, Casa

Închisoarea din Chișinău

*Teatrul Național din Chișinău și două dintre artistele ce au vizitat Basarabia:
Iza Kremer (stânga) și Nadejda Plevițkaia*

ASTRA DESPĂRTĂMÂNTUL BASARABIA

CLAUDIA NICHITA (Biblioteca Academiei)

Vocația de promovare a culturii naționale, în forme cât mai diverse, care i-a fost proprie Asociației transilvane încă de la înființare, în 1861, continuă în Basarabia, începând din 1928, când se constituie despărțământul ei acolo. În depozitele Bibliotecii Academiei Române există un mic fond al ASTREI basarabene.

Pământ vitregit, provincia dintre Prut și Nistru ajunge din nou în hotarele românești în 1918. Au trebuit zece ani ca principiile ce i-au călăuzit pe ardelenii aflați sub dominație maghiară să poată fi aplicate în această regiune socotită de Ion Pelivan, președintele ASTREI basarabene, drept „cea mai înapoiată din punct de vedere cultural și al redeșteptării culturii naționale“.

Un memoriu „strict confidențial“, adresat autorităților de resort de la București, la 23 iulie 1929, oglindește în formă dramatică ce însemna încă atunci „mirajul vechii culturi a colosului de la Nord“, tendințele manifeste ale Rusiei de dezagregare socială și națio-

nală a acestui spațiu istoric românesc.

Ce-i de făcut?

Autorul memoriului avertiza că e necesară ridicarea unor „ziduri sufletești împotriva falfării unei noi stăpâniri rusești renăscute“. Aceasta deoarece trebuia anihilată cu orice preț, „fără odihnă“, influența crescândă a rusească asupra mentalului colectiv basarabean. Astfel, doar în 1928 veniseră în provincie ansambluri artistice rusești, care oferiseră 584 de spectacole de teatru, concerte, reprezentații artistice de tot felul. Ele constituiseră tot atâtea ocazii de propagandă

„pur rusească monarhistă sau bolșevică“. În plus, câștigau de sute de ori mai mult decât artiștii autohtoni. Într-un an și jumătate obținuseră 30,5 milioane de lei (după ce achitaseră taxe de 15%, restul banilor fiind scoși din țară). În acest răstimp, Teatrul Național, cu 128 de reprezentații, abia obținuse 400.000 lei.

Și memoriul dă exemple. La 30 noiembrie 1928, Teatrul artistic din Moscova avusese încasări în sala „Odeon“ din Chișinău de 56.000 lei, la Ismail (patru spectacole) de 300.000 lei. La fel corul cazacilor scosese, doar într-o zi, la același teatru „Odeon“ din Chișinău, 70.000 lei și la Ocnița (județul Hotin) 27.000

ASTRA, cu secții de fotbal, oină și dansuri naționale.

Ca activitate editorială, sunt de semnalat broșurile: *Cum să lucrăm ogoarele noastre ca să scoatem mai mult folos*; *Folosul și primejdia băuturii*; *Din înțelepciunea poporului român (folclor basarabean)*; *Unindu-ne, învingem (teatru cooperatist pentru tineret)*; *Chemarea lui Ștefan cel Mare, poem dramatic*. ASTRA a subvenționat și apariția volumelor: *Documente basarabene, 1672-1858*; *Foi de zestre din Basarabia, 1734-1844*; *Scrisori și răvașe, 1660-1860*; *Un învățător martir*.

A fost inițiat un concurs pentru „cel mai frumos imn al unirii tuturor românilor” (dotat cu premii de 3.000, 2.000 și respectiv 1.000 de lei). S-au depus 16 texte cu partituri. La concursul pentru ghicitori s-au înscris 531 de participanți.

Pentru cursurile destinate adulților au fost puse la dispoziția doritorilor 500 de

abecedare, oferite de Centrala ASTREI din Sibiu, ca și 30.000 de lei pentru premierea profesorilor.

Mai amintim de înființarea a 15 biblioteci la sate, o sală de citire la Chișinău, două cinematografe ambulante, la Chișinău și Cetatea Albă.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. În proiectul de activități pe anul 1929 al ASTREI basarabene mai figura: îmbunătățirea activității săptămânalului regional *Cuvântul moldovenesc* (sporirea numărului de pagini de la patru la opt, apariție cotidiană, adăugarea de clișee color); tipărirea de lucrări datorate unor autori basarabeni, editarea unei biblioteci populare, editare de folclor basarabean, muzical și poetic; dezvoltarea gustului pentru citit; crearea de noi despărțăminte ale ASTREI în județele provinciei; coordonarea diferitelor societăți culturale; promovarea metodelor eficiente în agricultură, sericultură, albinărit, industria

casnică, cooperative, bănci populare; premii pentru: cel mai frumos costum popular, cultivarea optimă a ogorului, stupărit; întocmirea unui manual de istorie națională pentru adulți; inițierea unui post de radio; excursii în celelalte provincii românești; înființarea unui Muzeu etnografic al Basarabiei; influențarea și îndemnarea spre românism a fraților de peste Nistru etc.

Viața atât de frământată a Basarabiei, balansată între amenințarea rusească (materializată până la urmă la 27 iunie 1940, când a fost anexată de Moscova) și neputința, adeseori vinovată, a autorităților de la București de a o încorpora organic statului unitar național român a generat un model mereu prezent în mintea românilor. Episodul când ASTRA și-a făcut simțită prezența acolo rămâne definitoriu pentru valențele creațiilor, productive ale poporului nostru. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2015, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a preluat conducerea Serviciului Secret Român începând cu anul 1921?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2014 este:

Ivan Abramovici Hannibal

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Simion Chișiu**, din orașul **Uleni**, jud. **Maramureș**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2015.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

Ivan Zaikin alături de Rasputin
și de călugărul Ilidor

Scoalelor, Ministerul Agriculturii, Direcția generală a Regiei Monopolurilor Statului, persoane particulare.

În ciuda climatului de ostilitate, sărăcie și ignoranță, ASTRA basarabeană a realizat, între 1 noiembrie 1928 și 1 august 1929, un program impresionant. Iată lista conferințelor, dovadă de perfect realism, de cunoaștere a publicului basarabean și de efort în luminarea acestei populații, lăsate prea mult timp în voia sorții: Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Importanța artei românești* (cu proiecții); T. Boga, *Rolul românilor din Bucovina în încheierea unității suflutești a poporului român și la înfăptuirea României Mari*; Fr. Pop, *Ardealul și Unirea*; S. Pamfil, *Principiile radiofoniei* (cu aplicații); I. Macovei, *Viața și opera lui Schubert* (la festivalul de comemorare a acestuia, organizat la școala ASTREI); Gr. Gâdei, *Viața și opera lui Gavril Muzicescu*; general Radu Rosetti, *Regele Ferdinand I* (conferință ținută la Chișinău și Tighina); T. Boga, *Unirea de la 24*

ianuarie; I. Pelivan, *Despre Unire și chipul în care ofițerimea moldoveană din anul 1917 a pregătit unirea Basarabiei cu Patria Mamă*; G. Pascu, *Cultura moldovenească în secolul al XVII-lea*; Orighen Carp, *polițaiul orașului Chișinău, Focare de imoralitate la sate și orașe*; T. Boga, *Drepturile și datoriile omului în societate* (ținută la închisoarea centrală); Al. Iconaru, absolvent al Școlii de viticultură din Chișinău, *Chipul cum e alcătuită gospodăria model din Ardeal* (ținută în suburbia Râșcanu); T.

Boga, *Scopurile și tendințele ASTREI basarabene*; același, *Menirea tineretului de astăzi*; același, *Intențiile ASTREI basarabene*; preot Tinică, *Mângâierea sufletului și luminarea minții prin învățătura lui Christos* (ținută la închisoare); Fr. Pop, *Tuberculoza ca pericol social*; același, *Paralelă între activitatea ASTREI și Cercetășie*; același, *Bolile venerice ca pericol social*; același, *Acțiunea luminii și razelor solare asupra trupului*; Makovski, student în Teologie, *Biserica ortodoxă ca scut național*; dr. M. Rădulescu, profesor la Chișinău, *Individualitatea și factorii ei determinanți*; prof. I. Florov, *Evoluția individualității*; Al. Ebervein, directorul Școlii Comerciale Superioare, *Cunoașterea individualității*; I. Macovei, directorul Liceului „Al. Donici”, *Rea-*

lizările pedagogiei în ultimele decenii, în țările civilizate și la noi; prof. Ravent, *Eminescu și opera sa*; Fr. Pop, *Alcoolismul ca pericol social*; același, *Politica sexuală a satelor americane și a celor europene*; același, *Sifilisul*.

Tot în acest răstimp s-au ținut mai multe șezători: două la închisoarea din Chișinău, una în suburbia Vistierniceni, șapte în saloanele ASTREI și 17 în satele din județul Lăpușna. Apoi festivaluri și comemorări, pentru Unire, numărul festiv al foii *Cuvânt moldovenesc*, pentru Fr. Schubert, G. Muzicescu, M. Eminescu, W.A. Mozart.

Între amenințarea rusească și neputința noastră

Un loc de seamă în activitatea ASTREI l-a ocupat lupta împotriva alcoolismului. Oficiul pentru desfacerea zahărului a fost convins să aboneze cele o sută de ceainării din Lăpușna și Orhei la *Cuvânt moldovenesc* și a distribuit broșuri despre pericolul beției.

Au început lucrările pentru întemeierea clubului sportiv

Imagine din Chișinăul interbelic

Gheorghe Bezviconi

Cele două exemple de mai sus ilustrează în grade diferite grija românilor pentru morți și obiceiul pământului, moștenit de la romani, de a se proceda la înhumare la trei zile după moarte. Dimitrie Cantemir, care a consacrat un scurt capitol înmormântărilor în *Descrierea Moldovei*, este cel mai explicit în acest sens. După ce menționează ritualul scaldării cadavrului, care este expus într-un coșciug deschis în odaia cea mare a casei, învățatul domn precizează că „totuși nu este dus la groapă chiar în prima zi, ci se așteaptă până a treia zi, ca nu cumva bolnavul, pierzându-și cunoștința și părând că s-a stins, să fie îngropat de viu“. Observația este importantă și ea se adresa în primul rând membrilor Academiei din Berlin, cărora le era dedicată lucrarea scrisă în exil în Rusia.

Tot Dimitrie Cantemir este primul care dă precizări asupra bocitoarelor. „Femeile mai bogate tocmeșc bocitoare care știu multe bocete prin care înfățișează nefericirea și

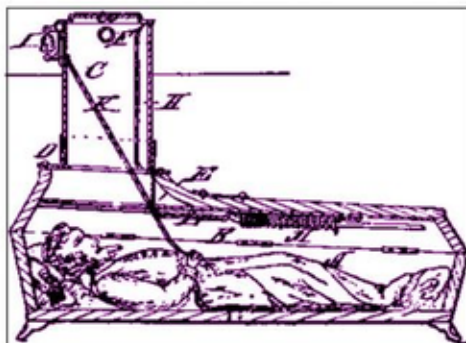
deșertăciunea vieții omenești, după cum se poate vedea din versulețele cu care încep de obicei: «A lumii cânt cu jale/ Cumplită viață./ Cum se rupe și se taie./ Ca cum ar fi o ață».“

După acestea introduc în bocet persoana mortului, ca și cum ar fi de față, îl întreabă despre multe lucruri, și-l închipuiesc că nu vrea să răspundă la întrebări, cuprins de scârba acestei lumi, ca până la urmă, înduplecat de rugămintele alor săi, le slobozește câteva cuvinte, arătându-le ce trebuie să facă sau de ce treburi să se ferească și spunându-le că în viitor nu le va mai vorbi și că nu se va mai întoarce, fiindcă a avut parte de desfătărilor raiului, pe care Dumnezeu le-a pregătit credincioșilor, etc. și alte jelanii de femei trăncănitoare“.

Un ofițer din armata regelui Suediei Carol al XII-lea, refugiat în Moldova între 1710 și 1714, a descris în detaliu ritualul înmormântării, prezența continuă a bocitoarelor, a preoților și a lăutarilor (din viori, cimpoaie, fluier, tobe, lăută cu trei coarde, potrivit altui călător) în casă vreme de „cel puțin trei zile întregi până la îngropare“, poamana de la groapă și, în fine, ceremonia conversației celor vii cu mortul: „Ei mai întreabă și pe morți de ce au murit, dacă le-a lipsit cutare sau cutare lucru, dacă cineva i-a dușmănit

sau le-a făcut așa mare durere; și îndeosebi și înaintea tuturor celorlalți, pot mai bine și mai jalnic să bocească femeile, când întreabă pe bărbații lor morți care mai sunt încă în coșciug, ba chiar și în groapă: «văleu, văleu, draguță, pentru ce ai murit tu, n-ai avut tu ce de boi, ce de oi, etc.»“.

Acest ritual complicat, descris în vremurile mai noi de autori ca Teodor Burada (1882), Simion Florea Marian (1892), Constantin Brăiloiu (1936, 1947), Ioana Andreescu și Mihaela Bacu (1986, 1997), nu reprezintă o „rătăcire“ sau o moștenire păgână, cum credeau unii străini, ci corespundea unui fapt foarte precis: teama de a îngropa pe cineva de viu, un individ în stare de moarte aparentă. Un mare savant francez, medicul Jean-Jacques Bruhier (1686-1756), profesor la Facultatea de Medicină din Paris, a publicat în 1742 o primă ediție a cărții sale devenită celebră: *Dissertatione asupra nesiguranței simptomelor morții și abuzul de îngropări și îmbalsămări timpurii (premature)*. Șapte ani mai târziu, el scotea a

Desen ce ilustrează sistemul clopoțelului de avertisment pe care îl putea trage „mortul“

POVESTIRI CU OAMENI ÎNGROPĂȚI DE VII

Gravură de epocă ilustrând spaima groparilor atunci când o femeie se ridică din mormânt

MATEI CAZACU

● Gheorghe Bezviconi învie dintre morți ● Cumplită viață, se rupe ca o ață ● Conversații cu mortul ● Povești din Decameron sau Romeo și Julieta ● Paznic premiat pentru morții înviați ● Când se scoală din morți, trage de clopoțel ● Domnii români și îngroparea de vii

Aveam 13 ani când am văzut primul mort, un domn mărunțel cu părul alb, care odihnea liniștit în sicriu cu mâinile încrucișate pe piept. Familia ceruse ca decedatul, jurnalistul Andrei Corteanu (1879-1959), un personaj cu o existență interesantă, colaborator al lui Grigore Gafencu la ziarul Argus, să fie depus în cafasul bisericii Batiște din București. A stat două sau trei zile, timp în care l-am observat pe furiș de mai multe ori. Când am întrebat-o pe mama de ce era ținut în biserică, mi-a răspuns că așa era obiceiul și că în anumite regiuni mortul era vegheat zi și noapte de tineri sau mai puțin tineri care mâncau, beau, se distrau, ba chiar dansau cu mortul în brațe.

Câțiva ani mai târziu am făcut cunoștință cu Gheorghe Bezviconi (1910-1966), un mare specialist în genealogia Moldovei și relațiile româno-ruse, cu o bogată operă, deși mort relativ tânăr. În 1962, el încheia un formidabil volum, modest intitulat Contribuții la indicele biografic al orașului București. Era de fapt un catalog de câteva mii de nume ale morților îngropați în cimitirele din București și din împrejurimi, un instrument de lucru neprețuit pentru specialiști (a fost litografiat zece ani mai târziu la București și tipărit apoi la Chișinău). Cu această ocazie am aflat și povestea lui Bezviconi. Dat afară de peste tot ca boier, reacționar, etc., el își găsisese un umil post de paznic la cimitirul Bellu. Acolo, în loc să se îndoaie la pomeni și să vândă florile de pe morminte, pasiunea lui pentru istorie îl făcuse să noteze în mod sistematic toate inscripțiile funerare și să le adune într-un repertoriu ordonat alfabetic. Aceasta se petrecea prin 1953-54.

Într-o zi, Bezviconi a murit și văduva sa a obținut să fie îngropat la „locul de muncă“, iar sicriul a fost depus în capela cimitirului Bellu în așteptarea înmormântării. În miez de noapte, Gheorghe Bezviconi s-a trezit din catalepsie și a constatat că se afla în compania unui grup întreg de morți, victimele unui accident de aviație, cu lumânări la cap, cu coroane de flori peste tot și mai ales cu ușile închise. A doua zi, când s-au deschis ușile capelei, Bezviconi albisese complet, dar și-a regăsit mințile și toate facultățile, iar capacitatea sa de muncă nu pare să fi fost afectată. Ani de zile, el a continuat să lucreze cu sârguință la Cabinetul de manuscrise al B.A.R., a publicat o carte importantă și a lăsat alte studii în manuscris. Tot atunci e foarte probabil că a alcătuit importanta introducere despre istoricul cimitirelor din București cu care se deschide Indicele biografic al orașului.

Christopher Wilhelm Hufeland

ture poreclit „copilul mort“. Pe când era însărcinată cu el, mama s-a îmbolnăvit și, fiind considerată moartă, a fost repede înmormântată, în conformitate cu tradiția locală, care prevedea înhumarea rapidă, mai ales în caz de epidemie de ciumă. Spre seară, soțul femeii s-a gândit că poate copilul său era viu și a deschis mormântul. Nu mică i-a fost mirarea când a descoperit că soția, între timp decedată, născuse un băiat viu. Unii vecini pretindeau că auziseră copilul plângând și că tatăl le urmăse sfatul, dezgropând cadavrul soției. Povestiri pe această temă au circulat la Strasbourg și în Spania, unde pruncul născut astfel a fost poreclit „copilul pământului“.

Pentru istoricii mentalității, teama de îngroparea prematură care se răspândește pe scară largă este un fenomen legat de procesul de descreștinare și de laicizare a culturii și a societății, mai ales franceze, dar și general vest-europene în

secolul al XVIII-lea. S-a vorbit astfel de „iadul secularizat“, o anxietate puternică față de neant, legată de dispariția nădejzii într-o viață de după moarte, de o viață mai bună, „în loc luminat, în loc cu verdeață, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin“. Problema se complica în cazul cimitirelor urbane din interiorul și din jurul bisericilor, prin înmulțirea populației și aglomerația cadavrelor care otrăveau aerul cu pestilența lor. De aceea, Bruhier și alți autori au preconizat mutarea cimitirelor în afara zidurilor orașelor, interdicția înmormântărilor în biserici și obligativitatea unui certificat medical de deces.

Aceste reforme au intervenit însă mai târziu, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În urma propunerilor doctorului François Thierry (1787) și ale doamnei Necker (1790), au fost construite la Weimar (1791), la Berlin (1797) și la Mainz (1803), iar apoi în toată Germania, așa-numitele Aziluri ale vieții îndoielnice (*Azylium dubiae vitae*), o adevărată „traducere arhitectonică a scepticismului față de capacitățile de diagnostic ale medicinei“. Operă a arhitectului Christopher Wilhelm Hufeland, acesta era o construcție izolată, cu două încăperi, dintre care prima, încălzită, putea conține până la opt cadavre. Această

cameră era separată printr-un perete de sticlă de o a doua, unde se găsea în permanență un paznic expert în diagnosticarea și reanimarea persoanelor „asfixiate“, care era răsplătit cu o primă în bani pentru fiecare „mort înviat“. De mâinile cadavrelor era legat printr-un fir un clopot, care avertiza pe gardian că o mișcare se produsese și că un „mort“ se trezise. Același lucru se petrecea și cu persoanele moarte în vremea diverselor epidemii, mai ales de holeră: li se lega de deget o sfoară care ieșea din sicriu printr-o gaură și era legată de un clopoțel aflat într-o cutiuță fixată pe capacul coșciugului. Dacă „mortul“ mișca, clopoțelul suna și capacul era deschis cât mai rapid. Aceste precauții s-au vădit necesare, deoarece se observase multiplicarea cazurilor de decedați care la deshumare erau găsiți cu fața în jos și cu mâinile roase, o temă pe care un autor german a scris o carte celebră intitulată *De masticatione mortuorum*.

Înainte de a vorbi de cazurile înregistrate în România, trebuie să amintim că îngro-

Basorelief roman înfățișând o conclamație

doua ediție, definitivă, a cărții în două volume de 1.152 de pagini conținând în anexă descrierea a 268 de cazuri de moarte aparentă, de disecții și de îngropări înainte de vreme. Concluzia principală a savantului francez era că riturile funerare din civilizațiile antice și cele ale popoarelor zise „primitive” erau mult mai eficace în depistarea cazurilor de moarte aparentă decât diagnosticul medicilor moderni. Spălarea corpurilor și îmbălsămarea la egipteni, respectarea celor trei zile înainte de îngropare în Tracia, Palestina și la Roma antică; tot trei zile în Rusia, Danemarca, Suedia, Prusia și Anglia, ba chiar și mai mult în Caraibe, unde groapa era acoperită cu pământ după zece zile; în fine, bocitul la țărani din Picardia, în nordul Franței, toate aceste măsuri erau pe cale de a se pierde la Paris și în marile orașe din Franța, Italia și Spania. Conversația cu mortul – așa-numita *conclamatio* – în Roma imperială, unde împăratul mort era chemat de trei ori pe nume înainte de a fi declarat decedat (așa cum se procedează și astăzi cu Papa de la Roma), avea aceeași justificare profundă. Și, în

concluzie, învățatul doctor acuza creștinismul occidental, a cărui indiferență față de materie și de corp, plus voința de a abandona practicile considerate păgâne și superstițioase duceau la respingerea oricărei soluții raționale pentru o problemă reală și gravă. La acest păcat al catolicismului (prezent și la misionarii catolici din Moldova în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea) se adăugau moravurile orășenilor, care uitaseră tradițiile pline de bun simț ale strămoșilor lor țărani.

Un istoric italian, Claudio Milanesi, a studiat în amănunt problema morții aparente, moarte imperfectă, în cadrul istoriei medicinei și a mentalităților în secolul al XVIII-lea (1989). El a relevat mai multe cazuri de îngropare prematură așa cum sunt înfățișate în literatură: romanul *Chaireas și Callirhoé*, de Hariton din Afrodisias (sec. I-II d.H.) și imitatorii săi, *Decameronul* lui

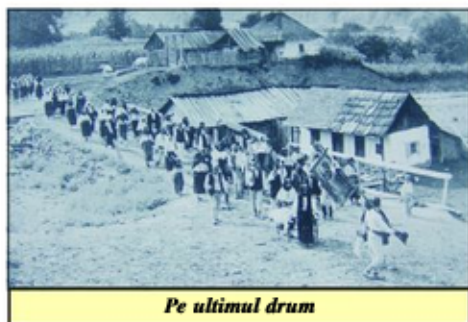
Boccaccio, Matteo Bandello (secolul al XVI-lea), *Romeo și Julieta*, de Shakespeare, și diverse texte din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în care diferite persoane, considerate moarte și îngropate, se

Chinezi îngropați de vii de ocupanții japonezi

trezesc singure sau sunt trezite în mormânt de hoții care vin să le fure bijuteriile sau de un soț, logodnic, prieten absent în momentul înmormântării, căruia nu-i vine să creadă că persoana iubită este cu adevărat decedată sau care dorește să o mai vadă o dată. În cazul povestit de Boccaccio (nuvela a IV-a, ziua a X-a), o tânără femeie măritată contra voinței ei cu un bărbat bătrân și urât moare în aparență și este înmormântată. Iubitul ei o dezgroapă pe furiș, constată că e încă în viață și o salvează. După care cei doi vor să se căsătorească, dar primul soț le face un proces, pretinzând ca soția să-i revină. În cele din urmă, cei doi îndrăgostiți fug în altă țară pentru a putea trăi împreună.

Aceste povestiri se regăsesc la diferiți autori și în diferite epoci și localizări geografice, totdeauna în orașe. Un alt „mit flotant” cum au fost ele numite de specialiști, este cel al femeii însărcinate care dă naștere unui copil după ce a fost îngropată în stare de catalepsie. În 1677, un călător olandez a întâlnit în Egipt un

Pe ultimul drum

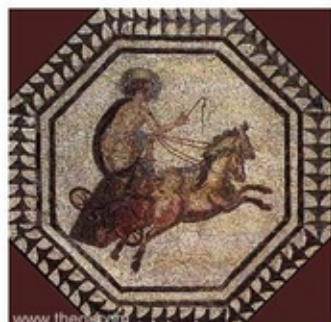

Pastila de cuvinte

Într-o carte excelentă intitulată Dicționar. Mitologie românească, Ion Ghinoiu prezintă o serie de fapte de mitologie românească referitoare la numele zilelor săptămânii. Bibliografia, care este extrem de valoroasă, cuprinde o paletă vastă, de la lucrările lui Simion Florea Marian, apărute la sfârșitul secolului al XIX-lea, până la Mircea Eliade, fiind în consecință o sursă bogată de informații în acest domeniu.

ZILELE SĂPTĂMÂNII ȘI MITOLOGIA ROMÂNEASCĂ

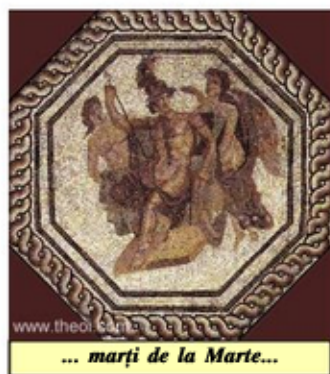
Academician MARIUS SALA

Mozaicuri romane reprezentând zilele săptămânii, ale căror denumiri, în limba română, sunt de proveniență latină: luni de la Luna...

Trebuie remarcat, de la bun început, că toate cuvintele românești care denumesc zilele săptămânii sunt de origine latină: *luni* vine din lat. *lunis* (care provine din *Lunae* (*dies*) „ziua Lunei”), *marți* din lat. *Martis* (*dies*) „ziua lui Marte”, *miercuri* din *Mercuri* (*dies*) „ziua lui Mercur”, *joi* din (*dies*) *Iovi* „ziua lui Iupiter”, *vineri* din lat. *Veneris* (*dies*) „ziua lui Venus”, *sâmbătă* din lat. *sambata* (în loc de *sabbatum* de origine ebraică), *duminică/duminecă* din lat. (*dies*) *dominica* „ziua lui Dumnezeu”. La baza acestor nume stau tradiția greco-latină și cea ebraică.

Ion Ghinoiu observă că, în română, există obiceiul de a da nume animalelor după numele zilei de naștere. Astfel, vitele născute în ziua de duminică poartă numele de *Dumana* sau *Duman*, cele din ziua de luni, *Lunilă* sau *Lunaia*, cele născute în ziua de marți sunt numite *Mărțuica* sau *Mărțică*, cele din ziua de miercuri, *Miercan* sau *Mier-*

... marți de la Marte...

cana, cele din ziua de joi, *Joi(e)an*, *Joică* sau *Joiana*, cele din ziua de vineri, *Vinerel* sau *Vinerică*, iar cele născute sâmbăta, *Sâmbotin* (cuvânt de origine slavă) sau *Sâmbotina*.

Există și alte credințe și obiceiuri legate de zilele săptămânii. Ziua de duminică

este imaginată ca un personaj mitic binevoitor, îmbrăcat în alb, care uneori se metamorfozează în râu, numit „Apa Duminicii”; aceasta înconjoară Raiul, spre deosebire de „Apa Sâmbetei” care înconjoară Iadul. Duminica nu se lucrează; de asemenea, sunt interzise descântecurile, cu excepția celor de dragoste și aflarea ursitei. Sfânta Vineri, soră cu Sfânta Duminică, este tot o femeie bună, care ar locui în munți, în păduri, în cer, în Lumea cealaltă. Este protectoarea femeilor căsătorite, pe care le ajută la naștere și le căsătorește fetele. Este respectată prin post sever și invocată cu rugăciuni, vrăji și descântece. Sfânta Miercuri este mai puțin importantă decât Sfintele

... miercuri de la Mercur...

parea de viu a avut la început un caracter de pedeapsă cu moartea. Cronică Țării Românești (Letopisețul Cantacuzinesc), compusă în secolul al XVII-lea, a înregistrat două acțiuni ale lui Vlad Țepeș: construcția cetății Poenari și a Mănăstirii Snagov. Fortăreața a fost ridicată prin munca orașenilor din Târgoviște, arestați „în ziua Paștilor, fiind toți orașanii la ospețe, iar cei tineri la hore“. Cei bătrâni, „pre toți i-au înțepat de au ocolit cu ei târgul“, iar cei tineri, „cu nevestele lor și cu fete mari, așa cum au fost împodobiți în ziua Paștilor, pre toți i-au dus la Poenari de au lucrat la cetate, până s-au spart toate hainele după ei și au rămas toți dezvăscuți în pieile goale“.

Cronica prezintă motivația lui Țepeș în termeni foarte vagi: „pentru o vină mare ce au fost făcut unui frate al Vladului vodă“. Din fericire, o variantă datând de la jumătatea secolului al XVIII-lea (manuscrisul G1) ne precizează care era această „vină“: „pentru căci dovedise că boerii târgovișteni i-au îngropat pă un frate al lui dă viu. Și pentru ca s-află

adăvărul, căutând pă frate-său în groapă, l-au găsit cu fața în jos“.

Fratele în chestiune se numea Mircea, era născut în 1428-9 și se luptase voinicește cu otomanii la Varna, în 1444, și pe Dunăre, în 1445. Moartea

sa s-a produs foarte probabil în noiembrie-decembrie 1447 – la vârsta de 18-19 ani –, în momentul expediției lui Iancu de Hunedoara în Muntenia, care a pus capăt domniei și vieții lui Vlad Dracul, tatăl lui Mircea și Vlad. Asasinatul lui Mircea era deci inițiativa independentă a locuitorilor Târgoviștei, care au ales acest mod îngrozitor de execuție și au avut de suportat cele mai grave consecințe în domnia răzbnătorului Vlad Țepeș. Informația cronicii este importantă, deoarece trădează, credem noi, sensibilitatea crescândă a oamenilor din secolul al XVIII-lea la problema înmormântărilor de viu. Știm astfel că manuscrisul variantei G1

a aparținut unui boier muntean de origine moldoveană, Matei Rosset (Rosetti; c. 1695-după 1760), proprietar al unei mici biblioteci moștenite foarte probabil de la cumnatul și tu-

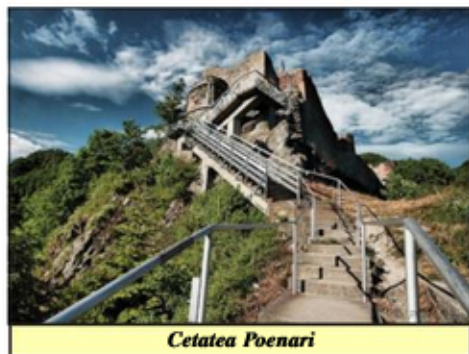
Charles Fretz, un iluzionist, este îngropat viu, în 1933, în Port Cherster, New York, într-o demonstrație a puterilor sale magice

toarele său Matei Crețulescu (+1719).

Îngroparea de viu a mai fost practică și de Ioan Vodă cel Cumplit (sau cel Viteaz; 1572-1574) pentru crime grave, dar neprecizate. Cronică lui Azarie spune că domnul „pe unii i-a îngropat de vii, ca morții“, pe când Grigore Ureche, care scrie mult după evenimente, este mai explicit: „Și îngropă de vii pre Veveriță și pre popa Cozma și pre Molodeț călugărul“, deci un boier și doi oameni ai bisericii. Informația este confirmată și de denunțul unui boier pribeag, care scria la 1573 împăratului Maximilian al II-lea că „unii boieri din Moldova au fost îngropați de vii“.

Acest mod de execuție a rămas totuși foarte rar și credem că el a fost înlocuit cu trimiterea la ocna „părăsită“, „fără soroc“, deci pe viață, care era tot un fel de înmormântare de viu.

(Va urma)

Cetatea Poenari

O PREMIERĂ PENTRU EUROPA DE SUD-EST

BRÎNDUȘA COSTACHE

South-Eastern European Monetary
and Economic Statistics from the
Nineteenth Century to World War II

Logo of the European Union, the Ministry of Culture of Romania, the Ministry of Education and Research of Romania, and the National Archives of Romania.

Ideea elaborării unei lucrări care să reunească în paginile sale serii de date statistice dedicate istoriei monetare și financiare a Europei de Sud-Est a apărut în anul 2006. Inițiatorii, istorici și economiști din Grecia și Bulgaria, au motivat acest demers arătând că pentru cercetătorii străini, istoria economică a acestei zone este o terra incognita. Datele statistice disponibile în publicații apărute în limbi de circulație internațională fiind fragmentate sau acoperind doar perioade relativ recente, evoluțiile înregistrate din punct de vedere monetar și financiar în secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea în spațiul sud-est european nu sunt prezente în studiile cercetătorilor de prestigiu. Un exemplu foarte cunoscut este cel al lucrării *The World Economy*, apărută în două volume, sub semnătura lui Angus Maddison în perioada 2001-2003. În cuprinsul acesteia, analizele dedicate Europei de Est debutează cu anul 1950.

In spațiul sud-est european au fost publicate în limbile naționale numeroase lucrări dedicate cercetărilor statistico-istorice; de pildă, volumele apărute în România sub semnătura profesorului Victor Axenciuc. Din nefericire, asemenea lucrări publicate în România, Serbia, Bulgaria, Grecia etc. sunt inaccesibile cercetătorilor care aparțin altor spații cultural-lingvistice.

Această realitate, precum și orientarea către colectarea și publicarea seriilor de date privind istoria monetară și financiară au determinat băncile naționale din Albania, Austria, Bulgaria, Grecia, România, Serbia și Turcia să susțină atât științific, cât și financiar acest proiect, intitulat ulterior „South-East Euro-

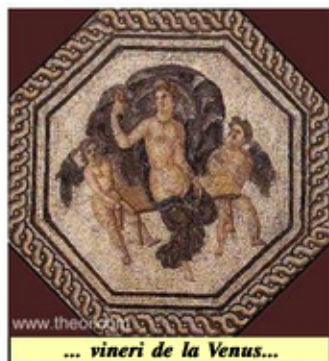
pean Monetary History Network“ (Rețeaua de istorie monetară a Europei de Sud-Est, SEEMHN). În cei nouă ani de când și-a început activitatea, SEEMHN a reunit eforturile a numeroși cercetători din domeniile: istorie, economie, statistică, arhivistică etc., animați de dorința de a oferi o cât mai bună cunoaștere a evoluției fenomenelor monetare și financiare din perspectiva sud-estului european, ca bază pentru viitoare studii comparate.

Rezultatul acestor eforturi se regăsește în volumul *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II* (Statistici monetare și economice sud-est europene, din secolul al XIX-lea și până la Al Doilea Război

Mondial). Apariția acestuia a fost precedată de nenumărate ore de studiu în arhive și biblioteci pentru culegerea datelor și pentru cunoașterea contextului politic și social care a însoțit mutațiile intervenite în plan monetar și financiar. În mod deosebit, a fost necesară aprofundarea teoriei financiar-bancare contemporane epocii studiate, pentru a se putea stabili în ce măsură indicatorii disponibili în documentele de arhivă sau în publicațiile vremii acoperă realități echivalente celor definite în terminologia actuală. Un efort însemnat a fost dedicat armonizării seriilor de date culese de cercetătorii din cele șapte țări participante, astfel încât, în ciuda diversității informațiilor furnizate de sursele primare, rezultatul

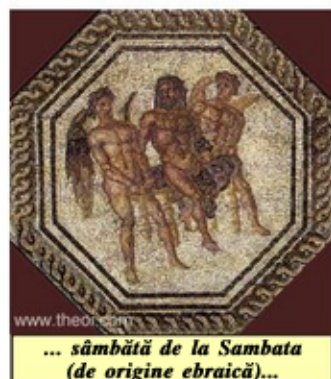

Duminică și Vineri, dar ziua de miercuri este mai însemnată decât lumea, marțea, joia și sâmbăta. În folclorul românesc, Sfânta Miercuri apare ca o femeie bătrână și necăjită, îmbrăcată în alb sau, dimpotrivă, dezbrăcată și despletită; poartă de grijă animalelor sălbatice, le apără și le procură hrana. În ziua de miercuri nu

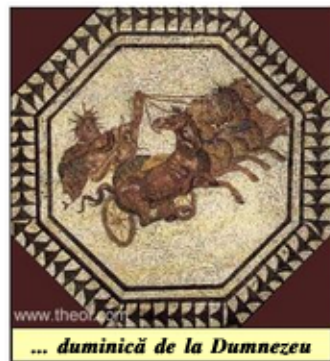
se fac nunți, nu se merge în pețit și erau interzise distracțiile; era, în schimb, timp favorabil pentru descănțece.

Luni, prima zi a săptămânii, ar fi patronată de Sfinții Petru și Pavel. Sfânta Luni este invocată pentru vindecarea animalelor născute în ziua de luni, care este o zi aducătoare de noroc. Se

interzic negoțul și, până în ziua de azi, înmormântările, precum și să se dea pe datorie. Marți este considerată zi neprielnică începerii activităților economice; sunt interzise nunțile și mersul în pețit. Apare și în expresii: *parcă e făcut marțea (pe gratii)* se zice despre un om lipsit de noroc sau *toate pe dos și nunta marțea* despre un șir de întâmplări

care de care mai nepotrivite. Are și un derivat, *Marțolea*, ființă imaginară cu chip de babă, despre care se zice că pedepsește femeile pe care le găsește lucrând în noaptea de marți spre miercuri. Marțea și sâmbăta, deși sunt surori cu celelalte zile ale săptămânii, nu sunt considerate sfinte. Joia este văzută ca o femeie sfântă, frumoasă, care apără lumea de ploi mari. Ziua de joi era interzisă pentru șezători, dar liberă pentru nunți și dragoste. *Joimărița* era o ființă imaginară, cu aspect de femeie respingătoare, care pedepsea fetele și femeile le neșe, în noaptea care precedă Joia Mare. În sfârșit, sâmbăta este percepută ca zi nefastă. De aceea, circula expresiile *a-i purta sâmbetele cuiva* „a urî”, *a-i lipsi o sâmbătă* „a nu fi în toate mințile”. ■

ÎN RĂZBOIUL DIN 1877-1878

(Criptografie: 5, 8, 4, 2, 7)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului PRIMUL RĂZBOI MONDIAL, din nr. 1/2015

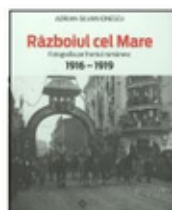
SARAJEVO – I – IEPER – AST – GS – ALIANTA – ENA – I – REAL – RENI – SM – TI – M – TURCIA – A – ATAC – HERM – NAN – AE – GIN – INTELEGERE – ACAR – RUSIA.

Soluția jocului Istorică din nr. 1/2015

CAIMACAN CANTACUZINO

(CA – I – M / A – CA – N / CA – N – T / A – CU – Z – IN – O)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

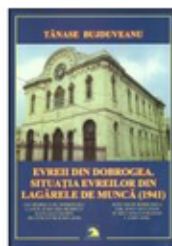
● **Adrian-Silvan Ionescu – RĂZBOIUL CEL MARE. FOTOGRAFIA PE FRONTUL ROMÂNESC (1916-1919)**

Editura Institutului Cultural Român, București, 2014, 303 pp.

● **Maria Georgescu – CAVALERIȘTI ROMÂNI LA SAUMUR**

Editura Militară, București, 2015, 286 pp.

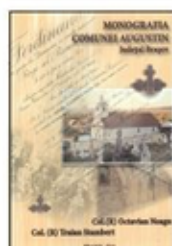
● **Tănase Bujduveanu – EVREII DIN DOBROGEA. SITUAȚIA EVREILOR DIN LAGĂRELE DE MUNCĂ (1941)**

Editura Ex Ponto, Constanța, 2014, 370 pp.

● **Valentin-Ioan Fușcan – ALBIONUL ÎN CĂUTARE DE ALIAȚI. 1914-1918**

Editura Militară, București, 2014, 324 pp.

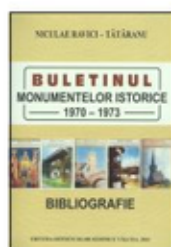
● **Col. (r) Octavian Neagu, Col. (r) Traian Stambert – MONOGRAFIA COMUNEI AUGUSTIN. JUDEȚUL BRAȘOV**

Brașov, 2014, 422 pp.

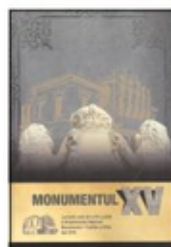
● **Dan D. Farcaș – INFORMATICA DE SĂNĂTATE DIN ROMÂNIA. 50 DE ANI DE ISTORIE TRĂITĂ**

Editura Universitară „Carol Davila”, București, 2014, 84 pp.

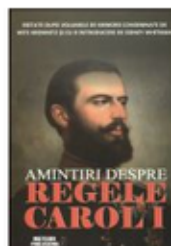
● **Nicolae Ravici-Tătăranu – BULETINUL MONUMENTELOR ISTORICE. BIBLIOGRAFIE (1970-1973)**

Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, 2012, 492 pp.

● **MONUMENTUL XV. LUCRĂRILE CELEI DE-A XV-A EDIȚII A SIMPOZIONULUI NAȚIONAL MONUMENTUL TRADIȚIE ȘI VIITOR (volum coordonat de Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter)**

Editura Doxologia, Iași, 2014, 704 pp.

● **AMINTIRI DESPRE REGELE CAROL I** (editate după volumele de memorii consemnate de Mite Kremnitz și cu o introducere de Sidney Whitman; traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu)

Editura Meteor Publishing, București, 2014, 215 pp.

● **Dan Elias, Marian Ștefan – BORCANUL CU MIERE**

Editura Oscar Print, București, 2011, 52 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW**

Vol. XXIII, No. 3, Autumn 2014, 159 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Serie nouă, Anul X, Nr. 12 (119), decembrie 2014, 48 pp.

acestui demers colectiv să prezinte un aspect omogen din punct de vedere metodologic.

Încă din perioada elaborării sale, volumul s-a bucurat de atenția cercetătorilor. Mai multe personalități de nivel mondial, precum Michael Bordo, profesor la Rutgers University (S.U.A.), Luis Catão, de la Joint Vienna Institute, și Nicos Christodoulakis, profesor la Universitatea din Atena, au acceptat să semneze scurte prezentări în deschiderea volumului. Matthias Morys, profesor la University of York, a desfășurat o amplă activitate pentru coordonarea lucrării și a elaborat un studiu introductiv dedicat fenomenelor monetare din spațiul sud-est european. Guvernatorii băncilor naționale din Austria, Bulgaria, Grecia și România, care au susținut financiar publicarea volumului, au prezentat în preambulul lucrării motivațiile implicării instituțiilor pe care le reprezintă în promovarea acestui proiect.

Cercetătorii din Albania, Bulgaria, Grecia, România și Serbia au realizat câte un capitol dedicat țării din care provin. Austria a elaborat un capitol consacrat Austriei și Austro-Ungariei în perioada 1863-1914, epocă în care monarhia habsburgică a fost prezentă în spațiul Europei Centrale și de Sud-Est. Turcia a pregătit două capitole,

unul referitor la Imperiul Otoman în intervalul 1830-1914, altul privind Turcia în perioada 1923-1947. Ca moment de debut pentru colectarea și analiza datelor, fiecare țară a considerat anul înființării sau reorganizării pe baze moderne a băncii de emisiune: Grecia 1833, Austria 1863, Bulgaria 1879, România 1880, Serbia 1884, Albania 1920, Turcia 1923. Capitolul dedicat Imperiului Otoman debutează cu perioada 1830-1833, epocă în care sistemul monetar otoman s-a orientat către etalonul aur-argint, ca expresie a racordării la realitățile economice ale vremii prin deschiderea Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele pentru comerțul european.

Exceptând capitolele dedicate Austro-Ungariei și Imperiului Otoman, încheiate în mod firesc la începutul Primului Război Mondial, toate celelalte capitole se opresc în epoca celui de Al Doilea Război Mondial sau în anii care au urmat acestuia (Serbia/Iugoslavia în 1940, Albania în 1944, Bulgaria, România și Turcia în 1947, Grecia în 1949).

Cele opt capitole care alcătuiesc volumul au aceeași structură. În partea de început sunt descrise evenimentele din istoria monetară a țării respective, urmează definirea și descrierea indicatorilor economici pentru care au fost culese datele, precizarea surselor folosite în construirea fiecărei serii și enumerarea referințelor bibliografice. Partea cea mai importantă a capitolelor este rezervată descrierii și definirii indicatorilor; aceștia sunt grupați în: variabile monetare, ratele dobânzilor și cursurile de schimb, finanțele statului, prețuri și producție, conturi naționale și populație. La sfârșitul capitolelor sunt inserate tabele cuprinzând seriile anuale aferente indicatorilor descriși. În varianta sa tipărită, volumul are atașat un CD care include, pe țări, seriile anuale și seriile lunare ale indicatorilor prezentați.

Incepând din luna decembrie 2014, lucrarea *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II* a devenit accesibilă cercetătorilor atât sub forma

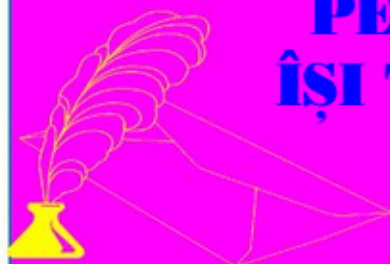
unui volum tipărit în cele mai bune condiții grafice, sub egida băncilor centrale din Austria, Bulgaria, Grecia și România, cât și prin intermediul paginilor web ale acestora, cărora li s-au alăturat cele din Albania și Serbia. ■

Între 1884-1889, Anghel Saligny a realizat primele silozuri din lume din beton armat, aflate și astăzi în portul Constanța

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

În perioada interbelică mulți români se simțeau în Europa ca la ei acasă. O dovedește și mănunchiul de scrisori din arhiva matematicianului Petre Sergescu, pus la dispoziția noastră cu deosebită bunăvoință de doamna Măriuca Craifaleanu, nepoata acestuia.

Liviu Rebreanu, care conducea Mișcarea literară, gazetă săptămânală de critică și informație literară, artistică și culturală, e bucuros de colaborarea matematicianului și a soției sale, Maria Kastarska (Magazin istoric, nr. 12/2013). Sextil Pușcariu îl roagă să anunțe, ca secretar, Asociația profesorilor universitari din Cluj că refuză președinția acesteia. Istoricul de artă George Oprescu îi comunică interesul ce are pentru achiziționarea unor cărți rare, ca și părerea că Traian Lalescu, lansat în politică, „a dat dracului cartea”. Fiind la Geneva, la Societatea Națiunilor, așteaptă conferințele lui Nicolae Iorga. Istoricul e pomenit, în postura de om politic, și într-o scrisoare a lui Petre Sergescu, cu „încăpățânarea sa de a nu se asculta decât pe el”. Joliot Curie i se adresează în franceză, traducerea ne aparține matematicianului român, rugându-l să facă o „machetă” a progreselor Franței în ceea ce privește matematica în ultimul secol. Materialul era necesar spre a fi prezentat la secția științifică a standului francez la expoziția internațională de la New York din 1939.

Doamna Ecaterina Iorga, soția profesorului, adresează, în aprilie 1940, o scrisoare prietenoasă soților Sergescu. În fine, Grigore Moisil, ca diplomat la Ankara, îi cere matematicianului să trimită bibliotecilor Institutelor de matematică din Istanbul și Ankara colecția revistelor române *Mathematica* și *Buletinul Politehnicii* din București acesta din urmă și pentru Universitatea tehnică turcă.

Cluj, mai 1940. Petre Sergescu într-un colț al bibliotecii sale din strada Berde nr. 3

Liviu Rebreanu către Petre Sergescu

București, 4 aprilie 1925

Stimate domnule Sergescu,

Am primit articolul pe care ai binevoit a mi-l lăsa și l-am dat imediat în lucru. Din cauza unor dificultăți de paginare însă am fost silit să-l amân

până acum. Va ieși negreșit în numărul ce vine.

Profit de ocazia aceasta pentru a te ruga să transmiți doamnei mulțumirile mele, atât pentru ceea ce ne-a dat, cât și pentru ceea ce sper că ne va mai da cât mai des.

Și-ți mulțumesc d-tale special pentru interesantul articol cu mișcarea matematică românească. Oricât ar fi de târziu

mulțumirile, te rog să crezi că sunt din toată inima.

Cu cele mai bune salutări,
al d-tale Liviu Rebreanu
Același către același

24 septembrie 1925, București

Transmite, te rog, scumpe d-le Sergescu, mulțumirile mele cele mai afectuoase d-nei

FĂURAR

10

1355. Are loc unul dintre cele mai sângeroase episoade din istoria Oxfordului, cunoscut ca răscoala din ziua Sfintei Scholastica. Începe cu o dispută nevinovată despre bere, într-o cârciumă din Oxford, între localnici și doi studenți, dar injurii din ce în ce mai dure provoacă ciocniri violente între locuitorii orașului și studenți. Ele durează două zile și fac aproape 100 de victime din ambele tabere. Disputa este soluționată printr-o chartă oficială, dreptatea fiind dată studenților. De atunci înainte, în fiecare an, la 10 februarie, orașenii sunt obligați să meargă la universitate cu capul descoperit și să plătească un penny pentru fiecare student ucis. Dar în 1825, primarul în funcție al Oxfordului refuză să mai organizeze această pedeapsă simbolică. Conflictul se va încheia în mod formal abia la comemorarea evenimentului din anul 1955. Atunci primarul a primit o diplomă onorifică din partea Universității, iar decanul Oxfordului a fost numit cetățean de onoare al orașului.

12

1924. Într-o sală de concerte din New York orchestra interpretează pentru prima oară *Rapsodia albastră* a compozitorului George Gershwin, de numai 26 de ani. Deși primise o educație muzicală tradițională, Gershwin se întorcea mereu în Harlem, pentru a asculta muzica americanilor de culoare. Sursa ritmului pentru această compoziție a fost muzicalitatea unui tren care mergea spre Boston. Gershwin povestește: „S-a întâmplat într-un tren, cu ritmurile sale metalice, cu trosnetul său zgomotos, adesea atât de stimulat pentru un compozitor întotdeauna aud muzica din miezul zgomotului... Și brusc am auzit chiar am văzut pe hârtie parcursul complet al *Rapsodiei*, de la început până la final. Am lucrat apoi la materialul tematic pe care îl aveam deja în minte și am încercat să concep compoziția ca un tot unitar. Am perceput-o ca pe un soi de caleidoscop muzical al Americii, al imensului nostru creuzet, al neînduplecatei noastre vigori naționale, al bluesului, al freamătului metropolitan. Când am ajuns la Boston, mi-era clară intriga piesei, care constituie substanța sa actuală.”

14

1776. Filosoful Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), autorul *Contractului social*, publicat în 1762 și care începe cu fraza memorabilă „Omul s-a născut liber, dar pretutindeni se găsește în lanțuri”, se duce la catedrala Notre Dame din Paris, cu intenția de a cere adăpost în sanctuar pentru manuscrisul său *Dialogues avec moi-même* (Dialoguri cu mine însumi), pe care dorea să-l așeze pe altarul central. În mod misterios însă, poarta către cor este încuiată. Pentru Rousseau, care suferă de mania persecuției – de fapt, de o formă de demență, pentru că vede dușmani personali peste tot –, întâmplarea este un lucru de-a dreptul sinistru. Face șase copii după manuscris și le încredințează unor persoane diferite. Una ajunge însă la o doamnă care va publica în 1780 lucrarea. La vremea aceea scriitorul nu mai era în viață. Dusese cu sine convingerea că mii de agenți erau pe urmele lui.

24

1945. Profesorul von Eicken, specialist ORL, îl operează pe Hitler la corzile vocale. Pacientului i s-a descoperit o fistulă, provocată de strigătele prea puternice. Intervenția se desfășoară fără complicații. Dar Führerul trebuie să tacă mai bine de o săptămână, altfel riscând să-și piardă total vocea. În bunker, aghiotanții îi prezintă rapoartele asupra evenimentelor de pe front, iar el scrie ordinele și indicațiile pe paginile blocnotesului personal.

26

1794. Christiansborg, un vechi palat din Copenhaga, este cuprins de flăcări. Construcția lui a început încă din secolul al XII-lea, regii care au trecut prin această reședință adăugând fiecare câte un element arhitectural insolit. La 1400, de exemplu, castelul a fost înconjurat de un perete de stânci de calcar, iar la 1700 pereții au cedat pe alocuri sub greutatea decorațiilor. Regele Christian al VI-lea (1730-1746) a inițiat reamenajarea palatului, însă două incendii succesive au transformat reședința regală într-o ruină barocă, în perpetuă reconstrucție.

Sextil Pușcariu cu nepoata sa, Magdalena Vulpe

Același către același

Dragă Sergescu,

Îți scriu în grabă, căci aş vrea să duc scrisoarea la poştă înainte de 8 ore, ca să plece astă seară. Îți mulțumesc de toate știrile ce-mi dai. Sper că neliniștea ta cu privire la nevastă-ta s-a calmat și că nu mai ai niciun motiv să fii îngrijorat.

În ce privește pe Lalescu, nu te mira. Am impresia că e un om care se cam teme de tine. Îți spun aceasta în mod confidențial și n-o mai repeta. El a fost luat de politică, e un vanitos care are nevoie de satisfacții imediate, a dat Dracului cartea, cum se zice în mod vulgar, și poate nu vede cu ochi buni pe cei care câștigă considerație pe calea aceasta. Eu de la început am fost ca să te duci la Cluj. Dacă nu e prea târziu, fă-o de acum încolo.

Restul scrisorii tale mi-a dat o în-doită impresie: de încredere în tine, ceea ce e un lucru excelent, și de mare nemulțumire pentru chestiile bănești. Și, desigur, motiv să te plângi, dar care sunt cei care să câștige destul azi? Între alte sacrificii ce a trebuit să facem este și acesta. Acum eu nu mă pot plânge, deși viața aici e enorm de scumpă. Dar după ce voi intra în țară mă aşteaptă aceeași soar-

tă. Deși aveam mai multe cheltuieli ca tine, eu ieșeam la cale cu 5.000 lei lunar. Poate că nici tu nu ești prea chibzuit în socoteli. Termin și mai sunt 5 minute până la 8. Cu multe salutări respectuoase la ai tăi și cu dragoste prietenească pentru tine, devotat G. Oprescu

La 7, 8 și 9 martie vine d. Iorga aici pentru conferințe la Universitate

Sextil Pușcariu către Petre Sergescu

[1927]

Domnule secretar,

Aflu că în ultima adunare generală a Asociației profesorilor universitari din Cluj, la care am fost împiedicat de a participa, am fost ales președinte al ei. Mulțumesc domnilor colegi pentru cinstea ce mi-au făcut-o și pentru încre-

derea ce mi-au arătat-o, dar îi rog să aleagă alt președinte căci starea sănătății nu-mi permite să-mi asum o nouă însărcinare pe lângă cele ce le am.

Te rog, iubite coleg, să convoci o adunare în care să dai citire acestei scrisori, pentru ca noul președinte să se poată ocupa fără întârziere de chestiunile de interes actual ale Asociației.

Cu expresia celei mai înalte stime,

Sextil Pușcariu

Petre Sergescu către Barbu Slușanschi

21 septembrie 1932
6, rue Blarnville [?]

Dragă Toto,

Sunt foarte întristat de scri-soarea ta din urmă. Situația materială ce vi s-a creat este pur și simplu dezgustătoare, față de meritele reale ce aveți în fața țarei. Trebuie însă să faceți tot posibilul ca cel puțin deocamdată să săriți hopul, chiar dacă nu în condiții mag-nifice. În locul vostru, aş căuta la Instrucție supliniri în în-vățăământ. Nu e „le Pérou“, dar totuși asigură existența. As-cultă-mă și treci pe la Minister cerând ceva, direct lui Gusti [Dimitrie, ministrul Instruc-țiunii în guvernul Al. Vaida-Voevod]. Cred că e un om de înțeleș și te va scoate din în-curcătură. Scrie-ne cât mai neîntârziat, ca să știm că v-ați aranjat.

Dar cu teza despre Grenier ce e? Ar trebui s-o susții cât mai repede.

Kasterska pentru frumosul și mult binevoitorul articol din *Nouvelles littéraires*. Voi [fi] fericit dacă voi avea ocazia să-i mulțumesc și personal, atât pentru bunăvoința ce mi-a dovedit mie, cât și pentru prețioasele servicii dezinteresate ce le face *Mișcării* prin interesantele și viile contribuții cu care ne onorează. Pentru simpatia ce o arată literaturii românești, scriitorii români o vor răsplăti-o printr-o primire din cele mai cordiale. Să fie sigură d-na Kasterska că aici va găsi, printre scriitorii români, numai prieteni buni care nu uită că au în d-sa, la Paris, o susținătoare generoasă. O așteptăm cu dragă inimă.

Îți mulțumesc și d-tale, scumpe d-le Sergescu, pentru toată bunăvoința ce mi-o porți și pentru care îți rămân recunoscător.

Complimentele mele devotate doamnei soției d-tale, iar d-tale o prietenească strângere de mână până la revedere, cu drag

Liviu Rebreanu

Același către același

Str. Popa Tatu 85 (fost 109)

Scumpe domnule Sergescu,

Într-adevăr n-am primit scrisoarea recomandată despre care-mi pomenesti, deși de la 4 august încoace am fost mereu în București. Dacă a fost recomandată poate s-ar putea reclama și poate i s-ar da de urmă. Ar fi într-adevăr păcat să se fi pierdut cu fotografiile de care și noi aici am avea mare nevoie. Ai văzut că, la convorbirea cu

Lefèvre, am fost silit să fac apel la talentul lui Marcel Iancu [1895-1984, pictor, grafician și arhitect israelian, originar din România, de unde a plecat în 1940; apropiat de mișcarea dadaistă] pentru că n-am putut găsi nicio fotografie.

Mai încapă vorbă că convorbirile de care vorbești vor fi primite cu entuziasm la *Mișcarea*? Ți-am spus, când am avut plăcerea să te văd, că Șoimaru [Tudor, 1898-1967, dramaturg, gazetar și prozator] mi-a făcut un anume număr de interviuri; mi se pare că ți-am dat și lista. Dintre acelea mai am vreo trei pe care le voi trece la timp. De altfel, dacă d-na Kasterska s-ar însărcina să-mi dea din când în când asemenea convorbiri, aş renunța cu totul la Șoimaru. El acum e în Belgia, de unde îmi va trimite câte ceva, iar de acolo zice că trece în Italia. Deci, repet, aş fi mai bucuros pentru a avea o unitate să pot considera pe d-na Kasterska drept singura și unica autorizată de a ne reprezenta față de toți scriitorii francezi. Totul este ca dânsa să primească sarcina aceasta... Același lucru ar fi și pentru literatura și scriitorii polonezi, ale căror interviuri vor onora deosebit revista noastră prin bunăvoința d-nei Kasterska.

Numerele reclamate, împreună cu cele pentru Martin du Gard [Roger, 1881-1958, scriitor francez], le trimit reco-

Liviu Rebreanu (stânga)

mandat, odată cu scrisoarea aceasta. Am luat măsuri să se scrie corect adresa d-voastră, încât sper să se primească de acum regulat revista.

Liviu Rebreanu

George Oprescu către Petre Sergescu (carte poștală, nedatată)

Dragă Sergescu, am primit cataloagele și scrisoarea ta. Îți mulțumesc. Mi-am închipuit că aveți dificultăți cu schimbul, lucru inevitabil, de altfel. Auzisem că toți bursierii vor fi nevoiți să se întoarcă, căci statul nu mai poate suporta cheltuielile. Pentru ofițeri, după cum sunt informat, s-ar fi dat ordin de întoarcere. Ce-mi scrii de Mișu mă face să-l compătimească grozav. Mare nenorocire a fost pe capul lui rana de la picior. Mai du-te pe la el când ești liber. Nu mi-ai explicat deslușit ce a zis Connard: îmi oprește ori nu colecția? Dacă da, atunci trebuie să-mi dea volumele de la început. De altfel aş vrea să iau și Flaubert și Maupassant. Nu pot însă să plătesc nimic cu schimbul actual. Ar trebui să aștepte până devine mai favorabil. Mai scrie-mi. Salutări lui Duci [?]. Ție, multă dragoste.

Al tău, G. Oprescu

*Frédéric Joliot Curie către
Petre Sergescu*

Ministerul Comerțului
Expoziția Internațională de
la New York 1939
Secția franceză
Secția științifică
Paris, 3 februarie 1939

Domnule Profesor,

În vederea pregătirii Expoziției Internaționale de la New York ce se va deschide în curând, v-aș fi foarte recunoscător dacă ați voi, dată fiind înalta dvs. competență în materie de istoria științelor, să vă prelunghiți cu câteva săptămâni șederea în Franța.

De fapt, vă cerem să ne faceți o machetă privitoare la progresele făcute de Franța, în domeniul matematicilor, în special în ultimul secol.

Vă mulțumim dinainte pentru colaborare și vă rugăm să primiți, domnule Profesor, expresia sentimentelor noastre distinse.

F. Joliot Curie. Premiul Nobel

Președintele Secției științifice

Domnului Sergescu, Profesor de Analiză la Universitatea din Cluj, România.

Ecaterina Iorga către Maria Kasterska Sergescu

București, 17 april 1940

Scumpă doamnă Sergescu,

Ce oameni buni sunteți și, tot așa, și prieteni buni! E lucru rar în ziua de azi. Norocul e că nu i s-a întâmplat nimica serios; a fost mai mult spaima. Dar despre această întâmplare putem vorbi când ne vom vedea. Deocamdată vă mulțumesc foarte mult de interesul ce ni-l arătați.

Am citit și eu cartea lui Rauschnig despre nebunul și asasinul cunoscut. Te dezgustă de bestia umană. Am și cartea lui Strasser, dar o voiu ceti la Văleni, unde ne ducem pe câteva zile. Soțul meu, în dezgustul lui față de indivizi, nici nu vrea să le răsfoiască măcar.

Pentru zilele frumoase de primăvară și sărbători, care vin, vă doresc aceiași mulțămire sufletească; dacă se mai poate să existe așa ceva!

Cu aceleași sentimente prietenești, dumneavoastră amândurora, de la noi.

Ecaterina N. Iorga

Ambasada Regală a României în Turcia

Ankara, 14 VI 1946

Mult stimat domnule profesor,

Vă scriu de aici ca să Vă transmit sentimentele mele cele mai bune și ca să Vă fac o rugămintă, pe care D-voastră, cel ce ați muncit atât pentru extinderea relațiilor culturale ale României cu celelalte țări, o veți înțelege.

V-aș ruga să fiți atât de bun și să aprobați a se trimite bibliotecilor Institutelor matematice din Istanbul și din Ankara câte o colecție, dacă e posibil completă, din *Mathematica*.

Teodorescu s-ar ocupa cu colectarea lor și cu trimiterea pachetului prin curierul Ministerului Afacerilor Străine. Rugându-Vă să transmiteți doamnei Kasterska respectuoasele mele sărutări de mâini,

Vă asigur de vechea și respectuoasa mea prietenie

Grigore C. Moisil

Pot să mă adresez tot D-Voastre pentru a vă face aceiași rugămintă relativ la *Buletinul Politehnicei din București*, care ar fi de asemeni util, dar în trei exemplare, al treilea pentru Universitatea Tehnică? ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

Traian Lalescu

Am văzut cu durere că ai părăsit pe Profesor. Nu știu dacă ai făcut bine. Personal, eu nu sunt ahtiat de politică și mă găsesc mult mai bine departe de toate meschinăriile. Dar, pe de altă parte, domnia corupților și a incapabililor poate duce țara la ruină și atunci toate eforturile noastre în orice alte domenii sunt zadarnice. Acest sentiment al apropierei dezastrului m-a condus să mă ocup, puțin de tot, și de „treburile publice“. Eu voi rămâne alături de Profesor, fără să-i cer nimic și fără să aștept mai ales nimic de la el. Poate însă că voi izbuti să-l desfac de clica de oameni de nimic care l-au compromis și pe care nu-i vede încă în adevărata valoare. Am de gând chiar să rup din timpul meu scurt și să scriu un „memoriu confidențial“ de vreo 30 de pagini cu părerile mele despre oamenii și împrejurările care au stat aproape de Profesor. În acest caz, al scrierii memoriului, voi atinge și cazul tău. Realmente,

nu văd în jurul lui oameni demni de încredere, iar pe de altă parte, încăpățânarea Profesorului de a nu se asculta decât pe el, crezând că poate ști și conduce tot, i-a făcut mult rău. Dar cel puțin el are imensa calitate de a avea o cinste de aur. Nimeni altul dintre ceilalți politicieni n-o are și de aceea rămân lângă el.

Tu-mi scrii că treci la Garda de Fier. Nu văd care ar fi viitorul ei constructiv. E o operă

de ațătare și de multă gălăgie, care poate deveni periculoasă în starea de azi a țării. Și apoi, șeful Gardei a ucis...

Nu văd la ce ți-ar folosi toate măririle în Gardă, afară de a fi ales în viitoarele alegeri, a te valorifica în Cameră și a trece altundeva. Personal, eu voi regreta totuși că inteligența și talentul tău nu vor sprijini pe Profesor într-o eventuală acțiune de purificare, dacă o va mai putea face, după guvernarea trecută.

Lăsând la o parte chestiile acestea, să-ți dau câteva vești despre noi.

Cum vezi, locuim tot în micul nostru apartament din Rue Blainville [?]. Viața la Paris s-a scumpit, câștigurile s-au micșorat, așa că perspectiva unui alt apartament se depărtează iar. Am

avut o vară grea, cu călduri insuportabile. De aceea, nu am părăsit aproape deloc camera și am lucrat câte 5-6 ore pe zi matematici, să recâștig ce am pierdut în cursul anului trecut și să compun o comunicare pentru congresul internațional de matematici din Zürich. Comunicarea, o simplificare a unor rezultate ale lui Montel (1923), Van Vleck (1925) și Breruncki [?] (1920) a avut succes la congres. Chiar după închiderea congresului am avut ecouri favorabile despre ea.

Congresul a avut loc de la 3 la 11 sept.[embrie]. Cu această ocazie am făcut, cu Chichi [doamna Kastarska], și o vizită a Elveției, pe care n-o văzusem până acum. E frumos, dar scump pentru punga noastră de români. Am vizitat Zürich, Rapperville [?], Lucerne, Berne, Fribourg, Lausanne și Gênevê. Cu altă ocazie, îți voi comunica impresiile din această călătorie.

Doresc să am curând vești de la voi. Chichi vă trimite cele mai bune salutări. Eu sărut mâinile coanei Geta, iar pe tine te îmbrățișez, Petrice Sergescu

Maria Kastarska
și Nicolae Iorga,
văzuți de Ar. Lochakov

Generalul Coandă și colonelul Christescu

sincopă, și anume colaborarea cu Marele Stat Major. Colaborarea între cele două structuri nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor, mai ales că informațiile obținute de D.P.S.G. din afara țării erau considerate, constant, nereale și neconcludente de conducerea Marelui Stat Major.

În vara anului 1916 D.P.S.G. a reușit să captureze mai multe documente ale unor cetățeni germani și austro-ungari – diplomați, oameni de afaceri, directori de firme –, care aveau misiuni de influență, propagandă, spionaj și terorism în România. Printre altele a fost descoperită o listă cu 200 de persoane din diverse medii (oameni politici, militari, moșieri, industriași, comercianți, intelectuali, jurnaliști) care se aflau în legătură cu agenții ai Puterilor Centrale. Lista a fost prezentată premierului Ionel

Brătianu și, deși niciun nume nu a fost făcut public, au apărut reacții. În noiembrie 1916 generalul Vasile Zottu, șeful Marelui Cartier General (M.C.G.), și maiorul Ionescu, subșef de stat major la Corpul 1 Armată, s-au sinucis. Alții au preferat să iasă discret din spațiul public, să plece din țară, de teama unor eventuale repercusiuni.

De la sfârșitul anului 1916, în pofida situației dificile a armatei române pe front, agenții de Siguranță detașați pe lângă marile unități cu sarcini informative/contrain-

formative și-au îndeplinit misiunile, oferind liderilor militari date extrem de utile.

Prin venirea Misiunii militare franceze conduse de generalul H.M. Berthelot, armata română aflată în refacere în Moldova a primit arme, echipamente, instructori și regulamente. Pentru eficientizarea acțiunilor informative/contrainformative s-a decis înființarea Secției Siguranței în cadrul M.C.G., condusă de Ion Panaitescu și încadrată cu personalul D.P.S.G., care să colaboreze cu Secția Informații, condusă de colonelul Nicolae Condeescu. Etapa a doua a fost înființarea unui birou de informații la toate comandamentele de ar-

mată, de corp de armată și la marile unități (divizii și brigăzi). Ofițeri tineri și capabili au fost selectați și școlarizați la M.C.G. în domeniul informativ/contrainformativ, primind apoi comanda acestor birouri. Un birou de informații era alcătuit din trei componente: 1) domeniul informativ, condus și coordonat de ofițerii militari de informații; 2) latura contrainformativă, de care se ocupau funcționarii de Siguranță; 3) paza, ordinea și justiția militară, în atribuțiile unui detașament de jandarmi condus de un ofițer licențiat în drept.

În stadiu de proiect

La 20 februarie 1917 generalul Constantin Prezan, șeful M.C.G., a aprobat „Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații”, care au fost adaptate după regulamentul similar din

Generalul Condeescu la Bacău, în 1930

MARILE CUARTIER GENERAL

Secția I-a

Biroul Informațiilor

ZIUA DE NAȘTERE A SERVICIULUI SECRET ROMÂN

INSTRUCȚIUNI

ASUPRA ORGANIZĂRII ȘI FUNCȚIONĂRII SERVICIULUI DE INFORMAȚIUNI.

I. Scop.

ALIN SPÂNU

Primul domnitor al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza, a înființat prima structură de profil din România – Secția a II-a Informații din Statul Major General al Armatei (12 noiembrie 1859). După abdicarea lui (10/11 februarie 1866), aceasta a fost desființată.

În timpul Războiului de Independență (1877-1878) domeniul informativ a alternat între pasiune și profesionalism, pe de o parte, și erori incredibile, cu consecințe grave pe câmpul de luptă (Magazin istoric, nr. 5/2013). Victoria finală a eclipsat lipsurile și eșecurile, iar cei vinovați au fost exonerati de răspunderi. Răscoalele țărănești din 1888 și 1907 au evidențiat lipsa unui aparat informativ care să obțină date despre nemulțumirile sociale, abuzurile administrației, astfel încât să poată fi anticipată o reacție socială violentă.

La 24 aprilie 1908 a luat ființă Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (D.P.S.G.), prima structură informativă/contrainformativă modernă a României. Prin efortul lui Ion (Iancu) Panaitescu, cel care a gândit înființarea și organizarea acestei structuri, la care s-a asociat și premierul Ion I.C. Brătianu, România a pus bazele unui serviciu de informații profesionist și competent. Directorul general Ion Panaitescu, care s-a aflat la conducere între 1908 și 1918, a adunat în jurul său oameni capabili, pe care i-a profesionalizat prin trimiterea la studii și schimburi de experiență în

străinătate. Au fost introduse metodele și mijloacele utilizate deja de alte servicii de informații: conspirativitatea funcționarilor, agenți acoperiți, infiltrarea în medii de interes din țară și străinătate, recrutarea sub steag străin etc. Agenții care acționau pe teritoriul național aveau ca indicative numere (de la 1 la 150), iar cei care își desfășurau activitatea în străinătate litere (A, B, C...). Activitatea desfășurată de D.P.S.G. a fost apreciată de beneficiarii legali (ministrii de Interne, premieri, rege), iar continuitatea conducerii a oferit stabilitate și încredere la nivelul funcționarilor.

Un general și un maior se sinucid

Izbucnirea Primului Război Mondial în vara anului 1914 a impus noi obiective informative la nivel național. D.P.S.G. s-a implicat în culegerea de date din afara țării, mai ales din statele vecine și combatante, dar și despre starea de spirit a populației autohtone față de intrarea României în conflict, de partea Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Imperiul Otoman) sau a Antantei (Anglia, Franța și Rusia). A existat, totuși, o

Ioan Țăranu (n. 1884, Focșani) se afla la finalul Războiului de Întregire la apogeul carierei. Din motive neclare a părăsit armata în 1921. A devenit, din 1927, profesor la Școlile Militare din Sibiu și Timișoara, unde a predat cursuri de informații și contrainformații până la finalul celui de Al Doilea Război Mondial. A avansat până la gradul de general în rezervă. A decedat în 1949 și se află înmormântat în Cimitirul Bellu.

mai sensibilă Serviciul Informațiunilor Secrete. În această calitate a lucrat, pe de o parte, ca să se țină la curent cu situația inamicului, cu organizarea lui, cu ordinea lui de bătaie, pentru ca prin mijloace indirecte să ne procure date asupra mișcărilor inamicului, asupra pregătirilor din spatele lui etc. Pentru ca să poată obține aceste date a trebuit să muncească zi și noapte pentru a recruta agenți, a-i instrui, a-i dota cu toate mijloacele și a-i azvârli în sectoarele ce ne interesa[u] din punct de vedere al pregătirilor vrăjmașe. Munca sa nu a fost fără de folos și mai ales s-a putut vedea aceasta în timpul luptelor din vara anului 1917 pe Siret, Mărășești, Oituz. Pentru a putea da mijloace agenților sub direcțiunea sa a organizat stațiunile de porumbei călători la Marele Cartier General și la Armate, s-a făcut antrenamentul lor etc. [...] Pentru a pune la adăpost secretul operațiunilor armatelor noastre, m-a ajutat la organizarea serviciului de contraspionaj. În această direcție, ca și cea de mai sus, în armata noastră

totul era de făcut, căci nu am avut în armată elemente pregătite pentru acest delicat serviciu“.

După încheierea păcii de la Buftea-București (24 aprilie/7 mai 1918), care a prevăzut, între altele, demobilizarea M.C.G. și a armatei, colonelul Condeescu a înaintat un raport, prin care a propus ca în organigrama Marelui Stat Major să se acorde o atenție sporită încadrării și organizării Secției Informațiilor, alcătuită din două birouri (Biroul 1 Informații și Biroul 2 Contrainformații), unde să fie încadrați ofițerii cu experiență și rezultate în domeniu. În plus, una dintre sarcinile importante ale structurii era cunoașterea cu exactitate a detașării personalului la alte unități sau domiciliul acestora, dacă erau demobilizați, în scopul rechemării, în cel mai scurt timp, la o nouă mobilizare.

La 2 mai 1918 generalul Constantin Christescu, șeful M.C.G., a aprobat raportul, iar la 12 iunie 1918, prin Ordinul de Zi nr. 191, a luat ființă Secția IV-a Informații. Maiorul

Ioan Țăranu din Secția Informații, specializat în activitatea contrainformativă, a fost însărcinat de Marele Stat Major, la jumătatea lunii iulie 1918, să organizeze serviciile de contrainformații la comandamentele militare în timp de război. Numărul total al agenților aflați în coordonarea directă a Secției Informații era de 78, dintre care 61 acționau pe teritoriul inamic, 13 se aflau în diferite misiuni, iar patru agenți acoperiți aveau „misiuni determinate și în curs de execuție“.

Voinescu intervine, Moruzov nu pleacă

La 28 aprilie 1918 maiorul Alexandru Bursan, care își desfășura activitatea în Statul Major al Armatei 1, având sarcini informative/contrainformative, a fost transferat la Biroul 2 Contrainformații, ca ajutor al maiorului Țăranu. În plus, a devenit și șeful sub-biroului Informații Secrete. Printr-o nouă organizare a Secției Informații, Biroul 2

armata franceză. Pentru prima dată în armata română a fost introdus un asemenea regulament clar și concis, cu capitole care arată scopul, organizarea și compunerea, atribuțiile și mijloacele, modul de efectuare a interogatoriului, analiza documentelor și a presei, precum și întocmirea buletinului de informații. De asemenea, aceste instrucțiuni conțin germenii de înființare a unei structuri acoperite, condusă direct de M.C.G. și intitulată Serviciul Secret: „Serviciul Secret este dirijat la Marele Cartier General de către un ofițer de stat major, care este șeful serviciului. Acest ofițer depinde direct de șeful Biroului de Informații, de la care primește instrucțiunile pentru serviciul său special. În atribuțiile ofițerului șef al serviciului de informații secrete la Marele Cartier General intră toate chestiunile serviciului de spionaj propriu-zis, cât și acele ale serviciului de contraspionaj în zona armatelor. Acest ofițer dispune pentru serviciul său de un personal special și de fonduri speciale puse la dispoziția sa de către șeful Biroului de Informații, cu aprobarea subșefului de Stat Major.

În fiecare Armată, serviciul informațiilor secrete (spionaj și contraspionaj) este dirijat, ca și la Marele Cartier General, de un ofițer de Stat Major (sau un ofițer de la trupă, format pentru acest serviciu) atașat la Biroul Informații din Statul Major [al Armatei respective. În principiu, atribuțiile ofițerilor de

Generalul Vasile Zottu

la Armate sunt, cu privire la spatele frontului inamic și în zona armatei proprii, aceleași ca ale șefului de serviciu de la Marele Cartier General. El dispune, de asemenea, pentru executarea serviciului de un personal special și de fonduri speciale, care îi sunt puse la dispoziție de către șeful Biroului de Informații, cu aprobarea șefului de Stat Major al Armatei respective. Șeful de Stat Major primește aceste fonduri de la Marele Cartier General.

Un serviciu al informațiilor secrete (S.S.) poate să fie

organizat pe anumite puncte ale teritoriului cu deosebire indicate, situate fie în zona Armatelor, fie în zona interioară; acest serviciu va fi atunci condus de către un ofițer desemnat special de către Biroul de Informații din Marele Cartier General, de care el va depinde direct; acest ofițer primește instrucțiuni tehnice de la serviciul informațiilor secrete (S.S.) din Marele Cartier General. El trebuie să dispună de personal și fonduri speciale.

Asupra organizării și funcționării în detaliu a acestui serviciu la Marele Cartier General, la Armate și în interior vor urma instrucțiuni speciale, care vor fi date la timp și personal-secretoare ofițerilor însărcinați cu conducerea serviciului informațiilor secrete, la Marele Cartier General, la Armate și pe anumite puncte ale teritoriului.

Dovada că acest organ se afla doar în stadiul de proiect este atenționarea că „vor urma instrucțiuni speciale” pentru organizarea și funcționarea acestei structuri.

Agenți acoperiți

Serviciul Secret sau Serviciul Informațiilor Secrete nu a luat ființă imediat din punct de vedere organizatoric, însă acțiunile specifice au fost delegate către maiorul Ioan Țăranu. Șeful Secției Informații, colonelul Condescu, îl nota astfel în foaia de apreciere pentru perioada 1917-1918: „În serviciul Biroului de Informații i s-a încredințat partea cea mai delicată și cea

**Gheorghe Mihail,
viitorul general
și șef al Marelui Stat Major**

A fost odată ca niciodată

„A FOST LĂSATĂ, SECOLUL!“

Dr. GEORGETA ROȘU

Imortalizată și de Ion Luca Caragiale în bijuteria teatrului românesc, farsa într-un act Conu Leonida față cu reacțiunea, prin celebra replică a coanei Efimița – „A fost Lăsată, secole!“ –, sărbătoarea Lă-

Sărbătoarea Cucilor, un carnaval cu măști

satei Secului anunță începutul Postului Mare (al Paștelui), perioadă în care trebuie „să ne întoarcem la pocăință și să ne curățăm simțirile și în acest chip să putem mânca mielul lui Dumnezeu“ (Triod).

Mai întâi se lasă sec de carne (sau „de clisă“, numită așa în Banat și Transilvania). Sărbătoare nocturnă, cu dată mobilă, Lăsată Secului de Carne e urmată de Săptămâna Albă („a brânzei“), păstrată în imaginarul popular și ca Săptămâna a Nebunilor, timp în care se mai permitea încheierea căsătoriilor de către persoane care rămăseseră văduve, de fetele care născuseră „copii din flori“ sau de către cei mai puțin norocoși dintre oameni, cei care aveau un handicap.

Săptămâna Brânzei se adăuga celor aproape opt săptămâni de post, rezultând nouă în total, de aici născându-se expresia populară adresată cuiva nedorit sau care aduce neplăceri: „Du-te nouă cu a brânzii...“ În această săptămână se mâncau legume și zarzavaturi, dar erau permise și laptele și derivatele sale: cașul, brânza, untul, urda etc. Erau foarte apreciate urzicile, deoarece mentalul popular acredita ideea că dacă le vor

mânca, oamenii vor fi ajutați să scape de purici... Tot în această săptămână era interzis spălatul părului, deoarece se credea că aducea îmbătrânirea rapidă și încărunțirea. Femeile care născuseră trebuia să meargă „cu iertăciunea“ la moașă. Pentru aceasta pregăteau un colac împletit sau pâine de casă, țineau post și mergeau acasă la moașă să-i ceară iertarea și-i sărutau mâna. Moașa, la rândul ei, le ospăta cu felurite mâncăruri de post.

Lăsată Secului era însoțită de petreceri la care se dansa zgomotos, cu strigături („hop-hop“) și sărituri, deoarece aveau să urmeze apoi opt săptămâni de interdicție la joc, atât cât ținea postul.

Gospodinele pregăteau tot felul de bucate. La Lăsată Secului de Carne ingredientul principal era carnea, gătită cu sos, la cuptor sau friptă. Numai piftia era interzisă, pentru că se credea că persoanele care o mâncau puteau să se îmbolnăvească de tremurici. La Lăsată Secului de Brânză

se coceau plăcinte de tot felul și scovergi, în care brânza era folosită din abundență.

Tot atunci se cereau iertăciunile. Vecinii își cereau iertare unii de la alții și se împăcau; în familie, cei mai tineri sărutau mâna celor mai în vârstă și-și cereau iertare pentru ce greșiseră peste an; finii mergeau la nași, „părinții spirituali“, „cu plocon“, le cereau iertare și le sărutau mâna. Era musai ca în ziua de Lăsată Secului de Brânză să se mănânce și un ou. (Se credea că persoanele care mâncau oul aveau să treacă mai ușor peste post și la fel de repede cât ai mânca un ou.)

Sărbătoarea era foarte importantă și trebuia ținută cu mare strictețe. Femeile nu aveau voie să facă niciun fel de treburi în casă sau gospodărie; era bine să te dai în leagăn, mai ales pentru copii, pentru a li se proteja sănătatea.

În Banat, în duminica de Lăsată Secului și în zilele de

Contrainformații a primit în subordine Serviciul de spionaj (maior Alexandru Bursan), compus din două subbirouri (Informații militare, condus de căpitan Nestorescu, și Informații generale și starea de spirit în exterior, condus de locotenent Turtureanu), care a coordonat agenții secrete, atașatii militari, ofițerii de legătură (agenți convenționali) și agenții benevoli. Al doilea era Serviciul de contraspionaj (maior Gheorghe Mihail, viitorul general și șef al Marelui Stat Major), organizat în trei subbirouri, care s-a ocupat cu măsurile preventive de contraspionaj și a reprezentat instituția la procesele de spionaj în calitate de expert.

La 25 martie 1920 maiorul Ioan Țăranu, șeful Biroului 2

Contrainformații, și maiorul Alexandru Bursan, șeful Serviciului Secret, au semnat un referat către conducerea Marelui Stat Major prin care au propus mobilizarea lui Mihail Moruzov la Biroul de Informații al Corpului 5 Armată. Aceștia îl cunoșteau din perioada Războiului de Întregire și au considerat că ar fi un câștig pentru Secția Informații să beneficieze de experiența și competența lui. Probabil că influența lui Romulus Voinescu, director general al D.P.S.G. (1920-1929), a fost mai mare, din moment ce, la 5 aprilie 1920, Ministerul de Război a comunicat Marelui Stat Major să renunțe „pentru moment” la angajarea șefului Serviciului de Siguranță din Dobrogea în cadrul armatei.

Din 1921, la conducerea Serviciului Secret a venit căpitanul Traian Roman, cel care trei ani mai târziu îi va lăsa locul lui Mihail Moruzov. Prin cei 16 ani în care s-a aflat la conducerea structurii, pe care a dezvoltat-o, a profesionalizat-o și a impus-o ca fiind cea mai eficientă structură de profil din România, Mihail Moruzov a ajuns să fie identificat cu înființarea Serviciului Secret și cu prima nominalizare în funcția de șef.

În realitate, înființarea Serviciului Secret a avut loc la 20 februarie 1917, fiind prevăzută în „Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații”, iar primii lideri ai structurii au fost maiorii Ioan Țăranu, Alexandru Bursan și căpitanul Traian Roman. ■

Alexandru Bursan (n. 1889, Giurgiu) a mai avut trei frați, toți cu destine ca-n filme. Ioan (Jacques) a intrat în afaceri, a plecat în Franța (1938) și a făcut o avere impresionantă (vilă la Nisa, conturi în bănci franceze, engleze și americane, acțiuni la firme franceze de distribuție a filmelor etc.). A decedat în iunie 1944.

Horățiu Bursan a fost ofițer de cavalerie până în 1938. Renunță la cariera militară și la prima nevastă pentru a se căsători cu o grecoaică, despre care se spunea că are o mare avere în Grecia. Pleacă definitiv în Grecia, în 1950, și a decedat acolo. Fiica din prima căsătorie nu va primi aprobarea autorităților să plece în Grecia și să revindică moștenirea tatălui ei.

Constantin Bursan este cel mai cunoscut dintre frați, el fiind indus-

Alexandru Bursan surprins de filajul Securității, în Piața Unirii, în anul 1962

triază, om politic (deputat P.N.L. de Hunedoara), un mecenat local, dar și agentul folosit de Eugen Cristescu, directorul Serviciului Special de Informații (1940-1944) pe relația România – Turcia. În 1950 a fost arestat, judecat și condamnat pentru spionaj la 25 de ani de închisoare. A decedat în ianuarie 1962, în spitalul penitenciar Văcărești.

Alexandru Bursan a părăsit armata în 1923 și a intrat în afaceri, care i-au mers bine. Nu a avut de suferit represalii în timpul regimului comunist, dar a pierdut averea și i s-a confiscat imobilul. I s-a permis să locuiască acolo în continuare, împreună cu alți chiriași. În 1970 organele de Securitate l-au convocat pentru a-i atrage atenția asupra nemulțumirilor exprimate public privind politica internă și externă a României. ■

Clio anunță

În numărul din noiembrie 2010 al revistei Magazin istoric anunțăm reluarea proiectului lui Virgil Căndea Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate, prin efortul unei echipe de cercetători de la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, coordonată de Ioana Feodorov, fiica eruditului cărturar. Iată că lucrarea se apropie de sfârșit: în anul 2014 colectivul editorial a trimis la tipar volumul al V-lea, lucrând în prezent la ultimul volum de referințe. Continuatoarea acestui vis al lui Virgil Căndea, doamna Ioana Feodorov, prezintă astăzi cititorilor noștri noul volum și planul de lucru până la finalizarea întregii serii.

„MĂRTURII ROMÂNEȘTI PESTE HOTARE“ VOLUMUL AL V-LEA DIN SERIA NOUĂ

IOANA FEODOROV

Proiectul noii serii a lucrării Mărturii românești peste hotare cuprinde două mari etape. În prima etapă – volumele I-III – colectivul editorial de la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei a reeditat materialul documentar publicat anterior de Virgil Căndea (vol. I, 1991 și vol. II, 1998, la Editura Enciclopedică, București), printr-o excelentă colaborare cu prietenul său, domnul director Marcel Popa. În etapa a doua – volumele IV-VI – au fost pregătite pentru tipar notele manuscrise păstrate în arhiva tatălui meu, care cuprind și material furnizat de numeroșii săi colaboratori, menționați în volumele din noua serie. Am semnalat în numărul 2/2013 al revistei Magazin istoric apariția, în același an, a volumului al IV-lea al noii serii, cuprinzând capitolele privitoare la Polonia, Portugalia și Rusia, editori coordonatori Ioana Feodorov și Andrei Timotin.

În anul 2014, – într-o nouă formulă editorială în co-editare, Editura Academiei Române și Editura „Istros“ a Muzeului Brăilei –, a fost publicat volumul al V-lea, care cuprinde capitolele privitoare la *Serbia, Siria, Slovacia, Slovenia, Spania, Statele Unite ale Americii, Suedia, Tunisia și Turcia*. Bucurându-ne de eforturile depuse de domnul Ionel Căndea, directorul Editurii „Istros“, pentru continuarea acestei noi serii a lucrării lui Virgil Căndea, precum și de competențele deosebite ale colectivului redacțional al

Editurii Academiei Române, am reușit să aducem la lumină noianul de informații strâns de tatăl meu cu pasiune și acribie, prin cercetări de o viață.

Dacă țările din apropierea României – Serbia, Slovacia și Slovenia – au fost cercetate în ultimul secol de istorici și cercetători renumiți (Emil Turdeanu, părintele Paul Mihail, Ioan Dimitrie Suciu, Mariana Iova, Mircea Măran etc.), care au furnizat date (mai mult sau mai puțin precise) privitoare la bunurile culturale românești păstrate acolo,

luni și marți, care o urmau (numite și Zilele Nebunilor), oamenii se costumau în haine vechi, zdrențuroase, și colindau pe la casele unde se țineau clăcile, făcând tot felul de scamatorii, stârnind râsul și buna dispoziție printre cei prezenți.

În Banat, ziua de marți se numea și „marțea vaselor“, zi în care gospodinele își spălau oalele și cratițele în care gătiseră până atunci „de dulce“ și le fierbeau în leșie, pentru a fi pregătite pentru postul care urma. Familiile „cu dare de mână“ își cumpărau vase noi pentru gătitul „în post“.

In Ilfov, la Brănești, luni după Lăsata Secului de Brânză, are loc unul dintre cele mai vechi obiceiuri tradiționale, Sărbătoarea Cucilor, un carnaval cu măști la care participă toată suflarea localității. Tradiție a bulgarilor din Brănești (sat mixt, locuit de români și de etnici bulgari) „cucii“ din Brănești joacă și se plimbă pe ulițele satului mascați, purtând tălângi în jurul taliei, lovindu-i pe trecători (sau pe cei care stau pe la porți și-i privesc) cu „pământul“, un fel de bici, cu o opincă în vârf.

„Bătaia“ cucilor este una rituală și protejează „victimele“ de boli și de duhurile necurate, sporind fertilitatea și bunăstarea. În timp, tradiția s-a estompat, rămânând doar obișnuința – „așa se face“ –, fiind uitată în mare parte semnificațiile originale ale costumei. Au rămas la aceleași cote

Zilele Nebunilor, cu haine vechi, zdrențuroase...

însă voia bună, distracția, imaginația pentru confecționarea măștilor, costumelor. În unele sate, în a patra săptămână din post, în ziua de miercuri, copiii participau la Număratul Ouălor, prilej cu care puneau câteva la păstrare, în bălegar, pentru a se întări și în felul acesta să poată să spargă cât mai multe dintre ouăle pe care le ciocneau în zilele de Paști (sau le puneau în leșie).

În Muntenia și Oltenia, marțea după Lăsata Secului (numită și Marțea Ciorilor) era ținută de gospodine cu sfințenie. Nu făceau niciun fel de treabă în casă sau gospodărie,

pentru ca semănăturile să nu le fie stricate de ciori, iar joia care urma („Joia furnicilor“) era ținută de femei pentru ca să nu le fie atacate casa și grădina de furnici. Coceau turte mici pe care le împărțeau copiilor și care erau mâncate în afara casei, pentru a nu cădea firimiturile pe jos și astfel să apară furnicile...

În prima sâmbătă din Postul Paștelui se ținea sărbătoarea Sfântului Toader, cel care „umbla pe cai albi, care dacă-i întâlnea pe oameni umblând noaptea îi călca-n picioare“. Se credea că Sfântul Toader avea un cal alb, nădrăvan, cu un corn în frunte. Mentalul popular acreditează ideea că ei nu beau și nu mâncau nimic tot anul și că de ziua sfântului se hrăneau cu păr de fată mare. Ca să nu-ți intre în casă caii Sfântului Toader trebuia ținute vasele întoarse cu gura în jos până la cântatul cocoșilor. În această zi feciorii se întreceau între ei călări, pentru a se vedea cine și-a îngrijit mai bine caii în timpul iernii.

... cu veselie și urări augurale

De Sân Toader caii erau tunși – li se tundeau coama, coada și părul de pe frunte –, iar femeile se spălau pe cap cu apă în care ținuseră fân din ieslea cailor, pentru a avea părul lung și mătăsoș ca al cailor lui Sân Toader. În Oltenia (Gorj) fetele își împleteau în cozi șuvițe de in și cânepă și cântau: „Toadere, Sân' Toadere,/ Dă-mi coșite capului/ Ca și coada calului“. ■

Artistul, la baza Coloanei fără de sfârșit, care simboliza legătura dintre cer și pământ

*„Am șlefuit materia
pentru a afla linia continuă.
Și când am constatat
că n-o pot afla, m-am oprit,
parcă cineva nevăzut
mi-a dat peste mâini“*

Constantin Brâncuși (Magazin istoric, nr. 7, 8/2012) a fost, înainte de toate, un om și, ca orice om, avea păreri, opinii și năzuințe. Copilăria, „cea mai fericită perioadă din viața sa“, i-a oferit prilejul să se bucure de lucrurile simple, să preia o parte din autenticitatea vieții țăranului român și să încerce să înțeleagă temeiurile pe care se bazează existența

umană. Moștenirea ancestrală și lecturile din Platon l-au făcut să înțeleagă că existența omului pendulează între două planuri – lumea sensibilă și cea suprasensibilă – și să caute esența lucrurilor dincolo de formele aparente ale materiei.

CONSTANTIN BRÂNCUȘI, LA CONFLUENȚA DINTRE DOUĂ LUMI

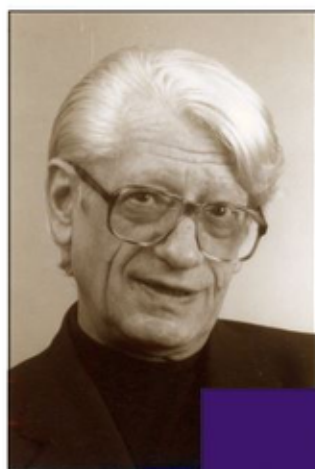
ALINA PETRESCU

Brâncuși s-a născut la 19 februarie (2 martie) 1876, la Hobița, fiind cel de-al șaselea copil al familiei lui Nicolae Brâncuși. Răzvrătit încă din copilărie, fuge pentru prima dată de acasă la vârsta de șapte ani (în 1883) și este găsit de mamă la Târgu-Jiu. Neliniștea sa dăinuie și în primii ani de școală primară în Peștișani, când abandonează școala, din cauza pedepsei primite pentru că scrijelise banca cu briceagul, și se angajează ca ucenic într-o prăvălie. După moartea tatălui, începe să frecventeze școala din Bră-

diceni pentru o scurtă perioadă. Fuge din nou de acasă și se angajează la boiangeria lui Ion Mosculescu, apoi la o prăvălie din Slatina, iar la 12 ani la birtul fraților Spirtaru și la „magazinul de mărfuri și coloniale“ al lui Ion Zamfirescu, din Craiova.

În copilărie, unul dintre jocurile preferate ale artistului era să sculpeze în lemn diferite forme decorate cu motive populare, inspirate din ornamentele de pe stâlpii și fațadele caselor. Contactul cu acest stil rustic, cu simplitatea și bunul gust al lumii țăranesti va lăsa urmări asupra

gândirii și a viziunii sale artistice. Primul obiect ieșit din mâinile sale, care l-a orientat spre cariera artistică, a fost o vioară de lemn realizată din materialele rămase în magazinul patronului său de la Craiova, Ion Zamfirescu. Văzând talentul băiatului, acesta l-a îndemnat să se înscrie la Școala de Arte și Meserii din Craiova. Acolo a învățat mecanica, tâmplăria, turnătoria, prelucrarea metalelor, rotăria și sculptura în lemn. Ca bursier, Brâncuși modelează bustul fondatorului școlii, Gheorghe Chițu. Neliniștea îl cuprinde din nou și, în vacanța

Siria era prea puțin cunoscută la noi sub acest aspect. Capitolul care îi este dedicat cuprinde atât notele adunate de Virgil Cândea în mai multe călătorii la Damasc,

Alep, Hama, Homs și Latakyye, cât și datele pe care le-am reunit prin lectura cataloagelor de biblioteci mănăstirești și episcopale publicate în ultimul deceniu. Cercetarea lor necesita, firește, competențele unui arabist: acesta a fost unul dintre motivele pentru care tatăl meu m-a îndemnat să urmez Secția de Arabă a Universității București.

Capitolul privitor la *Statele Unite ale Americii* cuprinde, de asemenea, numeroase note strânse de Virgil Cândea în călătoriile sale de cercetare la Washington, Chicago și mai ales la Boston, unde a identificat manuscrisul latin original al scrierii lui Dimitrie Cantemir *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*. Regăsind printr-o șansă rară copia, sub formă de microfilm, obținută de el în 1984 de la Houghton Library (Universitatea Harvard) – copie menționată în volumul prezentat aici, în nota referitoare la această piesă –, l-am donat în noiembrie 2014 Bibliotecii Academiei Române din București, pentru a da posibilitatea cercetătorilor cantemiriști din generația tânără să cerceteze îndeaproape această lucrare fundamentală a principelui moldav. Lucrarea inițiată de Virgil Cândea facilitează și încurajează acest tip de recuperare a patrimoniului românesc păstrat azi dincolo de granițele

țării prin copii ale manuscriselor și cărților valoroase, aduse în biblioteci de la noi.

În anul dedicat de Patriarhia Română comemorării Sfinților Martiri Brâncoveni, apariția unei lucrări care cuprinde descrieri detaliate și surse bibliografice privitoare la urmele brâncovenești din Turcia, îndeosebi de la Istanbul, dobândește o valoare aparte. Istoricul – dar și turistul român curios – poate lesne afla în ce locuri din vechile ținuturi ale Imperiului Otoman sunt păstrate mărturii ale munificenței marelui domn Constantin Brâncoveanu, în completarea listei pe care o oferă volumele anterioare cu privire la daniile bogate ale domnilor români către așezăminte din Grecia (vol. II) și din Țara Sfântă (vol. III, *Israel*). Între altele, capitolul *Turcia* a fost îmbogățit cu descrieri publicate în lucrările recente ale prof. Mihai Maxim, neobosit cercetător în arhivele otomane. Echipa editorială, alcătuită din Andrei Pippidi, Ioana Feodorov, Andrei Timotin, Mihai Țipău, Daniel Cain, Anca Popescu și Iuliana Deac, a adăugat, ca și în volumele I-IV, un bogat material cules din lucrări recente privitoare la piese românești expuse sau doar conservate în instituții de cultură străine.

Ca o noutate, volumul al V-lea poate fi achiziționat fie de la standul Editurii Academiei Române (Casa Academiei, Calea 13 Septembrie nr. 13, et. 1), fie prin poștă, accesând site-ul Editurii „Istros” a Muzeului Brăilei și descărcând „Catalogul de publicații”, care cuprinde la final detalii despre comandă.

Collectivul editorial, alcătuit, pentru volumul al VI-lea, din Andrei Pippidi, Ioana Feodorov, Andrei Timotin, Mihai Țipău, Elena Siupiur și Iuliana Deac, lucrează în continuare la finalizarea acestuia. El cuprinde ultimele țări dintre cele 52 pe care Virgil Cândea le-a avut în vedere: *Ucraina, Ungaria, Vatican și Venezuela*. Cel din urmă volum (VII) va conține *Indicele* întregii serii și *Addenda et corrigenda* – o secțiune care va prezenta informații și surse noi, publicate după apariția lucrării ori primite de la cititori care, din dorința de a face cunoscută creativitatea românească, ne-au comunicat date despre piese neincluse în vol. I-VI ale noii serii. ■

șir de capodopere care se evidențiază prin încercarea artistului de a dezveli formele din materia brută, de a le sintetiza și de a le epura până la obținerea *esenței* acestora.

Brâncuși revine pentru scurt timp în România, unde expune mai multe sculpturi la expozițiile „Tinerimii artistice”. De remarcat sunt *Somnul* (cumpărată de colecționarul Anastasie Simu), *Bustul lui Nicolae Dărăscu* (cumpărată de Ministerul Instrucțiunii Publice), *Danaiida*, *Cumințenia Pământului* (cumpărată de inginerul Romașcu). Până în 1914, va expune la mai multe expoziții la București și Paris lucrările *Pasărea măiastră*, *Muza adormită* și *Domnișoara Pogany*.

În 1914, Brâncuși organizează o primă expoziție în America (New York). Este

apreciat de criticii de artă și reușește să vândă numeroase lucrări. Un insucces înregistrează însă în România, unde i se respinge lucrarea comandată, anul anterior, pentru monumentul dedicat lui Spiru Haret. Lucrarea, denumită ulterior *Fântâna lui Narcis*, va decora atelierul artistului din Paris.

Începând cu 1915, își croiește propriul demers artistic, bazat pe tendința de sintetizare și esențializare a formelor. Primele lucrări în lemn (*Cariatide*, *Fiul risipitor*) datează din această perioadă și vor fi urmate, până în 1940, de alte căutări ale formelor pure (*Pasărea văzduhului*, *Prometeu*, *Capete de copii*, *Principesa X*, *Muza adormită*, *Ovoidul*, *Măiastra* etc.)

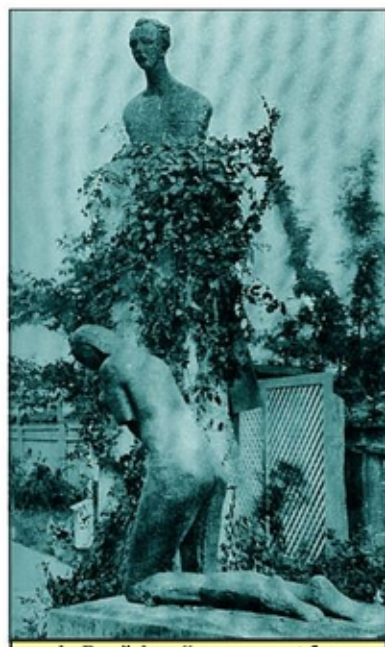
Singurul monument de anvergură datorat de Brâncuși românilor, ansamblul de la Târgu-Jiu, construit în anii 1937-1938, la solicitarea Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, cuprinde trei monumente dispuse pe aceeași axă: *Masa tăcerii*, *Poarta sărutului* și *Coloana fără de sfârșit*. Traseul propus de artist ne poartă pașii, în memoria gorjenilor morți în Primul Război Mondial, într-o călătorie între viață și moarte, între ființă și ne-ființă, între sensibil și suprasensibil. Monumentul, asemenea columnelor sau arcelor de triumf antice, este unul omagial. Ștefan Georgescu Gorjan își amintea că, într-o conversație din anii re-

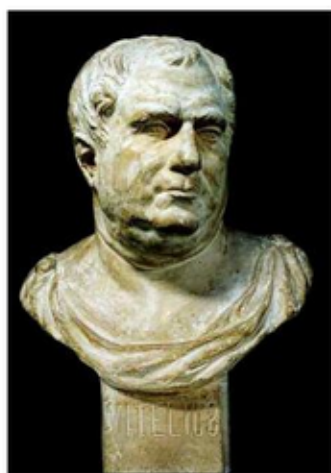
„Ecorșeul”, folosit la lecțiile de anatomie...

alizării ansamblului, Brâncuși spunea: „Hai să stăm la masa flămânților”, adică masa țărânilor care au trudit și, osteniți, caută refugiu în sânul familiei. Coloana reprezenta legătura dintre cer și pământ, forma circulară a mesei devine simbolul transformării, iar scaunele, în formă de clepsidră, semnifică trecerea timpului.

Spre sfârșitul vieții, arta devine acea hrană spirituală de care nu se poate lipsi, iar „genialitatea” lui Brâncuși se datorează modului în care acesta s-a format la confluența dintre două lumi: prima, în care a copilărit și care l-a inspirat, și cea de-a doua, care l-a format ca artist, l-a găzduit și l-a urcat pe piedestalul pe care stă și astăzi. ■

... și „Rugăciune”, monument funerar închinat actorului Petre Țăneanu

„Bustul lui Vitellius“, sculptură premiată, realizată în studenție

de vară a anului 1897, călătorește la Viena, unde se angajează în secția finisare artistică a unei fabrici de mobilă.

In anul următor, se înscrie la Școala Națională de Arte Frumoase din București. Încă din primii ani de studenție realizează sculpturi remarcate și premiate: *Bustul lui Vitellius*, recompensat cu o mențiune onorabilă, *Capul lui Laocoon*, cu o medalie de bronz, și *Studiu*, medaliat, în 1901, cu argint. Cea mai reprezentativă lucrare din această perioadă este *Ecorșeul*. La realizarea acesteia, el lucrează, împreună cu doctorul Dimitrie Gerota, timp de doi ani (1901-1902) și reușește să redea cu o precizie aproape chirurgicală toate detaliile anatomice ale corpului uman. Din punct de vedere științific, *Ecorșeul* va fi folosit la lecțiile de anatomie ale școlilor românești de medicină, iar din punct de vedere artistic va fi medaliat cu bronz și va participa, prin intermediul fotografiei sale,

la expoziția lui Marcel Duchamp de la Galeria Brummer din New York. Tot în această perioadă de formare, Brâncuși primește comanda primului și unicului său monument public din București, *Bustul lui Carol Davila* (Spitalul Militar).

Din punct de vedere material, trece printr-o perioadă dificilă: vinde casa părintească de la Hobița, spală vase în câteva restaurante, cântă la Biserica Mavrogheni și își vinde operele pentru a supraviețui.

Entuziasmul artiștilor avangardiști, din România și de pretutindeni, pentru sculptura lui Auguste Rodin îl va face pe Brâncuși, în 1904, să plece la Paris pe jos. Lipsit de mijloace financiare, rămâne, pentru scurt timp, la Budapesta și la Viena, apoi la München, unde practică meseria de infirmier și frecventează cursurile Academiei Regale de Belle Arte. Călătorește prin Rorschach, Zürich și Basel. Aici se îmbolnăvește în urma unei ploi torențiale și este internat la un spital patronat de biserică, pentru care realizează un *Crucifix*. Străbate Alsacia și, de la Langres, ia trenul spre Paris.

Odată ajuns în capitala Franței, a locuit, la început, în casa din Cité Condorcet nr. 9, în mansarda din Place de la Bourse nr. 10 și, din 1905, s-a mutat în mansarda din Place Dauphine nr. 16, unde locuia pictorul Theodor Pallady și protectorul său, consilierul de stat Louis Herbet. Pentru a se întreține lucrează la taverna „Moilard“ și ca paraclicer la biserica românească din Paris. Ministerul Instruc-

țiunii Publice din București îi acordă „din fondul Răducanu-Simonide“ o bursă de 600 lei, pentru a-și continua studiile. Cu sprijinul lui Louis Herbet, a fost primit în atelierul sculptorului Ernest Dubois. Mai târziu, este admis la prestigioasa École Nationale Supérieure des Beaux-Arts, unde lucrează în atelierul lui Antonin Mercié. Comunitatea franceză, foarte receptivă față de nou, îi oferă toate condițiile să se formeze ca artist și îl asimilează cu ușurință.

Împlinind 30 de ani, Brâncuși a trebuit să părăsească celebra școală pariziană. Căutându-și propriul drum, artistul dă câteva probe și este acceptat în atelierul celebrului sculptor francez Auguste Rodin. Refuză însă, considerând că, lângă un artist celebru, nu poți să evoluezi și pleacă rostind celebra sintagmă: „La umbra marilor copaci nu crește nimic, decât iarbă.“

Incepând cu anii 1906-1907, Brâncuși obține tot mai multe succese pe plan artistic: expune la Societatea Națională de Arte Frumoase și la Salonul Toamnei din Paris. Închiriază un spațiu pe strada Montparnasse, unde-și amenajează atelierul și realizează *Sărutul*. Tot acum, primește comanda pentru un monument funerar, închinat actorului Petre Țănescu, în „Cimitirul Dumbrava“ din Buzău, și începe să lucreze la celebra sculptură *Rugăciune*. Unică prin simplitatea și austeritatea ei, *Rugăciunea* este prima lucrare – dintr-un lung

părăseau Atena, iar trupele britanice ajungeau în capitala Greciei abia peste cinci zile. Dacă ar fi primit sprijinul Moscovei, comuniștii ar fi putut prelua puterea, aprecia Hugh Seton-Watson, ofițer SOE, apoi MI6, specialist în problema Balcanilor. Și totuși, la 11 noiembrie 1944 premierul britanic Winston Churchill îi scria ministrului său de Externe, Anthony Eden, că se aștepta la confruntări armate în Grecia. Cum a fost posibil și care a fost rolul serviciului de spionaj britanic?

Exista o profundă neîncredere că sovieticii își vor respecta cuvântul. La rândul lor, și occidentalii au acționat, până la un punct, încercând să submineze prezența sovietică în țările din estul Europei. Statele Unite, deși nu au recunoscut niciodată oficial consecințele acordului de procentaj, nu puteau să ignore poziția geostrategică obținută de U.R.S.S. la sfârșitul războiului.

Încălcarea sferelor de influență putea genera în orice clipă un nou război, acum între foștii aliați, pe care nimeni nu îl dorea, mai ales că din deceniul al cincilea el se putea transforma într-un cataclism nuclear.

În plus, în Grecia exista o profundă sciziune în societate. Ignorând realitățile și opiniile unor ofițeri de informații de pe teren, *establishmentul* britanic a decis că garanția cea mai sigură că țara nu va ajunge sub regim comunist o constituia readucerea regelui George al II-lea. Dar regele era urât nu numai de comuniști, ci și de foarte mulți reprezentanți ai dreptei. El se compromisese înainte de război, când sprijinise regimul fascist condus de Metaxas. În primăvara anului 1943, șeful misiunii SOE în Grecia, brigadierul Eddie Myers, a avertizat că avea să urmeze un război civil dacă regele se reîntorcea fără ca măcar să

se organizeze un plebiscit. Londra i-a ignorat avertismentele, mai mult chiar l-a îndepărtat. MI6 s-a amestecat peste SOE, care avea responsabilitatea coordonării mișcărilor de rezistență națională, sprijinind ideea revenirii regelui, mai ales prin David Balfour, un excelent lingvist, care a călătorit prin Grecia deghizat în preot ortodox. Un alt ofițer al MI6, maiorul Frank MacAskie, specialist în dezinformare în cadrul centrului de la Cairo, l-a asigurat pe ziaristul american Cyrus Sulzberger că regele se va întoarce și până atunci arhiepiscopul Damaskinos urma să fie regent. Aproape imediat a izbucnit conflictul dintre mișcarea de

rezistență de stânga (ELAS) și cea de dreapta (EDES).

Mișcarea de rezistență contra germanilor condusă de comuniști era cu mult mai puternică decât cea de dreapta. În plus, mulți reprezentanți ai dreptei considerau pericolul comunist mai mare decât

Cyrus Sulzberger îi ia un interviu lui Nicolae Ceaușescu

cel german și erau dispuși la o colaborare cu germanii contra comuniștilor. Nici măcar britanicii nu știau în acel moment că șeful militar al rezistenței de dreapta, Zervas, făcuse o înțelegere secretă cu germanii încă din noiembrie 1943. Abia în februarie 1944 au reușit britanicii să impună un armistițiu între cele două grupări, încât să se concentreze pe lupta cu ocupantul german, nu pe răfuielele dintre ele.

Seful guvernului grec în exil, Papandreu, a încercat, după izgonirea germanilor din Grecia, să negocieze o demobilizare în paralel a forțelor armate ale dreptei și ale stângii, dar britanicii nu i-au permis acest lucru.

La 3 decembrie la Atena s-au produs ciocniri între militanții celor două grupări, iar poliția a deschis focul. Peste două zile, Churchill i-a

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Când Dumnezeu nu a mai fost englez ● De ce n-au cucerit comuniștii puterea la Atena ● Stalin, om de cuvânt ● Ce pățești când dai avertismente care deranjează ● Un lingvist deghizat în preot ortodox ● Ambasadorul american la Atena își schimbă punctul de vedere ● Mai mulți colaboratori ai naziștilor la putere, decât membri ai rezistenței ● Etajul doi îi salvează pe cei vânați de etajul unu

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Într-o discuție purtată la sfârșitul anului 1949 cu ziaristul american Cyrus Sulzberger – membru al familiei care deținea ziarul The New York Times, al cărui principal corespondent în străinătate a fost în deceniile patru și cinci ale secolului trecut, agent CIA, a și publicat odată o informare primită de la agenție, sub semnătura sa –, Julian Amery – membru al grupului „mușchetarilor”, cei trei britanici care au dirijat activitatea grupurilor de rezistență albaneze contra regimului comunist – definea politica externă britanică de după Al Doilea Război Mondial ca fiind fundamentată „pe două principii: Dumnezeu este englez și drumul către India trebuie menținut deschis”. De fapt, Dumnezeu începuse deja să fie jumătate american, jumătate sovietic.

Încă din ultimii ani ai războiului, britanicii, deci și MI6, făcuseră tot ce le stătea în putință să împiedice instalarea unor regimuri comuniste în țările balcanice care aveau litoral la Marea Mediterană. Au reușit, nu fără dificultăți, exact în proporția stabilită pe șervețel, de Churchill și Stalin, la 9 octombrie 1944, la Moscova. După care, în locul lor s-au instalat americanii.

Potrivit acordului de procentaj, războiul civil din Grecia nu trebuia să aibă loc. Occidentul avea o cotă de influență de 90%, iar sovieticii de doar 10%, adică exact invers ca în România. Sovieticii își rezervaseră în România o cotă de influență mai mare ca în

Bulgaria, unde cota lor ajungea la doar 75%. Stalin și-a respectat angajamentul în Grecia și, drept urmare, șeful misiunii sovietice în această țară, colonelul Popov, le-a cerut comuniștilor greci să accepte orice cerere din partea guvernului. La 18 octombrie 1944, germanii

La sfârșitul anului 1947, sprijinul financiar și militar american făcuse ca rolul Marii Britanii în Grecia să treacă în plan secund. Deși un raport al CIA din mai 1948 informa că Moscova nu își dorea o victorie a comuniștilor în Grecia, iar informațiile MI6 arătau că bulgarii nu mai acordau sprijin rezistenței comuniste, factorii politici încă nu credeau în asemenea informații. Prăbușirea rezistenței comuniste în Grecia s-a datorat și dorinței Moscovei să se ajungă la o soluție, pentru că apăruse, la sfârșitul lunii iunie, problema Tito, în Iugoslavia. În octombrie 1949, comuniștii greci abandonau lupta.

Serviciile britanice, în primul rând SOE și MI6, s-au implicat, încă din vremea războiului, și în alte două țări din Balcani: Iugoslavia și Albania.

În Iugoslavia, l-au susținut inițial pe cetnicul Mihailovici. Treptat însă, britanicii au fost siliți să accepte că mișcarea de partizani condusă de Tito era mult mai puternică. La fel ca în Grecia, britanicii au fost nevoiți să navigheze între forțele de dreapta, gata să colaboreze cu ocupantul german contra comuniștilor, și partizanii comuniști, adversari ireductibili ai lui Hitler. După război, deși se angajaseră să retrimită în Iugoslavia criminalii de război, și britanicii și americanii au găsit tocmai în rândurile acestora cei mai fideli colaboratori în încercarea de a obține informații din interiorul Iugoslaviei, stârnind neîncrederea lui Tito. S-a ajuns la situații paradoxale, precum cea de care s-a lovit un ofițer american de contrainformații, William

Gowen. El fusese însărcinat – aflăm din cartea lui Stephen Dorril, *MI6. Inside the covert world of Her Majesty's Secret Intelligence Service* (MI6. În interiorul lumii ascunse a Serviciului secret de Informații al Majestății Sale) – să investigheze legăturile dintre Vatican și rețelele care îi ajutau, mai ales pe ustașii catolici, să scape de judecata pentru crimele de război. I-a împărtășit informațiile obți-

nute unui vecin de la etajul doi al clădirii din Roma unde își avea sediul – structura lui Gowen ocupa etajul unu –, ofițer al OSS, pe nume James Angleton. Gowen nu știa însă că viitorul șef al contrainformațiilor din CIA lucra, alături de ofițeri din MI6, tocmai la ascunderea și folosirea contra lui Tito a celor pe

care colegii de la etajul unu îi vâna.

(Va urma)

Demonstrație a comuniștilor pe străzile Atenei

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13.15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

cerut comandantului trupelor britanice din Grecia să acționeze cu toată energia, precizând că ar fi fost foarte bine dacă reușea să controleze situația fără vărsare de sânge, dar dacă situația o impunea, trebuia să o facă și cu vărsare de sânge. Abia la 10 ianuarie 1945 s-a reușit încheierea unui armistițiu, iar peste două zile s-a semnat un acord cu guvernul care prevedea organizarea unui plebiscit, dezarmarea forțelor ELAS și amnistie pentru crimele politice.

Trupelor britanice au început să strângă armele predate de ELAS, fiind însoțite de unități militare ale dreptei. Cu complicitatea britanicilor, acestea au comis numeroase agresiuni împotriva militanților ELAS. La 24 august, ziarul *The Times* informa că exista o serioasă deteriorare a securității în Grecia, unde bande înarmate terorizau populația. Britanicii nu au făcut efortul de a contracara impresia generală că aceste acțiuni se bucurau de sprijinul lor. Ofițerii MI6 erau implicați în aceste acțiuni, care păreau scăpa de sub controlul lui Foreign Office. Britanicii se temeau că dacă le permiteau celor de stânga să obțină succese, Stalin ar fi putut fi tentat să nu mai respecte acordul de procentaj. De fapt, dacă facem o paralelă cu ce se întâmpla atunci în România, de exemplu, observăm o situație în oglindă. În august 1945 regele Mihai declanșea greva regală, refuzând să mai contrasemneze decretele guvernului dr. Petru Groza, la 8 noiembrie avea loc demonstrația din fața Palatului Regal, încheiată cu ciocniri violente între demonstrații de dreapta și forțele de șoc ale comuniștilor. Subtilitățile acestor legături rămân să fie

dezvăluite, poate, când accesul la documente de arhivă încă nedeclassificate va fi posibil. Dacă aceste legături au fost vreodată consemnate în documente scrise.

Teroarea dezlănțuită de dreapta și lipsa unor măsuri pentru refacerea economiei au dus la declanșarea celei de a treia runde a războiului civil din Grecia, în vara lui 1946. În mod straniu, în toamna lui 1946 s-a schimbat și atitudinea americanilor. Imediat după război, aceștia consideraseră că britanicii dispuneau de cele mai bune informații pentru spațiul grec. Din 1946, reușiseră să își creeze propriile rețele și deja aveau o altă orientare în problema Greciei, considerând abordarea britanică greșită. Și deodată, în ciuda informațiilor corecte de care dispunea, ambasadorul american la Atena a telegrafiat Departamentul de Stat, afirmând că sovieticii erau vinovați de deteriorarea situației politice din Grecia, pentru că sprijineau masiv rezistența comunistă. Au existat zvonuri că ambasadorul american și-ar fi schimbat punctul de vedere după ce viața soției sale fusese salvată de doctorii militari britanici.

*George al II-lea și Elisabeta;
soția sa era fiica regelui Ferdinand
și a reginei Maria*

La 1 septembrie 1946, într-un climat de violență, a avut loc referendumul, care a decis cu 69% revenirea regelui pe tron. Ministru al Ordinii Publice a ajuns Zervas. Un document consemna că după un an și jumătate de activitate a misiunilor militare și de poliție britanice, Grecia ajunsese a doua țară din Europa, după Spania, în care se aflau la putere mai mulți simpatizanți și colaboratori ai naziștilor, decât membri ai rezistenței.

unde vine. Fără gps, mai greu...

După numeroase încercări și experimentări, și-a făcut apariția auto-sifonul. Acesta permite realizarea sifonului la domiciliu. Se umple sticla cu apă la temperatura dorită, se montează unul dintre cele 10 cartușe cu acid și sifonul este gata. Prețul unei sticle este de 82 lei, iar al casetei cu 10 cartușe de acid de 54 lei. Casetă cu cele 10 cartușe se poate preschimba doar la anumite centre de umplere a sifoanelor.

În schimb, o cumpărătoare a plătit 12,25 lei pentru o cutie de carne de vită în suc propriu, produsă de Fabrica de conserve „Buftea”, și când a deschis-o acasă, a găsit... foi de viță! La magazin i s-a refuzat înlocuirea produsului și condica de reclamații și sugestii i-a fost dată cu mare greutate. O altă cumpărătoare se plânge că la scurt timp după pornire, mașina de spălat „Alba-Lux 2” a cedat. Specialistul venit să o repare nici nu are nevoie de explicații: știe că s-au rupt paletetele. Motivul: câteva piese de rezervă sunt introduse de producător în bazinul storcătorului. Cum vânzătorul nu îl avertizează pe cumpărător, accidentele sunt frecvente. Soluția ar fi simplă: piesele de rezervă să fie introduse într-un plic din material plastic, să fie puse la vedere și cumpărătorului să i se explice rostul lor și, astfel, să nu le mai lase în bazinul storcătorului când îl pornește.

Valentin Silvestru scrie despre obsesia băutură răcoritoare, singura pe care o poți găsi la bufetele din foaierele sălilor de spectacol. Este vorba despre citronadă, un „lichid livid și tulbure, tras în sticle cu dop de hârtie pentru uzul rapid al pauzelor”.

La jumătatea lunii februarie s-a deschis în Capitală, în Pasajul Vic-

Victor Rebengiuc și Leopoldina Bălănuță,
pe scena Teatrului Mic,
în piesa Doi pe un balansoar,
fotografie de Hedy Löffler

iară, iluminatul este asigurat de o lampă cu petrol, iar încălzirea se face cu același combustibil. S-au instalat între timp asemenea chioscuri și în Piața Universității, pe Bulevardul Nicolae Bălcescu, în fața restaurantului „Dunărea”, pe Șoseaua Ștefan cel Mare; toate au aceeași suferință. Motivul: Poșta a trimis târziu solicitarea către I.D.E.B. pentru branșarea lor la rețeaua electrică, iar I.D.E.B. nu s-a grăbit deloc.

Un sfat pentru gospodine: pentru a evita lipirea amidonului din rufe scrobite de talpa fierului de călcat, când este încins, talpa se freacă, după răcirea aparatului, cu praf de cretă sau cu sare fină de bucătărie, apoi se lustruiește cu o cârpă moale, după care se poate începe călcarea.

Restaurantul „Berlin” servește în fiecare zi, la dejun, meniu pensiune compus din două feluri și desert, exclusiv pâinea la preț de 11,50 lei, fără desert 10 lei.

Directorul Editurii Științifice, Gheorghe Constantinescu, enumeră câteva dintre viitoarele apariții. Reținem din domeniul istoriei: *Dacii*

Imagine din magazinul „Adam”

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Frumos și minunat este viitorul care stă în fața țării și a poporului nostru. Pentru înfăptuirea acestui viitor vă invit să ridicăm paharul și vă adresez tradiționala urare La Mulți Ani!“. Gheorghe Gheorghiu-Dej probabil nu o știa în acel moment, dar era ultimul lui discurs de Anul Nou. Apare foarte rar în ziarele din aceste luni: la 15 ianuarie pleca spre Varșovia, în fruntea delegației R.P. Română care a participat la lucrările Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia; apoi doar o știre, fără fotografie, din 9 februarie, când, alături de Ion Gheorghe Maurer, îl primește pe Valéry Giscard d'Estaing, ministrul Finanțelor și Afacerilor Economice din Franța.

Viața politică este dominată de „campania electorală“. Urmău alegerile pentru Marea Adunare Națională, pentru sfaturile populare orașenești și comunale. Pri-lej pentru a scoate în evidență realizările regimului. Marin Preda publică în *Scânteia* un reportaj realizat într-o fabrică de pantofi din Capitală, pe care îl începe astfel: „Dacă s-ar face o statistică să se afle care dintre categoriile profesionale se bucură de mai multă stimă din partea opiniei publice din țara noastră, cred că n-am fi surprinși dacă am afla că în general minerii și siderurgiștii ar ocupa locul întâi, fiindcă într-adevăr se pare că aceste două profesii nu sunt numai spectaculoase și importante, ci și, în ciuda mecanizării continue, dintre cele mai grele. De aceea li s-au închinat minerilor și oțelurilor atâtea cântece și versuri și au fost și continuă să fie și acum obiectul atenției filmelor de actualități și al informațiilor de presă și reportericești. Pentru omul obișnuit, faptul n-ar putea fi atât de natural dacă avem în vedere că noi nu mai consumăm cărbuni decât rar în locuințele noastre ca să ne gândim direct și cu recunoștință la cei care îi scot din adâncul pământului, iar în ceea ce îi privește pe

oțelari, niciodată nu ne ducem la magazin să cerem: «Dați-mi, vă rog, două kilograme de metal».

Sunt evidențiate și alte realizări. În privința transportului în comun, parcul de autovehicule al Întreprinderii de Transport București va spori cu 40 troleibuze, 110 autobuze și 20 tramvaie. Se vor parcurge cu 2.000.000 km mai mult decât în 1964. Există în București 40 linii de autobuze, 25 de tramvai și nouă de troleibuz. Autobuzele liniei 31 realizează cea mai mare medie de încășări, în comparație cu celelalte linii de autobuze. Este și linia cu cea mai bună frecvență a trecerii autobuzelor prin stații. În schimb, liniile 32 și 37 sunt foarte aglomerate. S-a aglomerat și linia 35, după ce traseul autobuzului a fost deviat, ca să suplinească faptul că tramvaiul 5 nu mai asigură legătura cartierului Floreasca cu Bulevardele Magheru și Bălcescu, fiind deviat prin Șoseaua Ștefan cel Mare și strada Galați.

Un călător sosește în Gara de Nord și cere taximetristului să îl ducă în strada Grădina Bordei. Șoferul nu știe unde vine strada și, politicos și îndatoritor, se consultă îndelung cu ceilalți conducători auto aflați în stația de taxiuri. Într-un târziu, află pe

Actrița Dina Cocea, candidată pentru Marea Adunare Națională, la o întâlnire cu alegătorii din comuna Brăniștari, regiunea București

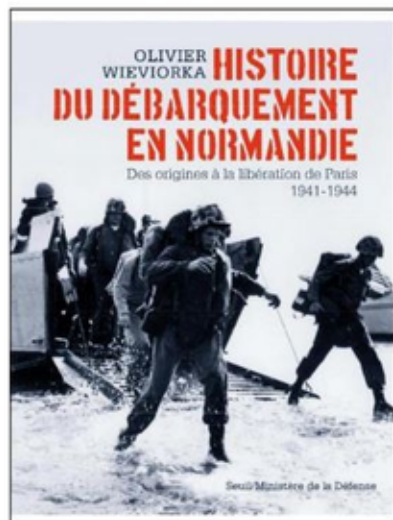
Telex Telex Telex Telex Telex

POVARA LEGENDELOR

Forța simbolurilor a eclipsat adesea adevărul istoric. Olivier Wieviorka, istoric francez recunoscut, căruia de curând i s-a reeditat volumul *Histoire du Débarquement en Normandie* (Istoria Debarcării din Normandia), la Editura Seuil (416 pagini), ne amintește că Ziua Z a fost un eveniment capital ce a târât după el, trebuind să le suporte,

numeroase legende. Astfel, s-a crezut mult timp că superioritatea în materiale a Alianților a fost de notorietate sau că războiul a reprezentat o cruciadă ce a opus democrațiile totalitarismelor. Bazându-se pe arhive inedite, cercetate în

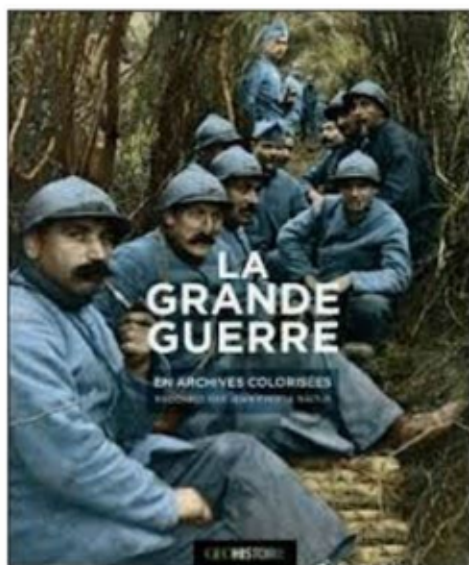
Marea Britanie, Statele Unite și Franța, acest specialist în Al Doilea Război Mondial analizează toate resorturile Zilei Z. De altfel, de la prima ediție, din 2006, volumul s-a impus ca unul de referință, pentru că abordează evenimentul din perspectivă globală, de la primele negocieri între Alianți până la eliberarea Parisului, în integralitatea punctelor de vedere, economic, militar, diplomatic, dar și social (de pildă, găsim efectele prezenței americanilor pe teritoriul englez în anii 1943-1944). Demersul, iconoclast, este impresionant, dar pe alocuri deranjant, pentru că sunt revelate disensiunile din cadrul Înaltului Comandament, erorile strategice ale campaniei din Normandia, mai

dură decât se prevăzuse, prăbușirea psihică a soldaților aliați, departe binișor de imaginea lor de semizei vehiculată de cinema. Proaspăta ediție a cărții pune în circulație numeroase documente și fotografii.

De cât timp are nevoie un tânăr soldat ca să se poată socoti călăt în luptă? Unii spun că au devenit veterani într-o zi, de pildă, cea a debarcării din Normandia. În 1945, pentru prima oară, spectatorii au putut vedea ce a însemnat realitatea luptelor nu prin vocea neutră a actualităților cinematografice, ci ascultând mărturiile marinarilor, infirmierelor, soldaților americani, care și-au povestit războiul lor, ce a trăit fiecare dintre ei în acele zile și nu putea fi uitat. *The True Glory* (Adevărata glorie), film realizat imediat după capitularea Germaniei și care a luat în epocă Oscarul pentru cel mai bun documentar, rămâne până astăzi unul dintre cele mai grăitoare documente despre sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial.

El folosește deopotrivă mărturiile personale și imaginile de arhivă pentru a descrie zilele debarcării, eliberarea Parisului și a Europei. Mulți spectatori au

înainte de romani, de Constantin Daicoviciu, *Bănia – instituție feudală românească*, de Ștefan Ștefănescu, o monografie despre Avram Iancu, de Silviu Dragomir. A apărut volumul *Contribuții la istoria presei române*, de Constantin Antip.

La Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” a fost pusă în scenă, la clasa profesorului George Dem. Loghin, singura comedie scrisă de Camil Petrescu, *Mitică Popescu*. Cronicarul reține jocul lui Ovid Schumacher pentru bonomia și firescul cu care și-a interpretat rolul, pe Dorel Vișan, pentru naturalețe și umor, pe Petre Paulhoffer, în schimb, Ștefan Sihleanu, „cu o voce frumos pozată, nu își studiază îndeajuns plastica în scenă”. S-a întors din Marea Britanie delegația de studenți actori, condusă de conf.univ. Virgil Brădăceanu, care a participat la Southampton, la al X-lea Festival național de dramă al studenților britanici. Printre remarcări: Melania Cârje și Dan Tufaru.

Nicolae Minei semnează în *Scânțiea* articolul *Un tezaur al civilizațiilor*, despre British Museum. Cicatricile lăsate de bombardamentele din Al Doilea Război Mondial sunt încă evidente.

În orașelul copiilor din Piața Palatului, pe o vastă platformă se întrepătrund Țara basmelor și Cosmosul. „Ideea, ingenioasă în sine, e sclerizată din pricina realizării ei plate, lipsite de animație, de farmec, de copilărie. Nu se întâmplă nimic. Cosmosul n-are mister, iar personajele de basm, reprezentate prin uriașe capete trase parcă în țeapă, sunt încremenite și grotești. Numele acestor personaje, compuse din litere care atârnă ca niște plăcuțe asemenea unor covrigi uscați, pretind, pentru a fi descifrate, eforturi de rebusist încercat. Lângă un cap bărbos scrie: „ronă”. Din ce basm o fi scos? Poate – invers – e mai explicit: „îanor”? [...] Câteva zise televizore, răspândite ici

și acolo, nu servesc decât ca ramă pentru desene stângace, trase grăbit de o pensulă plictisită. Vraja e total destrămată de stivele de lăzi «Citro», care zac neglijent la vedere și fac umbră Caprei cu trei iezi. Dar, în sfârșit, o veste mult așteptată de copii! La chioșcul cu jucării, improvizat, se vând și... covoare (a nu se confunda cu covorul fermecat). De ce nu iau unii în serios copilăria? De ce nu respectă ulița basmului?”

Sosește Rita Pavone! – ne anunță ziarul *Informația Bucureștiului*, în 4 ianuarie. Din *România liberă* din 12 ianuarie, aflăm însă că din cauza îmbolnăvirii artistei, turneul se amână pentru luna iunie. A sosit în schimb, la începutul lunii februarie, cântăreața italiană de muzică ușoară Milva, câștigătoarea ediției din 1962 a Festivalului de la San Remo.

Se anunță o mare noutate: va dispărea discul la telefon și numerele vor fi formate prin apăsarea pe niște adâncituri.

La 24 ianuarie, duminică, a încetat din viață fostul prim-ministru britanic Winston Churchill.

Încheiem cu o descoperire de acum 50 de ani, care ne-a pus pe gânduri. Studiindu-se corali, s-a constatat că la aceștia, asemenea copacilor, există fâșii care marchează creșterea într-un an. Studiindu-se mai amănunțit aceste fâșii, s-a observat că ele sunt formate

din alte fâșii care marchează creșterea într-o zi. La corali de acum 330.000.000 de ani s-a observat că fâșia corespunzând unui an avea 400 de fâșii, adică anul avea 400 zile, ceea ce a dus la concluzia că ziua era, pe atunci, mai mică. Și astronomii au observat că puterea de atracție a Lunii dă naștere mareelor, iar fenomenul de frecare pe care îl produc acestea provoacă schimbarea treptată a vitezei de rotație a Pământului. În felul acesta, ziua se lungește, la 100.000 ani, cu două secunde. Să se fi inversat fenomenul, de atunci, și ziua să fi devenit mai scurtă? ■

Liviu Ciulei (stânga) și regizorul francez René Clair, sosit în România pentru a pregăti turnarea filmului Serbările galante

„CUPID“ PLEACĂ LA RĂZBOI

„Cupid“ a fost o iapă care, dacă nu izbucnea Primul Război Mondial, nu ar fi trebuit să călătorească mai departe de o zi distanță, fie la o vânătoare, fie ca să tragă o căruță plină cu butoaie de bere. Vernon Laurie o primise cadou în 1911, când împlinise 15 ani. Din cauza războiului, au ajuns până în Gaya.

Vernon împlinise 18 ani și era sublocotenent chiar în unitatea de artilerie în care tatăl său avea gradul de locotenent-colonel. La 4 august 1914, când Marea Britanie a declarat război Germaniei, unitatea lor a fost mobilizată și trimisă în Orientul Mijlociu. A fost o călătorie lungă, plină de dificultăți, pe care Vernon și „Cupid“ au făcut-o împreună, asemenea altor mii de foști plugari și caii lor, deveniți acum bunuri ale armatei.

După ce au străbătut deșertul Sinai vreme de trei săptămâni, s-au confruntat cu armata otomană din Palestina. Caii au avut de suferit din cauza setei, dar și a roiurilor de muște, ce bâzâiau pe deasupra cadavrelor în putrefacție. În plus, trebuia să se acomodeze și cu zgomotul infernal al exploziilor.

Vernon și tatăl său au trimis acasă numeroase scrisori, în care descriau locurile prin care treceau, luptele purtate, dar nu omiteau să scrie și despre „Cupid“. Iapa a

Vernon și iapa primită cadou la împlinirea a 15 ani

supraviețuit obuzelor și gloanțelor, dar nu și unui atac al unui câțăr. Un veterinar a trebuit să îi pună capăt suferințelor. Oricum, guvernul britanic hotărâse că nu avea rost să cheltuiască bani pentru a readuce caii acasă. Dacă „Cupid“ ar fi supraviețuit, Vernon și tatăl lui se hotărâseră să facă tot posibilul să o readucă în Anglia pe cheltuiala lor. Așa, au păstrat doar o copită ca amintire.

Povestea lui „Cupid“, găzduită de publicația britanică *Sunday express*, ne reamintește că în vremea Primului Război Mondial, principalul mijloc de locomotie și tracțiune al armatelor rămăsese calul.

METEOROLOGIE

Iarna anului 1917 a fost, în nordul Franței, foarte geroasă – aflăm de pe siteul *Meteo Media*.

Soldați germani în iarna anului 1917

Între 6 ianuarie și 16 februarie, adică o lună și jumătate, mercurul termometrelor nu a depășit 5° C peste zi, iar noaptea a coborât până la -20° C (chiar -23,2° C în noaptea de 4 februarie). A fost iarna cea mai grea a războiului. Cei mai mulți dintre soldații aflați în tranșee sufereau de degerături.

Nici iarna următoare nu a fost mai blândă. Între 2 decembrie 1917 și 14 ianuarie 1918, termometrele au înregistrat, noaptea, până la -20° C. Ca să se încălzească, soldații au tăiat crengile arborilor din jur și făceau focul în tranșee, care se umpleau repede de fum. Tușind și sufocându-se, oamenii se îngrămădeau în jurul focurilor, iar diminețile, cu chipurile înnegrite de fum, reluau luptele.

descoperit atunci primele imagini cu lagărele de concentrare. Pentru a reda ceea ce își propuseseră în numai 80 de minute, cei doi realizatori ai documentarului, un american și un englez, au selecționat imagini din trei milioane de metri de peliculă, turnați de peste 1.400 de cameramani, dintre care 32 au fost uciși și alți 100 răniți.

Asupra filmului *The True Glory* planează însă umbra unui personaj important. Pelicula a fost comandată în 1944 de Ministerele Informațiilor american și englez și a fost vizionată de Dwight Eisenhower personal. DVD-ul scos recent pe piață cu acest documentar precizează că Ike a cenzurat imaginile cu Goering arestat de soldații aliați care îi cereau autografe sau îi ofereau *chewing-gum*.

Dar nu numai Al Doilea Război Mondial, ci și Primul, cel din 1914-1916, face apel la vizualizare. 500 de clișee, provenind din arhivele unui săptămânal francez, *Miroir*, care în timpul conflictului mondial a organizat concursuri de fotografie, compun un nou volum apărut la Paris, intitulat *La Grande Guerre*, 512 pagini. Soldații francezi, reporteri de ocazie, trimiteau la revistă pozele făcute de ei pe câmpul de luptă. Deviza acestui volum ilustrat ar fi putut fi la fel de bine „Șocul fotografiilor”, pentru că imaginile reflectă realitatea crudă, fără cosmetizări, fără mesaje patriotice subliminale; ele prezintă catedrale arzând, tranșee transformate în osuare, populație civilă martiră, totul potențat de colorarea documentelor.

AEROSCOPIA

La 14 ianuarie 2015 s-a deschis unul dintre cele mai spectaculoase muzee ale aviației din lume, Muzeul *Aeroscopia* din Toulouse, după trei decenii de așteptare și proiecte.

Istoria aeronauticii la Toulouse începe la sfârșitul secolului al XIX-lea cu zborurile lui Clément Ader, părintele celor trei prototipuri de aeroplan „Éole”, „Zéphyr” și „Aquila”, realizate între 1890 și 1897.

„Le Blériot” – monoplanul construit de Louis Blériot și Raymond Saulnier –, cu care Blériot a traversat prima dată Canalul Mânecii la 25 iulie 1909, este cel mai vechi dintre exponatele muzeului. El a fost restaurat în întregime.

Printre cele mai cunoscute avioane fabricate în Franța se numără „Caravelle”, apărut la mijlocul anilor '50, primul avion civil francez cu reacție, și „Concorde”, ce a decolat prima dată în 1969.

Amplasat lângă Uzina Lagardère, *Aeroscopia* seamănă cu un imens fuselaj metalic în care se găsesc 27 de avioane de legendă fabricate la Toulouse și în toată lumea. Printre cele mai cunoscute sunt „Falcon”, „Mirage III”, sovieticul „MiG-15Bis” și americanul „Republic F-84G Thunderjet” avioanele folosite în războiul din Coreea sau „Vought F-8 Crusader”, primul avion american supersonic ambarcat la bordul port-avioanelor.

Un avion-cargo „Super-Guppy” a suferit o spectaculoasă transformare, fiind acum sala de cinematograf a muzeului.

Aeroscopia nu este doar un muzeu al aviației franceze și internaționale, ci și un muzeu al științei și tehnicii. Cu ajutor guvernamental, dar și cu cel al unor mari companii, *Aeroscopia* își

propune să aducă copii și tinerii mai aproape de istoria tehnicii, să le trezească interesul pentru acest domeniu, să atragă turiști în regiunea Toulouse și să promoveze aportul industriei aeronautice franceze la istoria mondială a aviației.

Aeroscopia prezintă și istoriile oamenilor care au muncit la dezvoltarea aviației, de la primii pionieri, la inginerii, tehnicienii care au creat și piloții care au testat avioanele expuse. Fiecare avion are o istorie aparte, iar vizitatorul o poate citi și vedea în același timp.

GOLEȘTII

...GOLESCU MARE DREGĂTOR (1810-1878)		POARTĂ ACELAȘI NUME		INEDIT NEGAȚIE			A COLINDA		A SUFLA UȘOR
...GOLESCU MARE LOGOFĂT (1777-1830)		DAT LA BOTEZ		PASAGER PRIN EUROPA			ALEXANDRU GOLESCU ZIS... (1818-1873)		UMED
						...GOLESCU 1817-1877			
						MATCĂ			
„NEGRUL” ȘI „ALBUL” AU FOST MINIȘ- TRII LUI...					SĂNĂTOS, APT				
DATĂ VOLUM					CULTIVATOR DE IN				
			LIANĂ!				BĂLCESCU ÎN FAȚĂ!		...GOLESCU TATĂL LUI ARĂPILĂ (1768-1842) VORNIC
			XENOPOL ALEXANDRU				OM DISTINS		
								TABLOU COMPUS DIN TREI PĂRȚI	
...GOLESCU 1819-1881 „NEGRUL” REVOLUȚIONAR A SE OPRIT CÂMPIE		FIR TEXTIL				VOCE DE FEMEIE (VIOLĂ)			
		...GOLESCU UNUL DIN CEI PATRU FRĂȚI 1809-1874				INFĂȚI- ȘARE, ȚINUTĂ			
			PROGRAM				RADU ROSETTI		
			OAMENI DEOSEBIȚI				SOȚIA LUI DINICU G. ȘI MAMA FRĂ- ȚILOR G.		
	MONARH SLAV				FINAL DE EPOPEEI		ELEMENT DE CONȘTIȚIE VERTICAL		
	STAT ÎN AMERICA DE SUD								
				D. GOLESCU A SCRIS (1826) ÎNSEMNAȚIE DE CĂLĂTORII (ÎN...)					
				POM ȘI FRUCT					
CHEMARE TRECĂTOR							ȘI ALȚII (ABR.)		
ADA DIRECTIVE							NICOLAE FILIMON		
					„1848” AL REVOLUȚIEI LA CARE AU PARTICIPAT ȘI GOLEȘȚII			ION HELIADE	
ÎNFĂPTUITĂ ÎN 1859 ȘI CU APORT- TUL GO- LEȘȚILOR						A REALIZA CEVA			

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Iată un penultim fragment din ampla analiză a situației refugiaților români după Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început să publicăm acest document în Magazin istoric, nr. 5/2012, grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU, cărora le mulțumim și pe această cale.

F) Organizația unitarienilor s-a ocupat de numărul redus al celor dintre refugiații români care fac parte din această religie.

G) International Rescue Committee, organizație nesectionară, ajută refugiații persecutați de naziști și în urmă și pe cei de comuniști. [paragraful G este scris de mână]

Campania făcută de către cele două comitete naționale la sfârșitul anului 1950 și 1951 a venit ca o completare a activității organizațiilor americane prin care au emigrat majoritatea românilor, pentru a completa acțiunea lor și a fi siguri că nu au rămas fără garanția necesară („Assurance”) – de care a fost condiționată emigrarea – nici un singur român eligibil și care a dorit să emigreze. Din rapoartele primite de la organizațiile românești de asistență din Europa precum și din informațiile primite de la organizațiile americane mai sus menționate, reiese că absolut toate cererile de emigrare ale românilor au fost satisfăcute.

În ceea ce privește numărul românilor intrați în Statele Unite în cadrul programului de reșezare a Persoanelor Deplasate, nu putem, de asemenea, da nicio precizare. În listele nominale ale transporturilor de refugiați sosiți în Statele Unite sunt indicați ca români toți refugiații născuți în România, indiferent de naționalitatea lor. Ar fi putut servi la orientare și indicarea cetățeniei refugiatului, care însă s-a dovedit a fi inutilizabilă în această operațiune din cauză că mulți refugiați, din dorința de a-și proteja rudele de acasă, au indicat drept cetățenie locul nașterii, cu toate că ei au fost

de mult timp cetățenii altor țări de după Cortina de Fier. Din experiența Serviciului de recepție al „Comitetului Național Român” de la debarcaderul din New York, reiese că numărul refugiaților de naționalitate română este aproximativ de 20% din totalul refugiaților intrați în cota românească. Ceilalți în parte sunt minoritari din România, cei mai mulți însă sunt cetățenii altor țări și nu au de a face nimic cu grupul românesc.

Totalul vizelor de emigrare în Statele Unite indicat de către Comisia Persoanelor Deplasate de la Washington, D.C., la data de ... [loc liber în document] a fost de ... [loc liber în document]. Cu scop informativ am urmărit proporția românilor intrați în Statele Unite în cota românească, grupându-i pe naționalități și religie. Atașăm la acest raport, ca anexă, această lucrare.

In prezent, posibilitățile de cerere de emigrare în U.S.A., în baza legii Persoanelor Deplasate, sunt închise, cu excepția prevederilor art. 3(c), referitor la Persoanele Deplasate ce se află în afara „zonelor de operațiune”. La 31 iulie 1951 s-au dat ultimele aprobări în acest sens. Numai emigrările în baza art. 3(c) vor continua până în 1951 [lipsă ultima cifră], precum și emigrarea cetățenilor de origine etnică germană, care va lua sfârșit la 31 decembrie 1952. Legea Persoanelor Deplasate permite intrarea în Statele Unite a 54.000 de refugiați de origine etnică germană, în care grup sunt cuprinși și șvabii, sașii și germanii din Bucovina.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● I.-A. Pop Why we still need Eminescu, the poet (II)

● **I. Bulei** Which is the closest to the truth number of victims after the 1907 peasants uprising
● **N. Noica** How was erected the University of Bucharest Palace ● **R. Theodorescu** I was expelled from the University, in 1959, as a hostile element to the Communist regime ● **M. Carp** The American Romanians I met (III) ● **P. Oprea** The different fate of the fighter MiG-29 in the Polish Air Force and the Romanian Air Force, after 1989 ● **Pan N. Halippa, M. Ștefan** My battle for Romanian identity in Bessarabia (III) ● **C. Nichita** The Bessarabian branch of ASTRA and its fight against the Bolshevik propaganda, during the interwar years ● **M. Sala** The origin of the days in a week ● **B. Costache** For the first time, a book on statistical data about monetary and financial history of South-Eastern Europe ● **G. Filitti** From the correspondence of the mathematician Petre Sergescu and of his wife Maria Kastarska Sergescu ● **A. Spânu** When was created the Secret Intelligence Service ● **G. Roșu** Traditions for the beginning of Lent ● **I. Feodorov** The 5th volume of Virgil Candea's Romanian Testimonies in foreign countries ● **A. Petrescu** Statuary from Brancusi's first period ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLVII). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И.-А. Поп Для чего нам Еминеску? (II)

● **И. Булей** Сколько людей умерли по-настоящему во время восстания 1907 г. ● **Н. Нойка** Как строился дворец Бухарестского Университета ● **Р. Теодореску** Я был исключён из Исторического Факультета в 1959 г., как враждебный элемент для коммунистического режима ● **М. Карп** Знакомые мне румыны из Америки (III) ● **П. Оприш** Разная судьба советских истребителей МиГ-29 в румынских и польских ВВС, после 1989 г. ● **Пан Халиппа, М. Штефан** Моя борьба за румынскую идентичность в Бессарабии (III) ● **К. Никита** Межвоенный период. Бессарабское отделение ASTRA и её борьба против большевистской пропаганды ● **М. Сала** Этимология наименований дней недели ● **Б. Костаке** Издательская новинка: том, собирающий статистические данные о монетной и финансовой истории Юго-Восточной Европы ● **Дж. Филитти** Из переписки математика Петре Серджеску и его жены, Марии Кастерска Серджеску ● **А. Спыну** Когда была создана Румынская Секретная Служба ● **Дж. Рошу** Обычай для начала Пасхального Поста ● **И. Фёдоров** Пятый том работы *Свидетельства о румын за границей* ● **А. Петреску** Творчество молодого Константина Брынкуша ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLVII). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

DIALOG CU CITITORII

AMINTIRI

Fidelul colaborator al rubricii noastre, domnul NICOLAE GOLGOJAN, din Darova, județul Timiș, ne scrie: M-a surprins plăcut afirmația domnului Dogărel din Fieni care amintea că prin anul 1960 a cunoscut un anume pilot, Agarici. Am locuit trei ani pe Valea Prahovei (1956-1959), la Sinaia, pe strada Cășărici, numărul 15. M-am plimbat prin palatele, vilele și casele celor deposezați, prin naționalizarea lor de către noile autorități. Locuiam singur într-o vilă, având la dispoziție un pat la parter.

În aceeași perioadă am auzit că în stațiune locuia și mama aviatorului Agarici. Trăia din meditații la limba franceză. Reiau firul amintirilor. În 1944 am absolvit cele patru clase din ciclul primar la școala din satul natal. Am reținut o poezie despre pilotul Agarici și îmi amintesc câteva versuri: „Foaie verde sălcioară/ Iute-i pasărea ce zboară/Alelei, alelele/Greu este să stau în calea ei” și mai continua „Agarici, Agarici, a plecat/Ca să vâneze bolșevici”.

Stagiul militar obligatoriu l-am făcut la sanatoriul militar, fostă proprietate a bancherului

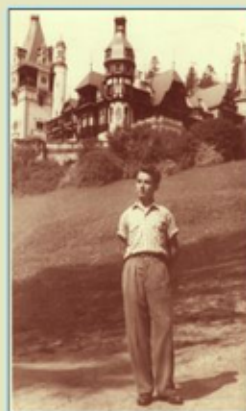
Marmorosch Blank. Instituția era dedicată cadrelor militare, astăzi este vila Păltiniș. Acolo l-am întâlnit pe poetul Nicolae Tăutu. El organiza seri de lectură cu noi, citind creațiile sale sau ale altora. În 1957 am participat ca figurant la turnarea filmului *Vulturul 101*, o ecranizare după o carte a sa.

În 1957, Raj Kapoor și Rita, eroii filmului „Vagabondul”, au vizitat Valea Prahovei și Sinaia. S-au mirat când au văzut prima oară zăpada. A mai fost în vizită și Aleksei Meresiev, eroul romanului *Povestea unui om adevărat*, de Boris Polevoy. Era pilotul ale cărui picioare îi fuseseră amputate după ce a fost doborât în luptă, în aprilie 1942, cu ajutorul unor proteze pilotase din nou un an mai târziu.

Cazinoul din Sinaia era deschis, se putea juca zilnic șah, remi, domino sau șubah, un joc dispărut, iar marțea, joia, sâmbăta și duminica era dans și bal. Am vizitat multe părți ale orașului, doar la casa lui George Enescu, pe Cumpătu, n-am ajuns. Era rezervată protipendadei partidului și nu era permisă vizitarea.

În 1959, am petrecut revelațiunea în salonul oglinzilor, într-o atmosferă mirifică.

Parcă îmi era jenă să calc pe marmura albă, gândindu-mă la casa noastră mică, cu pământ pe jos. Ca mărturie am atașat și o fotografie din perioada respectivă.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul MARCEL VÂJĂ-IANU, din Galați, pune la dispoziția celor ce își doresc colecția Magazin istoric, din perioada aprilie 1967-iunie 2013. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon: 0336.80.96.98.

Domnul VASILE LU-PAȘCU, din Iași, oferă spre vânzare colecția Magazin istoric, din anii 2009-2014. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon: 0232.21.82.28.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

